

EIROPAS KOMISIJA
EIROPAS BIROJS KRĀPŠANAS APKAROŠANAI (OLAF)

Politikas D direktorāts
D.2 nodaļa: Krāpšanas novēršana, ziņošana un analīze

Ref. Ares(2016)6943965 - 13/12/2016

Pamatnostādnes attiecībā uz krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijām

Dokumentu ir izstrādājusi dalībvalstu ekspertu darba grupa, ko vadīja un koordinēja Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai (OLAF) Krāpšanas novēršanas, ziņošanas un analīzes nodaļa.

ATRUNA

Šis ir darba dokuments, ko izstrādājusi dalībvalstu ekspertu grupa sadarbībā ar Eiropas Biroju krāpšanas apkarošanai (OLAF). Dokuments izstrādāts, lai atvieglotu darbības programmu īstenošanu un veicinātu labas prakses ieviešanu. Šis dokuments dalībvalstīm nav juridiski saistošs, taču tajā ir sniegtas vispārējas pamatnostādnes un ieteikumi, kuri atspoguļo labākās prakses piemērus.

Šīs vispārējās pamatnostādnes neskar valstu tiesību aktus, tās būtu jāinterpretē saistībā ar valstu tiesību aktiem un tās var pielāgot, lai ņemtu vērā valsts tiesisko regulējumu.

Šie norādījumi neskar Tiesas un Vispārējās tiesas spriedumu un Komisijas lēmumu interpretāciju.

IEVĒROJIET!

Šis dokuments dalībvalstīm nav saistošs, ar to netiek izveidoti ne jauni noteikumi, ne arī pienākumi valstu iestādēm. Tajā ir atspoguļoti labas prakses piemēri, tas ir tikai orientējošs, un to nedrīkst izmantot kā juridisku vai normatīvu pamatu, veicot revīziju vai izmeklēšanu.

Levads

Lai attīstītu pieredzes un labas prakses apmaiņu starp dalībvalstīm un Komisiju, Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (*OLAF*) 2012. gadā izstrādāja sadarbībai ar dalībvalstīm paredzētu procedūru. Šī procedūra tiek organizēta *COCOLAF* Krāpšanas novēršanas grupas¹ ietvaros, un to īsteno darba grupa, kurā ir dalībvalstu eksperti un *OLAF* un citu Komisijas dienestu pārstāvji. Katru gadu darba grupa pievēršas konkrētam dalībvalstu izvēlētam tematam un izskata to, pamatojoties uz praktisku dokumentu projektiem, kurus var izmantot kā norādījumus, lai stiprinātu savus krāpšanas apkarošanas pasākumus/stratēģijas.

Ir pastiprināta jaunā daudzgadu finanšu shēma plānošanas periodam no 2014. līdz 2020. gadam attiecībā uz tādiem aspektiem kā krāpšanas riska novērtēšana, krāpšanas novēršana un atklāšana. Attiecībā uz dalītu pārvaldību nozares regulās² ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāievieš efektīvi un samērīgi krāpšanas apkarošanas pasākumi, ņemot vērā apzinātos riskus, jāveic vajadzīgie pasākumi, lai efektīvi novērstu, atklātu krāpšanu un pārkāpumus, sodītu par šādiem nodarījumiem un ES budžetā atgūtu nepareizi izmaksātās summas. Tomēr, lai nodrošinātu, ka cīņa pret krāpšanu, kas nodara kaitējumu ES un dalībvalstu finanšu interesēm, tiek labāk uzraudzīta, kā arī lai nodrošinātu viendabīgus un efektīvus paņēmienus, jo īpaši valstīs, kurās organizatoriskās struktūras ir decentralizētas, tiek veicināta tiešo regulatīvo prasību papildināšana un šo krāpšanas apkarošanas pasākumu iekļaušana krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijā (turpmāk — “KAVS” vai “stratēģija”).

Pēdējos divus gadus *COCOLAF* Krāpšanas novēršanas grupa koncentrējās uz dažādajiem KAVS temata aspektiem. Pirmkārt, darba grupa 2014. gadā kā izmēģinājuma projektu izstrādāja Pamatnostādnes attiecībā uz krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijām saistībā ar Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (*ESIF*)³. Šajās pamatnostādnēs bija sniegta pamatinformācija par to, kā sagatavot krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju, tomēr ierobežoti pievēršoties jautājumam par izdevumiem saistībā ar *ESIF*. Nākamajā gadā tika izveidota vēl viena darba grupa, kuras uzdevums bija pievērsties KAVS praktiskajiem jautājumiem. Rezultātā 2015. gadā tika publicēts dokuments ar nosaukumu “Praktiski soļi krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādāšanai”⁴, kuram bija pievienots praktisks palīglīdzeklis, proti, *xls* fails, kuru var izmantot, lai izvērtētu esošo stāvokli attiecībā uz pašreizējiem pasākumiem, ņemot vērā visus četrus krāpšanas apkarošanas cikla posmus⁵.

Pašreizējās pamatnostādnes ir KAVS 2014. gada pamatnostādņu atjaunināta redakcija. 2016. gadā darba grupas mērķis bija pārskatīt un paplašināt iepriekšējās KAVS pamatnostādnes, lai tās kļūtu par horizontālu dokumentu, kurā būtu apskatīti visi dalītas pārvaldības izdevumi attiecībā uz Eiropas strukturālajiem un investīciju fondiem (*ESIF*), lauksaimniecības un iekšlietu fondiem (*AMIF*/Iekšējais drošības fonds) un Eiropas atbalsta fondu vistrūcīgākajām personām. Pamatnostādnes tika arī papildinātas ar vairākiem konkrētiem dalībvalstu prakses piemēriem, kuri veiksmīgi darbojas.

¹ Krāpšanas novēršanas koordinēšanas padomdevēja komiteja.

² Piemēram, Regula (ES) Nr. 1303/2013, it īpaši tās 125. panta 4. punkta c) apakšpunkts.

³ Ref. Ares(2015)130814 - 13/01/2015

⁴ Ref. Ares(2015)5642419 - 07/12/2015

⁵ Krāpšanas apkarošanas cikla četri posmi ir šādi: 1 – krāpšanas novēršana, 2 – krāpšanas atklāšana, 3 – izmeklēšana un kriminālvajāšana un 4 – atgūšana un sankcijas.

Neatkarīgi no tā, vai dalībvalstis izvēlas izstrādāt nozaru krāpšanas apkarošanas stratēģijas vai sagatavot vienu visaptverošu valsts stratēģiju, kas aptver kopīgo budžetu, šīs pamatnostādnes var būt noderīgas KAVS procesā iesaistītajām valsts iestādēm un lēmumu pieņēmējiem.

Šajā dokumentā dalībvalstīm ir sniegta šāda informācija:

- ✓ krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādāšanas pakāpeniska metode;
- ✓ krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas sastāvdaļas un struktūras paraugs;
- ✓ konkrēti dalībvalstu prakses piemēri.

Tomēr vēlamies vēlreiz atgādināt — šīs pamatnostādnes nav saistošas. Turklāt attiecībā uz krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādi nepastāv viena universāla recepte. Dalībvalstis pašas var izvērtēt savu situāciju saistībā ar krāpšanas apkarošanu, nospraust savus mērķus un izstrādāt individuālu rīcības plānu.

OLAF vēlas izteikt pateicību visiem pamatnostādņu sagatavošanas procesā iesaistītajiem ekspertiem par viņu pūlēm un ieguldījumu darba grupu darbā, kā arī par dalīšanos ar savām zināšanām un pieredzi, lai izstrādātu šo praktisko ceļvedi, tādējādi palīdzot dalībvalstīm sākt KAVS procesu.

Saturs

levads	3
I. ES finanšu interešu efektīva aizsardzība.....	8
1. Tiesiskais regulējums	8
1.1. ES tiesību akti.....	8
1.2. Valsts tiesību akti.....	10
2. Ieguvumi no krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas	10
3. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrāde	11
II. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izveide.....	13
1. Priekšdarbi	13
1.1. Par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju atbildīgā dienesta izraudzīšanās	13
1.1.1. <i>Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests — par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju atbildīgais dienests</i>	13
1.2. KAVS procesā iesaistītās iestādes	15
1.2.1. <i>Sadarbība valsts līmenī</i>	15
1.2.2. <i>Starptautiskā sadarbība</i>	16
1.3. Laikposms, uz kuru attiecas stratēģija	17
1.4. Politiskais atbalsts krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijai	17
1.5. Saziņa un sabiedrības informēšana	21
2. Sagatavošanās posms	22
2.1. Situācijas apzināšana krāpšanas apkarošanas jomā.....	23
2.1.1. <i>Krāpšanas novēršana</i>	24
2.1.1.1. <i>Tiesību aktu koriģēšana, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu</i>	25
2.1.2. <i>Krāpšanas atklāšana</i>	28
2.1.3. <i>Izmeklēšana un kriminālvajāšana</i>	29
2.1.4. <i>Līdzekļu atgūšana un sankcijas</i>	29
2.2. Krāpšanas riska novērtējums.....	30
2.2.1. <i>Krāpšanas riska novērtēšanas teorētiskais pamats</i>	32
2.2.2. <i>Krāpšanas risku novērtēšanas metodika</i>	34
2.2.2.1. <i>Krāpšanas risku noteikšana un formulēšana</i>	34
2.2.2.2. <i>Noteikto krāpšanas risku novērtēšana un klasificēšana</i>	36
2.2.3. <i>Krāpšanas risku noteikšana un novērtēšana praksē</i>	38

2.2.3.1. Ar KLP budžetu saistīta krāpšanas riska novērtējums	39
2.2.4. IT rīki risku noteikšanai	40
2.2.4.1. Pārskāpumu pārvaldības sistēma (Irregularities Management System (IMS)).....	40
1) Ziņošanas rīks	41
2) Analīzes rīks	42
2.2.4.2. Risku novērtēšanas rīks ARACHNE.....	42
2.2.4.3. Krāpšanas apkarošanas valsts datubāzes	43
1) Krāpšanas apkarošanas valsts IT lietotnes funkcijas un uzbūve	43
2) Datubāzu funkcijas	44
A) Analīzes funkcijas	44
B) Informācijas funkcijas	46
2.2.5. Informācijas avoti risku noteikšanai.....	47
3. Izstrādes posms	48
3.1. Mērķu noteikšana.....	48
3.2. Pasākumu noteikšana.....	49
3.3. Izpildes rādītāju noteikšana.....	51
4. Rīcības plāna sagatavošana	54
4.1. Rīcības plāna saturs	54
4.2. Laikposms, uz kuru attiecas rīcības plāns	55
4.3. Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta iespējamie pienākumi rīcības plāna izstrādē	55
III. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izvērtēšana un atjaunināšana.....	57
1. Stratēģijas izvērtēšana.....	57
2. Stratēģijas atjaunināšana	59
Pielikumi	61
1. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas procesa shēma	62
2. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas struktūras veidne	63
3. pielikums. Krāpšanas riska novērtējuma dokumenta iespējamā struktūra un saturs	67
4. pielikums. Krāpšanas riski.....	68
5. pielikums. Ar krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta darbību saistītie riski	72
6. pielikums. Brīdinājuma veidlapas galvenie punkti	75
7. pielikums. Risku reģistrs	76

8. pielikums. Sākotnējā nodomu paziņojuma galvenie punkti.....	78
9. pielikums. Mērķu noteikšanas veidne	79
10. pielikums. Glosārijs.....	80

I. ES finanšu interešu efektīva aizsardzība

1. Tiesiskais regulējums

1.1. ES tiesību akti

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 310. un 325. pantā noteikts, ka Savienībai un dalībvalstīm jānovērš krāpšana un jebkuras citas nelikumīgas darbības, kas ietekmē Savienības finanšu intereses. Lai novērstu krāpšanu, kas apdraud Savienības finanšu intereses, dalībvalstis veic tādus pašus pasākumus, kādus tās veic, lai novērstu krāpšanu, kas apdraud viņu pašu finanšu intereses. Neskarot citus šā Līguma noteikumus, dalībvalstis koordinē rīcību, kuras mērķis ir aizsargāt pret krāpšanu Savienības finanšu intereses. Šajā nolūkā tās ar Komisijas atbalstu izvērš ciešu un regulāru savu kompetento administratīvo iestāžu sadarbību.

LESD 317. pantā noteikts, ka dalībvalstis sadarbojas ar Komisiju, lai nodrošinātu to, ka ES budžeta apropriācijas izmanto saskaņā ar pareizas finanšu vadības principiem.

Pareizas finanšu pārvaldības princips ir skaidrots Finanšu regulas, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam, 30.–33. pantā⁶. Šis princips ietver saimnieciskuma, lietderības un efektivitātes principu ievērošanu un lietderīgas un efektīvas iekšējās kontroles īstenošanu.

Finanšu regulas 59. panta 2. punkta b) apakšpunktā dalībvalstīm dalītas pārvaldības sistēmā noteikta galvenā atbildība par pārkāpumu un krāpšanas novēršanu, atklāšanu un labošanu. Tādēļ dalībvalstīm jāizveido stingras pārvaldības un kontroles sistēmas, lai nodrošinātu pareizas finanšu pārvaldības, pārredzamības un nediskriminācijas principu ievērošanu. Dalībvalstīm arī ir jāpiemēro saņēmējiem iedarbīgi, atturoši un samērīgi sodi, ja tādi paredzēti ES vai valstu tiesību aktos.

Padomes Regulā (EK, Euratom) Nr. 2988/1995 (1995. gada 18. decembris) ir sniegta pārkāpumu definīcija un paredzēti kopēji noteikumi attiecībā uz administratīvajiem pasākumiem un piemērojamiem sodiem.

Padomes Regula (EK, Euratom) Nr. 2185/1996 (1996. gada 11. novembris) attiecas uz pārbaudēm un apskatēm uz vietas, ko Komisija veic dalībvalstīs. Tajā paredzēti elementi attiecībā uz Komisijas un dalībvalstu sadarbību un savstarpēju koordināciju.

Tā dēvētajā *PIF* konvencijā par Savienības finanšu interešu aizsardzību (1995. gada 26. jūlijs) ir sniegta krāpšanas definīcija.

Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) Nr. 1303/2013 (2013. gada 17. decembris) ir izklāstīti kopīgi Eiropas strukturālo un investīciju fondu (*ESIF*) noteikumi

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES, Euratom) Nr. 966/2012 (2012. gada 25. oktobris) par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam, un par Padomes Regulas (EK, Euratom) Nr. 1605/2002 atcelšanu.

2014.–2020. gada plānošanas periodam. Regulas 125. panta 4. punkta c) apakšpunktā ir noteikts vadošo iestāžu pienākums ieviest efektīvus un samērīgus krāpšanas apkarošanas pasākumus, ņemot vērā noteiktos riskus. Regulā (ES) Nr. 1303/2013 (2013. gada 17. decembris) izklāstītie kritēriji un procedūras attiecas arī uz dalībvalstu izraudzītajām iestādēm, kurām jānes atbildība par Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fonda atbalstīto darbību pārvaldību un kontroli atbilstoši Regulas (ES) Nr. 1309/2013 (2013. gada 17. decembris) 21. panta 2. punktam.

Saistībā ar kopējo lauksaimniecības politiku (KLP), Eiropas Lauksaimniecības garantiju fondu (ELGF) un Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai (ELFLA) Regulas (ES) Nr. 1306/2013 (2013. gada 17. decembris) par kopējās lauksaimniecības politikas finansēšanu, pārvaldību un uzraudzību 58. panta 1. punkta b) un c) apakšpunktā dalībvalstīm ir noteikts pienākums “pieņemt visus normatīvos un administratīvos aktus, kā arī jebkurus citus pasākumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu Savienības finanšu interešu efektīvu aizsardzību, jo īpaši lai (...) b) nodrošinātu efektīvu krāpšanas novēršanu, īpaši jomās, kurās pastāvošais risks ir augstāks, darbojoties preventīvi, ņemot vērā izmaksas un ieguvumus, kā arī pasākumu samērīgumu; c) novērstu, konstatētu un labotu pārkāpumus un krāpšanu; (...)”.

Attiecībā uz Eiropas atbalsta fondu vistrūcīgākajām personām Regulas (ES) Nr. 223/2014 (2014. gada 11. marts) 28. panta h) apakšpunktā ir noteikts, ka “Pārvaldības un kontroles sistēmas saskaņā ar Finanšu regulas 30. pantā minēto pareizas finanšu pārvaldības principu nodrošina (...) pārkāpumu, tostarp krāpšanas, novēršanu, konstatēšanu un izlabošanu (...)”.

Attiecībā uz Patvēruma, migrācijas un integrācijas fondu (*AMIF*) un finansiālā atbalsta instrumentiem, kas izveidoti kā daļa no Iekšējā drošības fonda ⁷, Regulas (ES) Nr. 514/2014 (2014. gada 16. aprīlis) 5. pants nosaka, ka “dalībvalstis jo īpaši attiecībā uz augstāka riska jomām nodrošina efektīvus krāpšanas novēršanas pasākumus. Šādai novēršanai ir atturoša iedarbība, ņemot vērā pasākumu rezultātus un samērīgumu.”

Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija attiecībā uz Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzību var attiekties gan uz izdevumu pusi, gan ieņēmumu pusi. Papildus izdevumu aspektiem stratēģija var attiekties arī uz krāpšanu, kas saistīta ar tradicionālajiem pašu resursiem, proti, muitas nodokļiem un nodevām un pat PVN. Ar spriedumiem lietās C-539/09 Eiropas Komisija pret Vācijas Federatīvo Republiku (2011. gada 15. novembra spriedums), C-617/10 *Hans Åkerberg Fransson* (2013. gada 26. februāra spriedums) un C-105/14 *Ivo Taricco* un citi (2013. gada 8. septembra spriedums) Tiesa ir atzinusi, ka PVN ir daļa no Eiropas Savienības finanšu interesēm, ka nodokļu sodi un kriminālvajāšana par

⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 514/2014 (2014. gada 16. aprīlis) attiecas uz Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 513/2014 (2014. gada 16. aprīlis), ar ko kā daļu no Iekšējās drošības fonda izveido finansiālā atbalsta instrumentu policijas sadarbībai, noziedzības novēršanai un apkarošanai un krīžu pārvarēšanai un atceļ Padomes Lēmumu 2007/125/TI, un uz Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 515/2014 (2014. gada 16. aprīlis), ar ko kā daļu no Iekšējās drošības fonda izveido finansiāla atbalsta instrumentu ārējām robežām un vīzām un atceļ Lēmumu Nr. 574/2007/EK, uz pirmo atbilstīgi Regulas (ES) Nr. 514/2014 1. pantam un 2. panta a) apakšpunkta otrajam ievilkumam, bet uz pēdējo — atbilstīgi Regulas (ES) Nr. 514/2014 1. pantam un 2. panta a) apakšpunkta trešajam ievilkumam un Regulas (ES) Nr. 515/2014 19. pantam.

izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, piemēram, par nepatiesas PVN informācijas sniegšanu paredz Direktīvas 2006/112 2. panta, 250. panta 1. punkta un 273. panta (agrāk Sestās direktīvas 2. un 22. pants) īstenošanu un LESD 325. panta īstenošanu, un, visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi, ka dalībvalstu pienākums piemērot sodus par krāpšanu, kā rezultātā ir cietušas Eiropas Savienības finanšu intereses, attiecas arī uz krāpšanu PVN jomā.

1.2. Valsts tiesību akti

Valsts tiesību akti tiek piemēroti attiecībā uz administratīvajām sankcijām, kā arī kriminālvajāšanu un sodiem. Dažās valstīs tajos ir noteikti vai pilnvaroti īpaši dienesti, kuri veic izmeklēšanu un/vai kriminālvajāšanu iespējamajos krāpšanas gadījumos, kas kaitē ES finanšu interesēm (piemēram, Krāpšanas apkarošanas departaments Rumānijā).

2. Ieguvumi no krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas

Galvenais krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas mērķis ir nodrošināt efektīvu un iedarbīgu ES finanšu interešu aizsardzību. Stratēģijai ir jābūt aktuālam un elastīgam dokumentam, lai jaunu pavērsienu gadījumā tos varētu ņemt vērā rīcības plānā vai pat stratēģijā. Šis process dalībvalstīm sniedz daudzus ieguvumus.

Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija:

- ✓ nodrošina efektīvu un iedarbīgu ES finanšu interešu aizsardzību;
- ✓ izveido sadarbības saiti starp budžeta izdevumu un ieņēmumu daļām;
- ✓ ļauj pieņemt stingrāku nostāju sarunās par papildu finansējuma piešķiršanu no ES budžeta;
- ✓ uzlabo pārkāpumu un krāpšanas novēršanu, atklāšanu un to apkarošanu;
- ✓ nodrošina augstāku nepareizi izlietoto ES budžeta līdzekļu atgūšanas rādītāju;
- ✓ rada labāku darba sistēmu, kurā ES līdzekļu piešķiršanas un kontroles procesā iesaistītās iestādes var strādāt kopā; precīzāk nosaka iesaistīto iestāžu pienākumus un atbildību;
- ✓ piedāvā un/vai izstrādā jaunas krāpšanas, korupcijas un citu nelikumīgu darbību, kas negatīvi ietekmē Savienības finanšu intereses, novēršanas un apkarošanas metodes;
- ✓ veicina samērīgu un atturošu sodu piemērošanu atbilstīgi piemērojamajiem tiesību aktiem;
- ✓ izveido ieteikumu vai darbību sistēmu ar mērķi uzlabot administratīvās spējas;
- ✓ sniedz risinājumu attiecībā uz ES finanšu interešu aizsardzības procesa pārredzamību;
- ✓ uzlabo informācijas pieejamību iedzīvotājiem, pateicoties tam, ka krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija (KAVS) ir publiski pieejams dokuments;
- ✓ rada pamatu valsts tiesiskā regulējuma attīstībai, sadarbības nolīgumu un darbības veidu papildināšanai un atjaunināšanai;
- ✓ nodrošina iestāžu likumdošanas, administratīvo un operatīvo darbību efektīvu koordināciju;

- ✓ stiprina sadarbību ar *OLAF*, kā arī ar kompetentajām ES iestādēm, ES dalībvalstīm un citām valstīm.

Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izveide ļaus dalībvalstu līmenī strukturēt cīņu pret krāpšanu, kas ietekmē ES budžetu un valstu budžetus. Tā palīdzēs —

- ✓ noteikt neaizsargātās vietas sistēmās, kur ir iespējams īstenot krāpšanu;
- ✓ novērtēt galvenos krāpšanas riskus;
- ✓ definēt un īstenot atbildes pasākumus;
- ✓ izvērtēt paveikto;
- ✓ pielāgot atbildes pasākumus ar krāpšanu saistīto tendenču attīstībai un pieejamajiem resursiem;
- ✓ nodrošināt visu attiecīgo ieinteresēto personu iesaistīšanos, it īpaši, izmantojot paplašinātus kopīgus un saskaņotus pasākumus.

Stratēģija nodrošinās arī iespēju saskaņot krāpšanas risku novēršanas pasākumus valstī, jo īpaši tad, ja pārvaldības struktūras ir decentralizētas.

3. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrāde

Parasti stratēģijā būtu jāņem vērā visi krāpšanas apkarošanas cikla posmi.

- ✓ Lai mazinātu krāpšanas riskus, vadošajām iestādēm, kā arī sertifikācijas un revīzijas iestādēm krāpšanas **novēršanas pasākumi** būtu jārisina prioritāri. Pasākumu efektivitāte būtu jāuzlabo, nodrošinot visu ieinteresēto personu ciešāku sadarbību un kopumā paplašinot darbību koordinēšanu.
- ✓ **Atklāšana** ir būtisks posms, kura ietvaros visām ieinteresētajām personām, vadošajām iestādēm un kontroles iestādēm, tostarp revīzijas iestādēm, kā arī tiesībsardzības iestādēm būtu jāveic pienācīga pārbaude un jārikojas apsteidzoši.
- ✓ **Izmeklēšana un kriminālvajāšana** ir cieši saistīti posmi. Lai panāktu šo darbību efektivitāti, ir vajadzīgi specializējušies darbinieki, kā arī vadošo un kontroles iestāžu cieša un nepārtraukta sadarbība.
- ✓ **Līdzekļu atgūšanai un sankcijām** vajadzētu būt efektīvām un attiecīgajām administratīvajām un tiesībsardzības iestādēm būtu stingri jāseko to izpildei.

Galvenie krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādes posmi:

1. Priekšdarbi

Šis darbs ietver tiesiskā regulējuma noteikšanu (proti, atsauce uz valsts un ES tiesisko regulējumu); stratēģijas darbības jomas formulēšanu atbilstoši valsts galvenajām prioritātēm krāpšanas, korupcijas un citu nelikumīgu darbību apkarošanas jomā; un atbildīgā dienesta un stratēģijas izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā iesaistīto iestāžu noteikšanu. Turklāt būtu jāiekļauj saikne ar citām valsts stratēģijām un politiku.

2. Sagatavošanās posms

Šis ir būtisks procesa posms. Tas sastāv no divām daļām: kopējās situācijas analīze (piemēram, pārskata pasākums, lai izvērtētus esošos krāpšanas apkarošanas pasākumus un to

kontekstu, tādējādi apzinot sistēmas priekšrocības un trūkumus) un krāpšanas riska novērtējums. Iegūtie rezultāti ļaus noteikt vajadzības un uzlabojamās jomas un tie jāpārvērš mērķos un pasākumos.

3. Izstrādes posms

Izstrādes posmā būtu jānosaka mērķi un ar tiem saistītie izpildes rādītāji. Mērķi atspoguļo dalībvalsts vajadzības, turklāt tie kalpo kā ceļa rādītāji un palīdz dalībvalstīm formulēt redzējumu krāpšanas apkarošanas jomā. Mērķi būtu jāpārvērš konkrētos pasākumos. Tāpat katram pasākumam būtu jānosaka izpildes rādītāji, jo ar to palīdzību būs iespējams novērtēt panākto progresu. Mērķus un pasākumus iekļauj rīcības plānā.

4. Rīcības plāns

Rīcības plānā izklāsta konkrētas darbības, kuras jāveic saistībā ar katru mērķi, par tiem atbildīgo dienestu, to īstenošanas termiņus un grafiku, kā arī saistītos izpildes rādītājus. To var uzskatīt par stratēģijas īstenošanas gaitas uzraudzības rīku.

5. Stratēģijas novērtēšana un atjaunināšana

Stratēģija ir pastāvīgā attīstībā esošs dokuments, tādēļ to nepieciešams regulāri izvērtēt un veikt attiecīgus labojumus. Pēc starpposma izvērtēšanas tiek izlemts, vai krāpšanas apkarošanas stratēģija un ar to saistītais rīcības plāns ir jāatjaunina. Stratēģijas atjaunināšanu veic, reaģējot uz izmaiņām, kas notikušas stratēģijas īstenošanas laikā, lai nodrošinātu par tās īstenošanu atbildīgās struktūras pārskatatbildību un tās spējas pieņemt stratēģisko struktūru un veikt tajā izmaiņas.

Minētā struktūra ir sniegta vienīgi kā piemērs; dokumenta saturs ir pašu dalībvalstu ziņā, tajā ņemot vērā stratēģijas darbības jomu, galvenos mērķus, tiesisko regulējumu, administratīvo struktūru un tml.

Pielikumā ir pievienota shēma, kurā redzams viss KAVS process. **1. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas procesa shēma.** Detalizēta stratēģijas uzbūves veidne ir sniegta **2. pielikumā. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas uzbūves veidne.**

II. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izveide

1. Priekšdarbi

1.1. Par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju atbildīgā dienesta izraudzīšanās

Valdībai būtu jāizraugās konkrēts dienests (turpmāk — KAVS dienests), kurš būs atbildīgs par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādāšanu. Šim dienestam būtu jāatbilst šādiem kritērijiem:

- ✓ tam jābūt horizontālam pārskatam, no vienas puses, par visu ar ES budžetu saistīto izdevumu un ieņēmumu sistēmu un, no otras puses, par krāpšanas apkarošanas pasākumiem;
- ✓ spējīgam mobilizēt atbilstošas zināšanas no dažādām ministrijām, iestādēm, dienestiem, kuri ir iesaistīti ES fondu īstenošanā, kā arī no ministrijām, iestādēm un dienestiem, kuri atbild par finanšu noziegumu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu.

KAVS dienesta izraudzīšana ir īpaši svarīga tām dalībvalstīm, kurās ir decentralizēta administratīvā iekārta.

KAVS dienestam būtu jāizveido ekspertu komanda, kura spētu nodrošināt atbilstošas speciālās zināšanas. Šādas daudznozaru ekspertu komandas zināšanām un zinātībai būtu jāaptver visi dažādie krāpšanas apkarošanas cikla posmi. Galvenie risināmie krāpšanas apkarošanas cikla jautājumi ir šādi: informētība par krāpšanu, tās novēršana un atklāšana, sankcijas un visbeidzot — informēšana par cīņu ar krāpšanu.

Sagatavošanās posmā norisināsies pastāvīgs dialogs ar partneriem un ieinteresētajām personām, it īpaši ar jaunizveidojamu *ad hoc* darba grupu palīdzību atbilstīgi konstatētajām vajadzībām.

Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestam varētu būt noteicoša nozīme krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādes un īstenošanas uzraudzības procesā.

1.1.1. Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests — par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju atbildīgais dienests

Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta izraudzīšanai par valsts dienestu, kas būtu atbildīgs par KAVS izstrādi, ir vairākas priekšrocības. Ņemot vērā galvenos koordinācijas dienesta pienākumus, tas varētu nodarboties ar sadarbības jautājumiem un informācijas apmaiņu saistībā ar krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas un rīcības plāna sagatavošanu, izstrādi un pieņemšanu. Šī krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta funkcija dotu tam iespēju saņemt atbalstu no iestādēm, kas pārstāv abas budžeta puses, proti, izdevumus un ieņēmumus, tostarp no iestādēm, kuras ir atbildīgas par pārvaldību, īstenošanu, sertifikāciju, revīziju, izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un sankciju piemērošanu valsts līmenī, kā arī no *OLAF*, Eiropas Komisijas un starptautiskajiem partneriem Savienības un

starptautiskā līmenī. Šajā sakarā krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests varētu veikt šādus uzdevumus:

- ✓ organizēt un koordinēt krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas un rīcības plāna izstrādes procesu;
- ✓ veikt organizatoriskās struktūras, dalībnieku, jau ieviesto pasākumu un procedūru pārbaudi;
- ✓ veikt krāpšanas risku novērtēšanu un pareizi izvērtēt pašreizējo stāvokli valstī saistībā ar spēkā esošajiem krāpšanas apkarošanas pasākumiem, ņemot vērā visus četrus krāpšanas apkarošanas cikla posmus;
- ✓ novērtēt pašreizējo stāvokli pārkāpumu un krāpšanas jomā;
- ✓ noteikt krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas darbības jomu un mērogu, kā arī izstrādāt indikatīvu stratēģijas sagatavošanas kalendāru;
- ✓ veikt stratēģijas un rīcības plāna izstrādes vispārējo plānošanu un uzdevumu sadalīšanu;
- ✓ veikt tās politiskās struktūras sekretariāta vai priekšsēdētāja funkcijas, kura nodrošinās politisko atbalstu stratēģijas pieņemšanai;
- ✓ mobilizēt ekspertus no dažādām iestādēm un dienestiem, kas pārstāv abas budžeta puses — izdevumus un ieņēmumus, kā arī no tiesu iestādēm, prokuratūras un tiesībsardzības iestādēm;
- ✓ uzņemties atbildību par stratēģijas un rīcības plāna atjaunināšanu;
- ✓ izplatīt informāciju un uzziņu materiālus iesaistītajām personām un iestādēm;
- ✓ lūgt palīdzību un atbalstu no starptautiskajiem partneriem, piemēram, no *OLAF*, Eiropas Komisijas u. c.;
- ✓ piesaistīt federālā vai reģionu līmeņa iestādes;
- ✓ paaugstināt informētību par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādi un pieņemšanu (iesaistot arī pilsonisko sabiedrību).

PIEMĒRS

Bulgārijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta loma KAVS izstrādē

Bulgārijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests veic politiskās struktūras — Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta padomes sekretariāta funkcijas. Tas ir atbildīgs par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas un rīcības plāna izstrādi, to laicīgu atjaunināšanu un padomes informēšanu par to pārkāpumu un krāpšanas novēršanas un apkarošanas valsts stratēģijas izpildi, kas kaitē Eiropas Savienības finanšu interesēm laikposmā no 2014. līdz 2020. gadam.

PIEMĒRS

Latvijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta centrālā koordinācijas loma

Latvijā krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests darbojas Finanšu ministrijas paspārnē un pilda centrālā koordinatora lomu, kā arī nodarbojas ar kopējās/vienotās stratēģijas izstrādi, pamatojoties uz informāciju, ko tam sniedz paša dienesta darba grupa, kurā darbojas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta padomes locekļi. Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta padomē darbojas 10 pastāvīgie un 6 pagaidu locekļi — eksperti no dažādām valsts kompetentajām iestādēm. Turklāt dienestā pārstāvēto iestāžu tīklā ir iesaistīta arī organizācija "Transparency International", kura var sniegt ieteikumus par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādi un var piedalīties dienesta padomes sanāsmēs. Tātad stratēģijas izstrādāšanai un īstenošanai ir nepieciešama vienota koordinācija un īstenošanas struktūra.

1.2. KAVS procesā iesaistītās iestādes

1.2.1. Sadarbība valsts līmenī

Būtu jāiesaista visas iestādes, kas atbild par pārvaldību un īstenošanu, sertifikāciju, revīziju, izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un sodīšanu. Būtu jānodrošina, lai šo ieinteresēto personu speciālās zināšanas aptvertu pārvaldības, kontroles un tiesu sistēmu. Ja iespējams, būtu jāiesaista pārstāvji no:

- vadošajām iestādēm;
- starpniekstrukturām;
- sertifikācijas iestādēm;
- revīzijas iestādēm;
- krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta;
- valdības vai parlamenta kontroles iestādēm;
- iestādēm, kas veic kontroli valsts pārvaldes iestādēs;
- izmeklēšanas iestādēm;
- prokuratūras;
- tiesām.

Būtu vēlams iesaistīt organizācijas, kas atbild par to projektu tiešu vai netiešu kontroli, uzraudzību vai pārvaldi, kuri tiek finansēti ar ES līdzekļiem, piemēram:

- konkurences uzraudzības iestādes;
- publisko iepirkumu šķīrējtiesas komitejas;
- nodokļu iestādes;
- muitas iestādes.

Turklāt kā ārējus partnerus ir iespējams iesaistīt un izvērst sadarbību ar dažādām nevalstiskām organizācijām, kuras veiktu uzrauga pienākumus, lai novērstu krāpšanas un korupcijas riskus. Šīs organizācijas arī sniedz ieguldījumu sabiedrības informēšanā.

Atbildīgajai komandai būtu jāizstrādā darba programma, lai nodrošinātu stratēģijas izstrādi noteiktā termiņā. Tai vajadzētu censties iegūt pilnu politisku atbalstu, kā arī iesaistīt attiecīgās ieinteresētās personas.

1.2.2. Starptautiskā sadarbība

Lai izveidotu efektīvu sistēmu krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādei un tai sekojošai stratēģijas pieņemšanai, ir nepieciešama ne tikai laba veicamo pienākumu saskaņošana starp visām ES līdzekļu īstenošanas un kontroles procesā iesaistītajām struktūrām gan valsts, gan Eiropas līmenī, bet arī stipras administratīvās spējas un atbilstoša pieredze, tostarp starptautiska pieredze. Lai paaugstinātu visu iesaistīto personu un iestāžu kompetences, kā arī izveidotu tīklu, kurā tiktu apspriesti aktuālie jautājumi un ar stratēģijas izstrādi saistītie jautājumi, vairākas dalībvalstis ir veiksmīgi sarīkojušas divpusējas sanāksmes, kuru laikā tās apmainījās ar informāciju, lai iegūtu atbilstošas speciālas zināšanas.

PIEMĒRS

Bulgārijas starptautiskā pieredze divpusēju tikšanos rīkošanā

Kāda projekta gaitā, ko tehniskās palīdzības programmas ietvaros īstenoja Bulgārijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests un kuram tika piešķirts līdzfinansējums no Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF), dažu dalībvalstu krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesti tika iesaistīti vairākos starptautiskos pētījumos krāpšanas apkarošanas jomā. Piemēram, Bulgārijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests rīkoja divpusējas sanāksmes ar Rumānijas Krāpšanas apkarošanas departamentu, kā arī Portugāles, Slovākijas un Grieķijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestiem. Pēdējie divi pētījumi tika veikti kopā ar dalībvalstīm, kuras jau ir izstrādājušas krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju un ir to oficiāli nosūtījušas Komisijai. Šāda divpusēja starptautiska sadarbība (salīdzinājumā ar citiem sadarbības veidiem) ir apliecinājusi savu nozīmīgumu krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādē un rīcības plāna sagatavošanā un atjaunināšanā.

PIEMĒRS

Latvijas starptautiskā pieredze trīspusēju tikšanos rīkošanā

Latvijai ir veiksmīga pieredze saistībā ar citu dalībvalstu sniegtu starptautisko palīdzību (Bulgārijas un Maltas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesti), kas norisinājās trīspusēju TAIEX ekspertu misijas un semināra veidā ar mērķi palīdzēt Latvijai izstrādāt krāpšanas apkarošanas stratēģiju. Šīs starptautiskās sadarbības rezultātā tika analizēts faktiskais stāvoklis krāpšanas apkarošanas jomā un sagatavoti ieteikumi. Eksperti dalījās paraugpraksē un palīdzēja vairo Latvijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta spējas, kā arī uzsvēra, ka ir svarīgi un nepieciešams izveidot krāpšanas apkarošanas stratēģiju augstākajā politiskajā līmenī.

1.3. Laikposms, uz kuru attiecas stratēģija

Attiecībā uz stratēģijas aptverto laikposmu ir iespējami divi varianti.

Pirmais variants — stratēģijas tieša piesaiste darbības programmām. Nākamā daudzgadu finanšu shēma attiecas uz laikposmu no 2014. līdz 2020. gadam. Varētu būt lietderīgi piesaistīt stratēģijas derīguma termiņu darbības programmu laikposmam. Tas nozīmētu, ka stratēģija būtu spēkā līdz 2014.–2020. gada darbības programmu noslēgšanai. Izvēloties šo variantu, nevajadzētu aizmirst par 2007.–2013. gada darbības programām un mērķi būtu jāpiemēro arī šīm programmām.

Otra iespēja ir noteikt krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijai termiņu, kas nebūtu saistīts ar darbības programmu un daudzgadu finanšu shēmas laikposmu, drīzāk ņemot vērā budžeta izdevumu un ieņēmumu daļu specifiku. Jebkurā gadījumā stratēģijai, kuras mērķis ir sniegt ilgtermiņa redzējumu par kādas jomas attīstību, vislabāk būtu noteikt termiņu, kas ir vismaz 4–5 gadi. Tomēr katrai valstij ir savs regulējums un valsts plānošana, tāpēc laikposmu, uz kuru attiecas stratēģija, pielāgo atbilstoši.

1.4. Politiskais atbalsts krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijai

Tā kā ir iesaistītas daudzas un dažādas struktūras, par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādi atbildīgajam dienestam būs vajadzīgs pilnīgs valdības politiskais atbalsts.

Politisks atbalsts šāda veida dokumentam ir ļoti svarīgs, lai nodrošinātu tā veiksmīgu īstenošanu. Tam ir ne tikai jāiegūst leģitimitāte, bet arī jābūt saistošam iesaistītajām iestādēm, pretējā gadījumā varētu būt grūti sasniegt noteiktos mērķus. Labākais veids, kā nodrošināt politisku atbalstu, ir publiskot krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju kā valdības dekrētu, tādā veidā piešķirot stratēģijai vajadzīgo leģitimitāti un saistošu spēku. Pretējā gadījumā ir ieteicams izveidot politisku komiteju, kura noteiks stratēģijas galvenos virzienus, nodrošinās valdības atbalstu un apstiprinās būtiskās izmaiņas. Šādas komitejas ir izveidotas, piemēram, Slovērijā un Bulgārijā, un tās ir apliecinājušas, ka var darboties veiksmīgi.

Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija ir saistoša visām iesaistītajām personām, tādēļ dalībvalstīm tiek īpaši ieteikts izveidot politisku struktūru, kas būtu primāri atbildīga par politiskā atbalsta nodrošināšanu krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestam un visām struktūrām, kuras ir iesaistītas krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas sagatavošanas, koordinēšanas, izstrādes, pieņemšanas un izpildes kontroles procesā.

Lai krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija būtu saistoša, tā ir jāpieņem kā tiesību akts, piemēram, kā parlamenta, valdības utt. akts.

Politiskā struktūra veic šādus uzdevumus:

- ✓ pārstāv un mobilizē visas Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzībā iesaistītās iestādes. (Šim nolūkam politiskajai struktūrai ir organizatoriski pienākumi.);
- ✓ nodrošina politisku atbalstu krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādei un pieņemšanai;
- ✓ konstruktīvi sadarbojas ar izraudzīto valsts dienestu, kurš izstrādās krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju;
- ✓ pārstāv ES fondu izmantošanas un kontroles procesā iesaistītās iestādes un, iespējams, pat pilsonisko sabiedrību).

PIEMĒRS

Vadības komiteja Slovākijā

Slovākijā ir ieviests līdzīgs mijiedarbības modelis attiecībā uz politisko organizatorisko struktūru — Vadības komiteju ES finanšu interešu aizsardzībai Slovākijas Republikā (turpmāk — vadības komiteja). Vadības komitejas pilnvaras un pienākumi ir izklāstīti komitejas statūtos, kas apstiprināti ar valdības lēmumu Nr. 748 (2007. gada 5. septembris). Par komitejas priekšsēdētāju ir iecelts Kontroles un korupcijas apkarošanas nodaļas ģenerāldirektors (Slovākijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestā). Vadības komiteja, kura uzrauga valsts stratēģijā noteikto uzdevumu un pasākumu izpildi, veic šādus uzdevumus: sadarbojas ar Departamentu centrālā kontaktpunkta sadarbībai ar OLAF, lai nodrošinātu koordināciju un sadarbību starp koordinācijas dienestu tīkla partneriem saistībā ar ES finanšu interešu aizsardzību Slovākijas Republikā; izveido darba grupas, lai risinātu konkrētus jautājumus, kas izriet no Slovākijas Republikas apņemšanās aizsargāt ES finanšu intereses, kā arī pārrauga šo darba grupu darbības utt.

PIEMĒRS

Bulgārijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta (AFCOS) padome

Pārņēmumu, kas kaitē Eiropas Savienības finanšu interesēm apkarošanas koordinācijas padome (Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta padome jeb AFCOS padome) ir politiska struktūra, kas izveidota ar Ministru Padomes 2003. gada 4. februāra Dekrētu Nr. 18. AFCOS padome nodrošina, lai pasākumi, ko veic valsts iestādes ar ES līdzekļu izlietošanu saistītu pārņēmumu un krāpšanas apkarošanā, būtu savstarpēji papildinoši un saskaņoti augstā politiskā līmenī. AFCOS padomes priekšsēdētāja amatu pašlaik ieņem ministru prezidenta vietnieks un iekšlietu ministrs, kurš īsteno valsts politiku attiecībā uz ES finanšu interešu aizsardzību. Starp padomes locekļiem ir ministri, ministru vietnieki, izpilddirektori, kontrolējošo iestāžu un par ES līdzekļu un programmu pārvaldību atbildīgo struktūrvienību vadītāji, ieņēmumu aģentūru direktori, sertifikācijas, revīzijas u. c. iestāžu direktori, proti, ikviens, kura amats ir saistīts ar cīņu pret pārņēmumiem, kas kaitē budžeta izdevumu un ieņēmumu daļām. AFCOS padomē ir pārstāvētas arī tiesu iestādes, prokuratūra un tiesībaizsardzības iestādes.

Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta padome ierosina Ministru Padomei jaunu tiesību aktu projektus, stratēģijas (arī KAVS) un rīcības plānus, kas saistīti ar cīņu pret ES līdzekļu krāpšanu; sagatavo gada pārskatu par veiktajām darbībām un iesniedz to Ministru Padomei, apspriež jautājumus, kas attiecas uz ES finanšu interesēm, pieņem lēmumus un īsteno pasākumus, lai pilnveidotu cīņu pret ES līdzekļu krāpšanu.

Bulgārijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests veic AFCOS padomes sekretariāta pienākumus, tādējādi nodrošinot labu savstarpēju sadarbību un veicinot krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas un rīcības plāna izstrādi un apstiprināšanu.

PIEMĒRS

Krāpšanas apkarošanas valsts komiteja (CNLF) Francijā

Krāpšanas apkarošanas valsts komiteja (Comité National de Lutte contre la Fraude, CNLF) tika izveidota ar 2008. gada 18. aprīļa Dekrētu par krāpšanas apkarošanas koordinēšanu un valsts krāpšanas apkarošanas struktūrvienības izveidi. Komitejas uzdevums ir virzīt valdības politiku tādas krāpšanas jomā, kas kaitē publiskām finansēm, attiecībā, piemēram, uz obligātajiem nodokļiem un citiem publisko iestāžu ieņēmumiem vai sociālajiem pabalstiem. Katru gadu šī valsts komiteja apstiprina valsts plānu, kas komitejām ir jāīsteno.

Komisijas priekšsēdētāja amatu ieņem ministru prezidents un tās sastāvā darbojas ministri, kuri ir atbildīgi par budžetu, nodarbinātību, sociālo nodrošinājumu, veselības aprūpi, tieslietām, aizsardzību, iekšlietām, lauksaimniecību un imigrāciju.

Piemēram, 2015. gada krāpšanas apkarošanas valsts plānu ministru prezidents apstiprināja krāpšanas apkarošanas valsts komitejas (CNLF) 2016. gada 23. jūnija sanāksmē. Plānā bija izklāstītas politikas pamatnostādnes par krāpšanas apkarošanu publisko finanšu jomā, ko valdība ir apņēmusies ievērot 2015. gadā un 2016. gada sākumā starptautiskā, valsts un reģionu līmenī.

2016. gada 14. septembrī komiteja pirmo reizi apstiprināja stratēģisko plānu 2016.–2018. gadam. Plānā būs iekļauti pasākumi attiecībā uz valsts un Eiropas Savienības publiskajām finansēm. Plāna pamatā ir galvenie stratēģiskie virzieni un tajā būs rezultātiem veltīta nodaļa (mērķi, pasākumi, posmi un sasniedzamie rezultāti), kas ļaus precīzi noteikt plāna izpildes progresu turpmākās komitejas sanāksmēs. Francijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests (CNLF) sadarbībā ar visiem partneriem ir atbildīgs par plāna izstrādi un tā izpildes izvērtēšanu.

Plāna 5 stratēģiskie virzieni ir šādi:

- pielāgot kontroles procesu starptautiskajai mobilitātei;
- pilnveidot pārvaldību un digitālās informācijas drošību;
- pastiprināt cīņu pret identitātes krāpšanu un dokumentu viltošanu;
- pilnveidot risku kartēšanu;
- uzlabot izmeklēšanas paņēmienus, paaugstināt sankciju iedarbīgumu un līdzekļu atgūšanu.

PIEMĒRS

Politiskais atbalsts krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijai Rumānijā

Krāpšanas apkarošanas departaments (DLAF, Rumānijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests) ir valsts struktūrvienība, kas koordinē cīņu pret krāpšanu, kas kaitē ES finanšu interesēm Rumānijā, kā tas noteikts tiesiskajā regulējumā. Saskaņā ar likumu departaments ir atbildīgs arī par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādi un tās izpildi.

Politisko atbalstu stratēģijai nodrošina tas, ka departaments atrodas ministru prezidenta pakļautībā. Departaments nosūtīja ministru prezidenta birojam memorandu, kurā informēja par iespēju un nepieciešamu izstrādāt krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju un lūdza valdības atbalstu, iesaistot šajā procesā visas valsts iestādes, kuru atbildībā ietilpst ES līdzekļu pārvaldība. Atbalsts tika nodrošināts. Pēc tam stratēģija tiks apstiprināta ar valdības lēmumu.

Ja krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādes laikā politiskais atbalsts vēl nav panākts, ieteicams to pakāpeniski vairot ar dialoga starpniecību, kā arī skaidrojot stratēģijas nepieciešamību. Papildus ir ieteicams izmantot starptautisku pieredzi, piemēram, atbalstu, ko sniedz *OLAF* vai citas dalībvalstis, kuras jau ir izstrādājušas šo stratēģiju, un dialogā ņemt vērā šos starptautiskos ieteikumus, lai pastiprinātu savas pozīcijas.

PIEMĒRS

Politiskā atbalsta nodrošināšana Latvijā

Latvijā krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests pašlaik veic krāpšanas apkarošanas stratēģijas izstrādi. Ņemot vērā veiksmīgo starptautisko sadarbību ar citām dalībvalstīm, politiskā atbalsta iegūšanai par pamatu tika izmantoti starptautisko ekspertu ieteikumi. Plānots, ka dienesta krāpšanas apkarošanas stratēģija tiks apstiprināta Ministru kabinetā un ka tā būs juridiski saistoša visām krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas tīklā iesaistītajām iestādēm.

Tomēr arī pēc stratēģijas oficiālas apstiprināšanas ir svarīgi uzturēt pastāvīgu dialogu ar valsts amatpersonām un sabiedrību kopumā.

1.5. Saziņa un sabiedrības informēšana

Par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju atbildīgajam dienestam būtu jā rūpējas arī par sabiedrības informēšanu par šo stratēģiju. Neapšaubāmi viens no galvenajiem līdzekļiem, kā novērst pārkāpumus, krāpšanu un korupciju, ir uz sabiedrību vērsta saziņas un sabiedrisko attiecību stratēģija. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas saziņas stratēģijā būtu jāparedz konkrēti paņēmieni sabiedrības informēšanai par valsts stratēģijas mērķiem, kā arī jāskaidro valsts pārvaldes ierēdņiem viņu pienākumus attiecībā uz finanšu interešu aizsardzību.

Tādējādi valsts apņemšanās aizsargāt valsts un ES budžetu tiks darīta zināma pašreizējiem un turpmākiem līdzekļu saņēmējiem.

PIEMĒRS

Informācijas kampaņa skolās par krāpšanas apkarošanas jautājumiem Maltā

Sadarbībā ar Izglītības un nodarbinātības ministriju īstenotā informācijas kampaņa skolās par krāpšanas apkarošanas jautājumiem tika vērsta uz 14–16 gadus veciem skolēniem. Malts Izglītības kvalitātes un standartu direktorāts sniedza informāciju par iniciatīvu, kas bija paredzēta biznesa pamatu un grāmatvedības skolotājiem valsts, reliģiskajās un neatkarīgajās skolās. Skolēni tiešsaistē varēja piedalīties viktorīnā par krāpšanas apkarošanas jautājumiem un laimēt balvas. Viktorīna bija daļa no informācijas kampaņas par krāpšanas un korupcijas apkarošanas jautājumiem, kuras ietvaros ar skolēniem tika pārrunāts šis pēdējā laikā aktuālais, delikātais un ētiskais jautājums.

Decentralizētas administratīvās sistēmas gadījumā labākais risinājums būtu izstrādāt savstarpēju un integrētu saziņas stratēģiju starp visiem dienestiem, kas iesaistīti krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas īstenošanā. Turklāt vajadzētu apsvērt arī iespēju piesaistīt dažādas organizācijas no malas (piemēram, NVO), jo dažās valstīs tas varētu palīdzēt iemantot lielāku sabiedrības atbalstu.

PIEMĒRS

Stratēģiskās saziņas izveide Latvijā

Latvijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta administratīvā sistēma ir decentralizēta. Krāpšanas apkarošanas stratēģija būs juridiski saistoša visiem dienestiem, kuri ir iesaistīti krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta iestāžu sistēmā. Tādēļ vienlaikus ar stratēģijas izstrādi valsts līmenī tiek veidots dienesta saziņas speciālistu tīkls.

Paredzētā tīkla uzbūves princips ir līdzīgs OLAF izveidotajam tīklam (OAFCN). Būdami tīkla dalībnieki, visu iestāžu saziņas speciālistiem ir jāvienojas par stratēģiju un darbībām, kas jāveic noteiktā termiņā, kā arī par konkrētu plānu, kā īstenot saziņu ar sabiedrību par krāpšanas un korupcijas novēršanas jautājumiem. Galvenā koordinatora lomu saglabā Latvijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests.

2. Sagatavošanās posms

Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas sagatavošanas posmam ir būtiska nozīme, un tas būtu jāīsteno ļoti rūpīgi. Šai svarīgajai procesa daļai būtu jāvelta pietiekami daudz laika un resursu. Šā posma mērķis ir gūt pilnīgu priekšstatu par to, kā visas ieinteresētās personas

rīkojas krāpšanas un pārkāpumu gadījumos saistībā ar budžeta izdevumu un ieņēmumu daļām. Tas kalpos par pamatu, lai pieņemtu lēmumus, nosakot mērķus, rādītājus un izstrādājot saistīto rīcības plānu.

Sagatavošanas posmam ir šādas divas daļas:

- situācijas apzināšana, lai novērtētu valsts sistēmu un esošo krāpšanas apkarošanas pasākumu priekšrocības un trūkumus;
- krāpšanas riska novērtējums.

Šis posms tiks īstenots, veicot šādas darbības: 1) organizatoriskās struktūras, dalībnieku, jau ieviesto pasākumu un procedūru pārbaude; 2) krāpšanas riska novērtēšana. Runājot par šajos posmos konstatētajām nepilnībām, sagatavošanās posma laikā noteiktajos mērķos būtu jāparedz šo nepilnību novēršana, un šim uzdevumam vajadzētu būt iekļautam arī rīcības plānā.

2.1. Situācijas apzināšana krāpšanas apkarošanas jomā

Lai apzinātu esošo situāciju, ir jāveic turpinājumā uzskaitīto jomu priekšrocību un trūkumu pārbaude, precizējot to pienesumu katrā no četriem krāpšanas apkarošanas cikla posmiem vai ietekmi uz tiem, proti, uz novēršanu, konstatēšanu, izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, līdzekļu atgūšanu un sankcijām):

- tiesību akti;
- organizatoriskā struktūra (piemēram, valsts (centralizēta vai decentralizēta) vai vietēja, ar koordinatoru vai bez tā, krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta uzdevumi utt.);
- pārvaldība un dalībnieki;
- procedūras (tostarp esošie kontroles pasākumi utt.);
- līdzekļi un resursi (personāls, atbilstoši palīg līdzekļi: IT, dokumentācija, pamatnostādnes, apmācība, saziņa un tml.);
- kompetento iestāžu sadarbība (pieredzes apmaiņa) un kopīgs darbs (konkrētu lietu gadījumā) valsts līmenī, kā arī
- sadarbība ES līmenī (ar Komisiju un citām dalībvalstīm).

Šajā posmā ir svarīgi arī apzināt konstatēto priekšrocību un trūkumu cēloņus, kas tālāk palīdzēs rast risinājumus. Cēloņi ir meklējami tiesiskajā, iestāžu, ekonomiskajā, sociālajā un politiskajā vidē.

Lai atvieglotu esošā stāvokļa novērtēšanu, *COCOLAF* Krāpšanas novēršanas darba grupa 2015. gadā izstrādāja praktisku ceļvedi. Dokumenta nosaukums ir “Praktiskie soļi krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādē”⁸, un tajā ir iekļauts praktisks rīks (*xls* faila veidā), ko var izmantot, veicot novērtēšanu. Šajā darba dokumentā dalībvalstīm ir sniegts nepilnīgs to aspektu saraksts, kas būtu jāapsver katrā krāpšanas apkarošanas cikla posmā. Turklāt šis dokuments var būt piemērs, kā strukturēt mērķus un kā tos tiešā veidā sasaistīt ar novērtēšanas posma rezultātiem.

⁸ Ref. Ares(2015)5642419 - 07/12/2015

PIEMĒRS

Galveno cēloņu apzināšana Maltā

Pārkāpumu, krāpšanas un korupcijas cēloņi ir to oficiālo noteikumu (galvenokārt tiesību aktu) nepilnības, ar kuriem reglamentē valsts sektora darbības, un neoficiālo noteikumu (vērtību sistēmu, ētikas un morāles normu) trūkumi. Galvenie cēloņi ir šādi:

- ♦ tirgus nepilnības;
- ♦ valsts pārvaldes īstenoto regulatīvo funkciju nepiemērotība;
- ♦ tiesību aktu nepiemērotība;
- ♦ oficiālo noteikumu neefektīva un nelietderīga īstenošana;
- ♦ izpildes un ārējās uzraudzības trūkums;
- ♦ kontroles un uzraudzības (jo īpaši iekšējās kontroles) trūkums;
- ♦ zemi sabiedrības kultūras, ētikas un morāles standarti un vērtību sistēmas.

(izvilcums no Maltas krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas)

Novērtēšanai nepieciešamo informāciju var iegūt:

- ✓ vācot un analizējot dokumentus, ziņojumus un datus (piemēram, tiesību aktus, dienestu darba dokumentus, procedūru aprakstus, metodikas un pamatnostādnes);
- ✓ veicot tiešsaistes aptaujas, anketēšanu, tiešā veidā sazinoties ar ieinteresētajām personām, sarīkojot intervijas (klātienē, pa tālruni, *Skype* vai tml.), rīkojot diskusijas ar ekspertiem, darba grupās u. c.

Daudzveidīgu informācijas avotu izmantošana ļaus labāk pamatot konstatējumus.

2.1.1. Krāpšanas novēršana

Novēršana ir būtisks krāpšanas apkarošanas procesa elements. Viegļāk un rentablāk ir novērst krāpšanu nekā veikt korigējošus pasākumus. Dalībvalstīm pilnā mērā būtu jācenšas pilnveidot un īstenot krāpšanas novēršanas pasākumus.

Liela nozīme ir spēcīgai un konsekventi ieviestai pārvaldības un kontroles sistēmai, jo tā var krasi samazināt krāpšanas risku, lai gan pilnībā to izskaust nav iespējams.

Preventīvo pasākumu un paņēmieni pārbaudē būtu jānodrošina:

- ✓ jau ieviesto preventīvo pasākumu un paņēmieni efektivitātes novērtēšana;
- ✓ priekšlikumu sagatavošana par esošo pasākumu korigēšanu, pielāgošanu vai atcelšanu, vai jaunu pasākumu izveidošanu;
- ✓ sabiedrības informētības pakāpes un dalībvalstu personāla ētikas labāku novērtēšanu attiecībā uz krāpšanu, kas skar ES līdzekļus;

Preventīvie pasākumi balstās uz stiprām administratīvajām spējām, piemēram, uz:

- ✓ tiesību aktiem, ar kuriem tiek nodrošināta aizsardzība pret krāpšanu (jo īpaši novērstas to nepilnības);⁹
- ✓ pārredzamības politiku, ko papildina izvērsta saziņas politika — sabiedrības informētības paaugstināšanai;
- ✓ stingru iekšējās kontroles sistēmu;
- ✓ ES finanšu interešu aizsardzībā iesaistītajiem darbiniekiem ir augsti izteikta ētikas izpratne: (Vai pastāv skaidrs jēdziens, kas raksturo to, ka darbinieki tiecas sasniegt augstus ētikas standartus, kas ir pamanāmi novērotājiem?; vai ir izstrādāts pamatīgs un viennozīmīgs dokuments, piemēram, rīcības kodekss, kurā aplūkots jautājums par interešu konfliktu?);
- ✓ stingru cilvēkresursu politiku: pareiza līdzsvara nodrošināšana starp darbinieku apriti (lai saglabātu pieredzējušus darbiniekus) un obligāto mobilitāti (lai mazinātu interešu konflikta riskus un tml.);
- ✓ strukturētu, praktisku un mērķtiecīgu krāpšanas risku pārvaldību;
- ✓ apmācību stratēģiju krāpšanas apkarošanas jomā;
- ✓ ciešu sadarbību starp struktūrām gan valsts, gan ES līmenī.

PIEMĒRS

Iestāžu sadarbība Horvātijā

Saskaņā ar Administratīvo procedūru likumu (APL) visām iestādēm, pildot savus uzdevumus, ir jāveic informācijas apmaiņa un jāsniedz savstarpēja palīdzība; turklāt atļauts noslēgt vienošanās par administratīvu sadarbību starp divām vai vairāk iestādēm, lai sīki aprakstītu informācijas apmaiņas kārtību, nosakot, piemēram, informācijas nosūtīšanas termiņus, kāda veida informācijas apmaiņu drīkst veikt, iespējamās sankcijas gadījumos, kad iestādes atsakās sniegt informāciju, kā arī līdzekļus, kuri jāizmanto informācijas nosūtīšanai, piemēram, cietā kopija vai e-pasta ziņojums.*

** Noteikumi par informācijas apmaiņu iestāžu starpā paredzēti Administratīvo procedūru likuma (OG 47/09) 26. pantā.*

2.1.1.1. Tiesību aktu koriģēšana, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu

Kaut arī ir grūti atrast tādu tiesību aktu kopumu, kas pilnībā izslēdz krāpšanas iespēju, dalībvalstīm būtu pastāvīgi jācenšas uzlabot savas valsts tiesisko regulējumu krāpšanas

⁹ Sk. 2000. gada 28. jūnija dokumentu COM(2000)358, galīgā redakcija, par krāpšanas apkarošanu, jo īpaši tā 1.1. punktu: "Lai nodrošinātu pastāvīgu efektivitāti, valsts interešu un finanšu aizsardzība jāpamato ar skaidriem tiesību aktiem, kurus ir viegli piemērot un kuros ir paredzēti noteikumi, kas nodrošinātu pareizu finanšu pārvaldību un Kopienas politikas jomu efektīvu kontroli. Šiem noteikumiem jābūt pietiekami atturošiem, lai maksimāli iespējamā mērā novērstu nelikumīgas darbības."

apkarošanas jomā, lai maksimāli samazinātu krāpšanas iespējas. Tādēļ kā pirmais solis būtu jāveic esošo un vēl nepieņemto tiesību aktu papildināšana tā, lai izslēgtu krāpšanas iespējas. Šis process ietver atbilstošas informācijas meklēšanu par to, kā attiecīgais likums tiek piemērots praksē. Šim nolūkam ir pieejami vairāki uzzīņu avoti:

- http://ec.europa.eu/smart-regulation/index_en.htm
- http://ec.europa.eu/dgs/legal_service/law_making_en.htm
- Eiropas Parlamenta 2011. gada 14. septembra Rezolūcija par tiesību aktu labāku izstrādi, subsidiaritāti un proporcionalitāti un lietpratīgu regulējumu (2011/2029(INI));
- *Preventīva noziegumu riska novērtēšana tiesību aktu izstrādes procesā: galīgais ziņojums par pētniecības projektu Nr. 1999/FAL/140, kas saņēma finansējumu no ES programmas "FALCONE" un no Max Planck institūta, 2001. g.;*

Tiesību aktu koriģēšanu, lai izslēgtu jebkādu krāpšanas iespēju, valsts krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta uzraudzībā var pēc vajadzības veikt, piemēram, izraudzīta iestāde, akadēmiskās aprindas, vai arī to var uzticēt kā projektu ārvalsts pakalpojuma sniedzējam.

Tiesību aktu koriģēšanai, lai izslēgtu krāpšanas iespējas, ir šāds nolūks:

- ✓ atklāt nevēlamās sekas, kas var rasties pašlaik spēkā esošo un/vai vēl apstiprināmo tiesību aktu redakcijas dēļ, īpašu uzmanību pievēršot nepilnībām, kas pieļauj krāpšanas iespējas;
- ✓ konstatēt riskus, kas izriet no to tiesību aktu noteikumiem un redakcijas, kas nav koriģēti, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu;
- ✓ izstrādāt labojumu priekšlikumus attiecīgajiem tiesību aktiem, lai novērstu esošos riskus un iespējamu risku veidošanos, novērstu jaunu risku veidošanos un izslēgtu mazākās iespējas krāpšanai.

PIEMĒRS

Tiesību aktu koriģēšana Slovākijā, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu

Tiesību aktu koriģēšana, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu, bija paredzēta rīcības plānā, kas pievienots valsts stratēģijai ES finanšu interešu aizsardzībai Slovākijā. Ar šo pasākumu saistīto uzdevumu izpildes koordinēšana ir uzticēta Centrālajam kontaktpunktam sadarbībai ar OLAF. Valsts tiesību aktu koriģēšana, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu, ir viens no uzdevumiem, kas uzskaitīts valsts stratēģijai ES finanšu interešu aizsardzībai Slovākijā pievienotajā rīcības plānā.

Pēc tam, kad bija izskatīta attiecīgā ES dokumentācija par krāpšanas apkarošanu un citi analītiska satura materiāli, centrālais kontaktpunkts ierosināja 19 jomas, kuras tiek uzskatītas par potenciālu krāpšanas risku ietverošām. Tālākai analīzei tika atlasītas šādas 6 jomas: interešu konflikti; dubultais finansējums; līdzekļu atgūšanas lietderīgums un efektivitāte; sodu un sankciju lietderīgums; no ES budžeta finansēto projektu vadības, kontroles un atlases efektivitāte.

** Noteikumi par informācijas apmaiņu iestāžu starpā paredzēti Administratīvo procedūru likuma (OG 47/09) 26. pantā.*

Eksperti atlasīja attiecīgās jomas atbilstoši savai specializācijai, lai varētu pilnībā likt lietā savas speciālās zināšanas, veicot savas specializācijas jomas tiesību aktu koriģēšanu, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu. Tomēr šādu pret krāpšanu vērstu koriģēšanu var veikt ne tikai attiecībā uz spēkā esošiem tiesību aktiem, tiesību aktu projektiem un vēl apstiprināmiem tiesību aktiem, bet arī attiecībā uz citiem attiecīgiem saistošiem dokumentiem.

Eksperti ir vienprātis, ka pamatprocedūra iedalās divos posmos. Katrā posmā būtu jāiekļauj informācija par darbības nolūku un mērķi, atbildīgās personas, termiņi un apraksts.

Piemēram, pirmajā posmā var iekļaut tādu reālu situāciju aprakstus no ES finanšu interešu aizsardzības skatu punkta, kas atlasītajās tiesību jomās tiek uztvertas kā risku saturošas. Par atlasīto tiesību aktu/dokumentu koriģēšanu, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu, atbildīgo ekspertu/struktūru izraudzīšanās tiek veikta, pamatojoties uz ekspertu savstarpēju vienošanos. Lai iegūtu vajadzīgo informāciju, var izmantot virkni uzziņas avotu, piemēram, spēkā esošos tiesību aktus, ierosinātos tiesību aktus, tiesu lēmumus, juridiskās analīzes materiālus, revīzijas pārskatu atzinumus, dažādu dalībnieku veiktu krāpšanas risku novērtējumu rezultātus, plašsaziņas līdzekļus, konferences, NVO utt.

Otrajā posmā var veikt pret krāpšanu koriģējamo tiesību aktu atlasī. Ekspertiem būtu jā sastāda saraksts ar attiecīgiem tiesību aktiem vai dokumentiem.

Trešajā posmā var veikt atlasīto pret krāpšanu koriģējamo tiesību aktu vājo punktu noteikšanu. Sākotnējai informācijai vajadzētu ietvert dokumenta nosaukumu, pārskatāmo noteikumu redakciju, aprakstu par to, kā attiecīgais tiesību akts un/vai konkrētais pants atbilst

konkrētajai situācijai, precīzu vājo punktu un nepilnību uzskaitījumu un novērtējumu, juridisko šķēršļu aprakstu un ierosināto novēršanas metodi.

Ceturtajā posmā būtu jāsapatavo secinājumi un ieteikumi. Eksperti apkopos konstatējumus un rezultātus un sagatavos ziņojumus par katra eksperta specializācijas jomu. Pēc tam šos ziņojumus, novērtējumus un analīzes materiālus apkopos vienā izvērstā pārskatā. Galīgajā ziņojumā var iekļaut redakcionālus ieteikumus attiecībā uz konkrētiem noteikumiem.

Kopsavilkuma ziņojums būtu jānosūta visiem darba grupas locekļiem, lai viņi varētu izteikt piezīmes. Atbilstoši un vērtīgi ierosinājumi un piezīmes būtu jāiekļauj kopsavilkuma ziņojumā. Pēc tam papildinātais kopsavilkuma ziņojums būtu jāiesniedz apstiprināšanai krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta tīkla vadības struktūrai, bet pēc tam — valdībā.

Lai iegūtu politisku atbalstu un aizbildniecību, būtu lietderīgi, ja valdība pieņemtu lēmumu par nepieciešamību veikt valsts tiesību aktu koriģēšanu, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu. Normatīvajos aktos būtu jānostiprina klauzula par tiesību aktu koriģēšanu, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu. Likumdošanas procesā būtu lietderīgi iestrādāt prasību, kas paredzētu, ka būtu jāveic regulāra izstrādes posmā esošo tiesību aktu un pieņemšanai sagatavoto tiesību aktu koriģēšana, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu. Tāpat koriģēšanas procesā būtu lietderīgi iesaistīt NVO ekspertus, kā arī izmantot akadēmisko aprindu zināšanas.

2.1.2. Krāpšanas atklāšana

Dalībvalstīm būtu jātiecas atklāt pārkāpumus un uzsākt atbilstošas pārkāpumu novēršanas un sankciju noteikšanas procedūras. Šajā sakarā ir svarīgi, lai pārkāpumu atklāšanai tiktu pilnībā atvēlēti visi atbildīgo valsts iestāžu rīcībā esošie līdzekļi un resursi. Pārbaudot atklāšanas pasākumus un izmantotos paņēmienus, veic šādas darbības:

- ✓ veic esošo iekšējo un ārējo kontroles sistēmu inventarizāciju;
- ✓ pārbauda, vai pastāv kārtība ziņošanai par pārkāpumiem un cik tā ir efektīva;
- ✓ pārbauda, vai informācijas plūsma, kas norisinās pēc potenciāla krāpšanas gadījuma atklāšanas, tiek nodrošināta pareizi un efektīvi;
- ✓ precīzē pārkāpumu un krāpšanas gadījumu ziņošanas sistēmu valsts un ES līmenī un pārbauda, vai darbinieki pārzina šīs procedūras;
- ✓ nosaka, kas atbild par ziņojumu kvalitātes pārbaudi (krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests vai cita struktūra).

Atklāšanas pasākumu pamatā ir stipras administratīvās spējas, piemēram:

- ✓ pilnvērtīgas un skaidras procedūras, ko piemēro, lai reaģētu gadījumos, kad radušās aizdomas par krāpšanu, un lai nodrošinātu, ka attiecīgajām iestādēm ātri tiek nosūtīta atbilstīga informācija;
- ✓ skaidra kārtība ziņošanai par nelikumīgām darbībām, kas nodrošina ziņotāja aizsardzību;
- ✓ darbinieku nodrošinājums ar krāpšanas atklāšanas palīg līdzekļiem;
- ✓ apmācība;

- ✓ pilnvērtīgs un efektīvs ziņošanas mehānisms (piemēram, Pārskatu pārvaldības sistēma (IMS)).

2.1.3. Izmeklēšana un kriminālvajāšana

Pārbaudot izmeklēšanas un kriminālvajāšanas pasākumus un paņēmienus, būtu jākoncentrējas uz krāpšanu, korupciju un citām nelikumīgām darbībām, kas kaitē ES finanšu interesēm. Pārbaude ietver:

- ✓ tādu juridisko, organizatorisko un procesuālo noteikumu novērtēšanu, kas attiecas uz administratīvo un/vai kriminālo izmeklēšanu un/vai kriminālvajāšanu;
- ✓ attiecīgo iestāžu savstarpējās informācijas plūsmas/apmaiņas nepārtrauktības un kvalitātes novērtēšanu.

Izmeklēšanas un kriminālvajāšanas pasākumu pamatā ir stipras administratīvās spējas, piemēram:

- ✓ skaidri un efektīvi noteikumi par informācijas plūsmu/apmaiņu starp attiecīgajām administratīvajām iestādēm un tiesu iestādēm;
- ✓ cieša un stabila sadarbība starp attiecīgajām administratīvajām iestādēm un tiesu iestādēm;
- ✓ izmeklētāju un prokuroru specializācija ES budžeta izdevumu un ieņēmumu jautājumos;
- ✓ pastāvīga apmācība šajā jomā.

2.1.4. Līdzekļu atgūšana un sankcijas

Saskaņā ar LESD 325. panta 2. punktu, nosakot sodu par krāpšanu, korupciju vai citām nelikumīgām darbībām, kas apdraud Eiropas Savienības finanšu intereses, dalībvalstu pienākums ir lemt tikpat stingri, kā attiecībā uz krāpšanu, kas apdraud viņu pašu finanšu intereses. Būtisks iemesls, kas attur iespējamus krāpniekus, ir sankciju piemērošana un to redzamība.

Reparācijas pasākumu un paņēmienu pārbaudē:

- ✓ novērtē juridiskos, organizatoriskos un procesuālos noteikumus, kas saistīti ar administratīvajām un kriminālajām sankcijām;
- ✓ novērtē noteikto sankciju atturošo ietekmi.

Reparācijas pasākumu pamatā ir stipras administratīvās spējas, piemēram:

- ✓ efektīvu, atturošu un samērīgu administratīvo un/vai juridisko sodu sistēma, kurai vajadzētu būt stingrākai par finanšu korekcijām, kas piemērojamas vienkāršu pārkāpumu gadījumos;
- ✓ skaidri ieceltas iestādes, kuras ir atbildīgas par sankciju izpildes uzraudzību, kā arī skaidri noteikti pienākumi, kas nodrošinās sodu konsekventu piemērošanu;
- ✓ efektīvas un rezultatīvas līdzekļu atgūšanas procedūras;
- ✓ statistiskā uzraudzība;
- ✓ apmācība, semināri, praktiski rīki un rokasgrāmatas.

2.2. Krāpšanas riska novērtējums

Formulējot krāpšanas riska novērtēšanas metodiku, kas vērsta uz krāpšanas apkarošanas stratēģijas izstrādi, būtu jāpatur prātā krāpšanas riska pārvaldības mērķis. Krāpšanas riska novērtējuma mērķis ir izstrādāt un īstenot proaktīvus un samērīgus krāpšanas apkarošanas pasākumus, izmantojot no izmaksu viedokļa samērīgus līdzekļus.

Cita starpā tas nozīmē, ka būtu jāņem vērā stratēģijas nacionālās īpatnības. Ir jāatrod atbilstīgs līdzsvars starp sīki izstrādātu visu procesu un procedūru krāpšanas riska novērtējumu darbības līmenī un plašāku pieeju. Pirmais minētais novērtējums būtu piemērots, lai izstrādātu stratēģiju reģionālā vai nozares līmenī, savukārt otrs novērtējums būtu jāizmanto, lai noteiktu valsts mērķus.

Krāpšanas apkarošanas novērtējuma norise dažādās dalībvalstīs var atšķirties atkarībā no šādiem aspektiem:

- valsts izmērs;
- decentralizācijas pakāpe;
- ES līdzekļu pārvaldībai pilnvaroto organizāciju veids;
- administratīvā un/vai tiesu iekārta;
- valsts tiesiskais regulējums.

Vadošajām iestādēm ir jāveic krāpšanas riska novērtējums saistībā ar jauno daudzgadu finanšu shēmu un saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 1303/2013, kas attiecas uz 2014.–2020. gada plānošanas periodu. Tās var izmantot Komisijas izstrādātos norādījumus attiecībā uz krāpšanas riska novērtēšanu un efektīviem un samērīgiem krāpšanas apkarošanas pasākumiem 2014.–2020. gada plānošanas periodam¹⁰, tomēr tās var izmantot arī citu metodiku.

¹⁰ Dokuments EGESIF 14-0021-00 (2014. gada 16. jūnijs): <https://ec.europa.eu/sfc/en/2014/anti-fraud>

PIEMĒRS

Krāpšanas apkarošanas novērtēšanas rīka piemērošana Grieķijā

Darbības programmas “Konkurētspēja un uzņēmējdarbība” (2007.–2013. gads) vadošā iestāde 2014. gadā sāka izmantot ES krāpšanas riska novērtēšanas rīku (EGESIF 14-0021-00, 16/06/2014). Šo rīku vadošā iestāde izmantoja, pirmkārt, lai pārbaudītu iepriekšējo administrēšanas un kontroles sistēmu (ΣΔΕ), un, otrkārt, attiecībā uz izraudzītās procedūru, kā tas noteikts 2014.–2020. gada tiesiskajā regulējumā.

Saskaņā ar minēto procedūru katra vadošā iestāde ir izraudzījusies ekspertu krāpšanas jautājumos un izveidojusi krāpšanas risku novērtēšanas grupu. Visu vadošo iestāžu eksperti iesaistās Iekšējās sadarbības tīklā krāpšanas apkarošanas stratēģijas īstenošanai attiecībā uz strukturālām darbībām, kura darbību koordinē Speciālais iestāžu atbalsta dienests (ΕΥΘΥ).

Pateicoties izraudzīto ekspertu sadarbībai, Iekšējās sadarbības tīkls sāka piemērot un pilnveidot ES rīku, iekļaujot tajā visus esošos kontroles pasākumus, ko Grieķija bija ieviesusi kontroles sistēmas (ΣΔΕ) manuālajās procedūrās (2014.–2020.). Šis piemērs rāda, ka ES krāpšanas risku novērtēšanas rīks var ne tikai sekmēt minētās regulas ievērošanu, bet arī palīdzēt novērst un apkarot krāpšanu strukturālo darbību jomā.

Neatkarīgi no tā, kura metode tiek izmantota, krāpšanas riska novērtējums būtu jāveic īpaši rūpīgi, lai nodrošinātu, ka ir aptvertas visas uzņēmējdarbības jomas, nozaru fondi un finanšu instrumenti (publiskie iepirkumi, dotācijas un tehniskais atbalsts). Cita krāpšanas apkarošanas novērtēšanas dokumenta iespējama struktūra ir sniegta **3. pielikumā “Krāpšanas riska novērtējuma dokumenta iespējamā struktūra un saturs”**.

Krāpšanas risku novērtējuma mērķis ir nodrošināt visaptverošu risku kontroli, kas vadošajai iestādei ļautu uzturēt pieņemamu riska pakāpi ar minimālām izmaksām.

Risku novērtēšana būtu jāveic vadošajai iestādei, starpniekstrukturām (ja piemērojams), sertifikācijas iestādei, revīzijas iestādei un krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestam.

Katrā iestādē būtu jāizveido krāpšanas risku novērtēšanas grupa, lai veicinātu un koordinētu krāpšanas risku novērtēšanas procesu iestādē. Vēlams, lai risku novērtēšanu iestādē koordinētu riska pārvaldītāji, kuri pārziņa risku novērtēšanas metodes un terminoloģiju. Tomēr pati novērtēšana būtu jāveic tiem darbiniekiem, kuru departamenti ir atbildīgi par dažādajiem procesiem, tostarp: programmu pārvaldību (darbību un projektu atlase), līgumu slēgšanu, pārbaudēm, maksājumu apstiprināšanu, publisko iepirkumu, izpildes uzraudzību (dokumentu pārbaudes un pārbaudes uz vietas), iekšējo revīziju, pārkāpumu un krāpšanas apkarošanas kontroli utt.). Attiecīgie departamenti katrs atsevišķi zina labāk, kādi riski apdraud šos procesus.

Pirms krāpšanas risku novērtēšanas dalībnieki būtu jāiepazīstina ar atbilstošām pamatnostādņēm, jāsniedz tiem instrukcijas, kā arī jāpemeklē mācības, lai nodrošinātu, ka metodika tiek izmantota pareizi.

Par KAVS atbildīgajam dienestam (kas var būt arī krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests) būtu jāuzņemas koordinatora un vadītāja loma par visu novērtēšanas procesu un jāapkopo visa vadošo iestāžu sniegtā informācija, tostarp savs krāpšanas risku novērtējums. Balstoties uz iegūtajiem rezultātiem, būtu jāizstrādā krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija. Lai novērtētu un saskaņotu kopīgās darbības, var rīkot *ad hoc* seminārus, kuros piedalās vadošās iestādes un kontroles iestādes. Šajā līmenī būtu jāapspriež krāpšanas risku prioritāšu noteikšana.

Nav ieteicams uzticēt krāpšanas risku novērtēšanu ārpalpojuma sniedzējiem, jo, lai veiktu šo uzdevumu, ir labi jāpārziņ esošā pārvaldības un kontroles sistēma un programmu līdzekļu saņēmēji.

Tāpat būtu vēlams, lai revīzijas iestādes tiešā veidā neiesaistās lēmumu pieņemšanā attiecībā uz risku novērtēšanu, jo tām vēlāk var nākties veikt visa procesa revīziju. Tomēr revīzijas iestādes var pieaicināt novērtēšanas procesā padomnieka vai novērotāja statusā.

Risku novērtēšanas procesu vajadzētu pienācīgi dokumentēt.

Krāpšanas risku novērtēšanu vajadzētu veikt katru gadu. Vajadzības gadījumā šo intervālu var pagarināt (līdz reizei divos gados) vai saīsināt, ņemot vērā risku izplatību organizācijā.

Atkarībā no procesa beigās sagatavotajiem secinājumiem būtu jāveic periodiska pārskatīšana un atjaunināšana.

2.2.1. Krāpšanas riska novērtēšanas teorētiskais pamats

Krāpšanas risku novērtējums atšķiras no parasta risku novērtējuma.

- ✓ Veicot parastu risku novērtējumu, galvenā uzmanība tiek pievērsta notikumiem, kas var notikt vidē (iekšējā un ārējā), kā arī iespējamo negatīvo seku analizēšanai attiecībā uz (organizācijas) mērķu sasniegšanu, kuru cēlonis var būt minētie notikumi, ja ieviestie kontroles pasākumi šādu notikumu novēršanai izrādās neefektīvi. Tādējādi parasts risku novērtējums koncentrējas uz mērķu sasniegšanu un ir saistīts ar ieviesto krāpšanas apkarošanas sistēmu (vadošajās iestādēs un iestādēs ar *PIF* pilnvarām).

Piemērs. Konkrēta projekta konkursa dokumentācijas sagatavošana un iesniegšana pēdējā brīdī liela darba apjoma dēļ vai par konkursu dokumentācijas sagatavošanu atbildīgo darbinieku nepietiekamo zināšanu dēļ var aizkavēt līgumu slēgšanu un paredzēto darbību izpildi, tādējādi var tikt aizkavēta līgumu izpilde. Ievērojamas nokavēšanas gadījumā projekts var tikt izbeigts, bet finansējums zaudēts.

- ✓ Savukārt krāpšanas risku novērtējums ir īpaši vērst uz tādu notikumu vai apstākļu konstatēšanu, kas varētu liecināt par stimuliem vai virzītājspēkiem, kas noved pie pārkāpumiem un krāpšanas, kā arī uz tādu situāciju atklāšanu, kuras var novest pie pārkāpumiem un krāpšanas. Šo novērtējuma veidu var veikt, pamatojoties uz:
 - faktiski notikušiem pārkāpumiem un krāpšanas gadījumiem (vēsturiskie dati);

- simptomātiskām darbībām;
 - krāpšanas iespējām.
- ✓ No minētā var secināt, ka krāpšanas risku novērtējums ir vairāk vērst uz cilvēcisko faktoru, proti, vai pastāv tā dēvētā krāpšanas trijstūra vai drīzāk — krāpšanas romba elementi. Krāpšanas risku apzināšanas procesā būtu jāpatur prātā, ka krāpnieks veic savas darbības, ja pastāv šādi apstākļi ¹¹:
- Iespēja: krāpnieks ir īstajā vietā un tam ir pateicīgi apstākļi, lai rīkotos, un attiecīgajā nozarē nav skaidru procedūru vai arī tās ir viegli apejamas utt. Piemērs. Procedūras, ko izmanto pakalpojumu, preču vai darba izmaksu aprēķināšanai, un konkursa procedūras bija vispārējas un neobligātas. Attiecīgi pastāvēja iespēja noteikt augstākas cenas un, balstoties uz vienošanos ar piegādātāju, tādā veidā varēja nopelnīt vēl kādu daļu no līguma summas (līdzfinansējuma daļu).
 - Motīvs. Krāpniekam vienmēr ir motīvs vai stimulants veikt krāpšanu, piemēram: krāpniekam ir sarežģījumi darbā ar vadītāju vai problēmas ģimenes dzīvē, vai arī finansiālas problēmas. Piemērs. Līdzekļu saņēmējs ir sācis veikt krāpnieciskas darbības sliktā finansiālā stāvokļa un nepietiekamu resursu dēļ, jo ir zaudējis vairākus līgumus vai klientus. Viņa rīcības motīvs bija vajadzība iegūt vairāk naudas, lai līdzfinansētu projektu.
 - Attaisnojums. Krāpnieks var attaisnot savas darbības, piemēram: krāpnieks var just pamatotu aizvainojumu attiecībā pret savu darba devēju (piemēram, nav paaugstināts amatā, zina, ka kolēģi ir iesaistīti krāpšanā un vadošie darbinieki nerāda piemēru). Piemērs. Līdzekļu saņēmējs uzskata, ka viņš netiks pieķerts, jo citi saņēmēji ir izmantojuši tādu pašu metodi vai paņēmieni un viņu uzņēmējdarbība plaukst.

Kopumā var teikt, ka iespēja paver ceļu krāpšanai, bet stimulants un attaisnojums mudina cilvēku to paveikt. Vienlaikus cilvēkam ir jāpiemīt spējai saskatīt konkrētajā gadījumā iespēju un izmantot to ne tikai vienreiz, bet atkārtoti.

Krāpšanai var būt arī citi motivējoši apstākļi, piemēram:

- slepena noruna: krāpnieks var sadarboties ar citiem darbabiedriem, lai savās interesēs izmantotu iekšējās kontroles nepilnības.
- Spējas. Krāpniekam piemīt spējas: rakstura īpašības un spējas, kurām ir liela nozīme tajā, vai krāpšana var faktiski notikt. Pie šādām īpašībām jāmin: ieņemamais amats/pienākumi, zināšanas un prāts, pašapziņa/ego, pierunāšanas spējas, melotprasme un imunitāte pret stresu.

Šādu risku piemēri ir sniegti **4. pielikumā “Krāpšanas riski”**.

- ✓ Visbeidzot, izvērtējot krāpšanas iespējamību, būtu jāizvēlas piesardzīgāka pieeja un jāievēro pilnīgas neiecietības princips.

¹¹ Pamatojoties uz krāpšanas trijstūra teoriju, ko izstrādājis Donald R. Cressey darbā “Other People’s Money” (Montclair: Patterson Smith, 1973.), 30. lpp., un darbā “The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud”, ko izstrādājuši Wolfe, D. T. un Hermanson, D. R. (2004.), CPA Journal, 74. lpp.

2.2.2. Krāpšanas risku novērtēšanas metodika

Uzsākot risku pārvaldību, vispirms būtu sīki jāuzskaita visas darbības un galvenie procesi, ko veic vadošās iestādes. Šādā pārskatā var iekļaut arī ziņas par attiecībām ar citām nodaļām, kā arī metodi saziņai ar tām. Riskiem ir jābūt precīzi definētiem, izprastiem un izskaidrotiem. Tādēļ analizē varētu izmantot arī tādus paņēmienus kā pārrunas ar kolēģiem, seminārus, aptaujas u. c.

Krāpšanas risku novērtēšana ir nepārtraukts process, kurš sastāv no šādiem posmiem:

- ✓ krāpšanas risku noteikšana un formulēšana;
- ✓ noteikto krāpšanas risku novērtēšana un klasificēšana;
- ✓ preventīvo un koriģējošo darbību plānošana, izpilde un pārskatīšana.

2.2.2.1. Krāpšanas risku noteikšana un formulēšana

Krāpšanas riskus iespējams noteikt un novērtēt, izmantojot zināšanas, kas iegūtas saistībā ar iepriekšējiem ar ES fondiem saistītiem krāpšanas gadījumiem, kā arī, pamatojoties uz vispārāztītām un atkārtoti sastopamām krāpšanas shēmām. No tā izriet, ka krāpšanas risku novērtējumam vajadzētu būt balstītam uz neitrāliem pierādījumiem, kas nozīmē, ka tiem vajadzētu būt objektīviem un taisnīgiem.

Vēsturisko datu analīzi var veikt, pamatojoties uz informāciju par jau notikušiem pārkāpumiem un krāpšanas gadījumiem, kas analizēta, izmantojot šādus kritērijus:

- programmu vai līgumu veidi (piemēram, tehniskā palīdzība, dotācijas);
- līguma summa;
- projekta ilgums;
- projekta posms/process (piemēram, iesniegumu atlases, darbību īstenošana un pārbaude, sertifikācija un maksājumi);
- projekta finansētās darbības veids;
- ģeogrāfiskās izcelsmes norāde;
- līdzekļu saņēmēju veids utt.

Attiecībā uz katru no minētajiem kritērijiem būtu jāaprēķina pārkāpumu un/vai krāpšanas (aizdomu) gadījumu skaits. Šāda analīze ļauj noteikt riskantākos procesus vai izveidot riskantākā projekta profilu. Riskanta projekta profilā var ietilpt dažādu kritēriju kombinācijas, kuru piemērs ir sniegts šajā attēlā:

PĀRKĀPUMU/KRĀPŠANAS GADĪJUMU SKAITS UZ VIENU SAŅĒMĒJU/TERRITORIĀLU VIENĪBU				
		Saņēmēja veids		
		Valsts pārvaldes struktūra	Nevalstiska organizācija	Mazs vai vidējs uzņēmums
Teritoriāla vienība	Vienība Nr. 1			
	Vienība Nr. 2			
	Vienība Nr. 3			
	Vienība Nr. 4			
	Vienība Nr. 5			

	<i>Šīs kategorijas pārkāpumi/krāpšana ir notikusi vairāk nekā 50 % gadījumos</i>
	<i>Šīs kategorijas pārkāpumi/krāpšana ir notikusi robežās no 25 % līdz 50 % no visiem gadījumiem</i>
	<i>Šīs kategorijas pārkāpumi/krāpšana ir notikusi mazāk nekā 25 % gadījumos</i>

Formulējot riskus, būtu jāpievērš uzmanība riska aprakstam. Tas ir svarīgi, lai noteiktu piemērotāko kontroles pasākumu. Proti, no vienas puses, ir jābūt skaidri zināmam riska cēlonim un, no otras puses, kādas ir tā sekas.

Formulējot riskus, būtu jāpatur prātā turpmāk norādītie rādītāji:

- ✓ risku negatīvajai ietekmei uz budžetu, reputāciju un/vai mērķiem ir jābūt acīmredzamai;
- ✓ risks satur nenoteiktības elementu;
- ✓ riskam vajadzētu būt aprakstītam kā iespējamam notikumam, nevis kā negatīvam stāvoklim. Negatīvs stāvoklis nav risks, bet gan problēma, kurai var būt negatīvas sekas, bet var arī nebūt;
- ✓ būtu jāizvairās norādīt, vai pastāv kontrole, vai nepastāv;
- ✓ risku nevajadzētu aprakstīt kā procesa noliegumu (kavēšanās, neefektīvs, neiedarbīgs vai nelikumīgs). Riska aprakstā būtu jānorāda tā cēlonis;
- ✓ būtu jāatturas izdarīt pieņēmumus attiecībā uz iestādi, jo tas liecina par nepilnīgu plānošanu (piemēram, darbinieku trūkums).

Analīzes rezultātus var izmantot krāpšanas riska iespējamības pašnovērtējuma veikšanai. Krāpšanas riska novērtējuma galvenais mērķis ir izveidot risku reitingu, norādot visus riskus, kam iestāde var būt pakļauta. Pēc nozīmīguma noteikti un sarindoti riski ļauj izstrādāt atbilstošas metodes risku novēršanai attiecīgā vadības līmenī.

Lai atvieglotu risku noteikšanu un formulēšanu, **4. pielikumā “Krāpšanas riski”** ir sniegts nepilns krāpšanas risku saraksts, kā arī to iespējamie cēloņi un sekas.

Turklāt veicot risku noteikšanu un novērtēšanu, ir vērts ņemt vērā šādus rādītājus:

- ✓ Attiecībā uz publisku iepirkumu jeb precīzāk — tā novērtēšanas un atlases posmu — *ESIF* pārvaldībā un uzraudzībā iesaistīto valsts iestāžu iekšējie kontroles pasākumi parasti ir ļoti stingri. Tādēļ krāpšanas darbības parasti notiek pirms šiem posmiem vai pēc tiem (piemēram, konkursa rīkotāji izpauž konfidenciālu informāciju un konkursa dalībnieki veic mahinācijas un līgumu pārkāpumus). Riskantākas ir līdzekļu saņēmēju attiecības ar trešām personām.
- ✓ Krāpšanas risks palielinās proporcionāli subsīdijas apjomam un procentuālajai daļai un darbības jomai.
- ✓ Tāpat jāpiemin, ka mazajās dalībvalstīs risks ir augstāks, jo pastāv lielāka iespējamība, ka dažādas ieinteresētās personas (saņēmējus, amatpersonas, konkursa dalībniekus) saista kādas attiecības. Arī kadru mainības problēma ir izteiktāka (situācija, kad amatpersonas aiziet no darba valsts iestādē un sāk darbu privātajā sektorā un otrādi, vai kad konsultanti strādā asociācijās, kuras darbojas tajā pašā jomā). Var gadīties, ka arī amatpersonas ir iesaistītas projektos.

Papildus riskiem, kas ietekmē programmas pārvaldības procesus, būtu jānosaka riski, kuri var nevēlami ietekmēt krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta darbību, piemēram, iespējamība, ka krāpšana netiks pienācīgi dokumentēta un administrēta. Nepilns šādu risku saraksts ir sniegts **5. pielikumā “Ar krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta darbību saistītie riski”**.

2.2.2.2. Noteikto krāpšanas risku novērtēšana un klasificēšana

Pēc tam, kad riski ir noformulēti, tos vajadzētu novērtēt, ņemot vērā ieviestos risku kontroles mehānismus.

Šā novērtējuma pamatā ir šādi divi rādītāji.

- ✓ Krāpšanas iespējamība (varbūtība): ar to saprot varbūtību/iespējamību, ka risks piepildīsies, nosakot konkrēta iznākuma iespējamību;
- ✓ Krāpšanas ietekme (sekas): ar to saprot iznākumu/sekas, kas iestājušās, piepildoties konkrētam riskam. Ietekme izpaužas kā sekas uz paredzētajiem mērķiem (rezultātiem), kas var būt atkarīgas no riska rakstura (pozitīvs vai negatīvs). Riska ietekmes rādītājā būtu jāņem vērā finanšu ietekme, skartās darbības, ticamības pakāpe attiecībā uz iestādi, papildu resursi, kā arī atkārtotās pārskata periodā.

Krāpšanas iespējamību var novērtēt, kā norādīts tabulā.

Novērtējums	Iespējamība	Nozīme
1	Zema	Riska piepildīšanās varbūtība ir tuvu neiespējamai vai ļoti zema, un praksē ir zināmi tikai daži gadījumi, kad šie riski ir īstenojušies.
2	Vidēja	Riska piepildīšanās varbūtību nosaka iepriekšēji notikumi, un ir zināmas iepriekš notikušas situācijas.
3	Augsta	Riska piepildīšanās varbūtību pamato skaidri un bieži konstatēti notikumi, kā arī informētība par šādu situāciju esamību.

Notikušas krāpšanas ietekmi var novērtēt, kā norādīts tabulā.

Novērtējums	Ietekme	Nozīme
1	Zema	Riska parādīšanās gadījumā iesāktie uzdevumi un plānotās darbības netiks ietekmētas vai tiks ietekmētas minimāli, un nav vajadzīgi papildu resursi. Riska parādīšanās var nozīmēt, ka sabiedrības uzticības iemantošana var prasīt vairāk laika, kā arī var veidoties daļēji negatīva sabiedrības attieksme.
2	Vidēja	Riska parādīšanās gadījumā darbības tiks ievērojami ietekmētas un mērķu sasniegšanai var nākties piesaistīt papildu resursus. Riska parādīšanās nozīmē daļēju uzticamības zaudēšanu un negatīvu attieksmi no plašsaziņas līdzekļu puses.
3	Augsta	Riska parādīšanās gadījumā darbības tiks ievērojami ietekmētas un mērķu sasniegšanai būs nepieciešami ievērojami papildu resursi. Šo kategoriju izmanto arī gadījumos, kad nospraustos mērķus nav iespējams sasniegt. Riska piepildīšanās nozīmē ievērojamu uzticības zaudējumu un sabiedrības spiedienu nomainīt vadību.

ESIF pārvaldībā un uzraudzībā iesaistīto valsts iestāžu ieviestajiem iekšējās kontroles mehānismiem būtu jānodrošina augsts ES un valsts finanšu interešu aizsardzības līmenis. Tādēļ teorētiski krāpšanas iespējamībai vajadzētu būt samērā zelai. Šā iemesla dēļ, novērtējot krāpšanas risku, galvenā uzmanība būtu jāpievērš iespējamā kaitējuma (seku) ietekmei un apmēram. Kā redzams tabulā, kurā sniegtas ietekmes novērtēšanas pamatnostādnes, sekas var izpausties kā ietekme uz reputāciju, finansēm vai struktūrvienību/iestādi.

Krāpšanas risku reitinga izveide ietver prioritāšu noteikšanu attiecībā uz krāpšanas riskiem, ņemot vērā kopējo riska iespējamību un risku veidus.

Kopējā riska iespējamību aprēķina, reizinot iespējamību ar ietekmi. Iespējamie rezultāti un to skaidrojums ir šāds.

		Iespējamība		
		1	2	3
Ietekme	1	1	2	3
	2	2	4	6
	3	3	6	9

6, 9	<i>Kritiski</i>
3, 4	<i>Ievērojami</i>
1, 2	<i>Paciešami</i>

Visnozīmīgākie krāpšanas riski (kas apzīmēti kā ievērojami un kritiski) būtu jāizskata prioritāri.

Katrai iestādei būtu jāizstrādā rīcības plāns noteikto risku mazināšanai. Rīcības plānā būtu ieteicams iekļaut šādu informāciju: riska numurs, riska apraksts, riska mazināšanas pasākums, prioritāte, rādītājs, atbildīgais departaments vai nodaļa, termiņš, izpildes statuss, atkārtotas pārbaudes datums.

Dažādu iestāžu rīcības plānos uzskaitītie pasākumi ir jāiekļauj rīcības plānā, ko pievieno krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijai.

2.2.3. Krāpšanas risku noteikšana un novērtēšana praksē

Krāpšanas risku noteikšanu var veikt dažādi.

Viens no veidiem ir izveidot darba grupu (krāpšanas risku novērtēšanas grupu) un uzdot tai noteikt krāpšanas riskus un izstrādāt rīku šādu iepriekš noteiktu risku novērtēšanai. Šo rīku var retrospektīvi (novērtēšanas posmā) paplašināt, iekļaujot jebkura vērtētāja noteiktus papildu riskus.

Veicot risku noteikšanu, ir svarīgi veikt riska cēloņa analīzi, jo riska mazināšanas pasākumam vajadzētu būt vērstam uz riska cēloni. Riska cēloni ir ieteicams iekļaut riska aprakstā.

Otrs risku noteikšanas veids ir līdzīgs tam, ko izmanto parastā risku novērtēšanas procedūrā. Risku noteikšanas nolūkā šis veids paredz apkopot vadošās iestādes darbinieku aizpildītās brīdinājuma veidlapas. Metodes sīkāk apraksts ir sniegts zemāk.

Visiem vadošās iestādes darbiniekiem pēc riska pārvaldītāja lūguma vai jebkurā brīdī pēc jauna riska atklāšanas būtu jāaizpilda **brīdinājuma veidlapa**, kuru var uzskatīt par sākotnēju riska novērtējumu un kuras pamatā ir divi iepriekš minēti rādītāji, proti, iespējamība un ietekme. Aprēķinātās iespējamības un aprēķinātās ietekmes kombinācija parāda riska iespējamības pakāpi, kura savukārt tiek izmantota riska profila izveidošanai. Brīdinājuma veidlapu nosūta riska pārvaldītājam.

6. pielikumā “Brīdinājuma veidlapas galvenie punkti” minētie punkti varētu būt galvenie brīdinājuma veidlapas punkti.

Pēc tam krāpšanas risku novērtēšanas grupa apkopo brīdinājuma veidlapas un sāk to pašu procedūru, ko izmanto sākotnējā risku novērtējumā: grupa, izmantojot to pašu skalu, izvērtē katra riska iespējamību un ietekmi un nolemj, vai attiecīgais risks ir pamatots, nepamatots (šajā gadījumā brīdinājuma veidlapu nodod arhīvā) vai arī tā izvērtēšanai nepieciešama papildu informācija.

Risku novērtēšana sastāv no šādām darbībām: 1) bruto riska (riska līmenis pirms vadošā iestāde sāk pārbaudi) kvantitatīvā noteikšana, 2) pašreizējo pārbažu efektivitātes novērtējums, lai samazinātu bruto riskus, un neto/atlikušo risku novērtējums (riska līmenis pēc pārbaudes atkarībā no tās efektivitātes), 3) plānoto pārbažu efektivitātes novērtējums, lai samazinātu neto/atlikušos riskus, 4) mērķa riska noteikšana (risks, ko vadošā iestāde uzskata par pieņemamu/pieļaujamu pēc tam, kad ir pabeigtas visas pārbaudes/inspekcijas).

Noteiktie riski tiek reģistrēti *risku reģistrā*.

Risku reģistrs ir katras iestādes iekšējs dokuments un turpmākas uzraudzības rīks. Tajā var iekļaut šādu informāciju: riska numurs, riska apraksts, riska iespējamība, riska ietekme un kopējais rādītājs, riska mazināšanas pasākumi, atbildīgais departaments vai nodaļa, termiņš, piezīme par pasākuma izpildes statusu un piezīme par to, vai risks ir novērsts vai nē. Informācija būtu regulāri jāatjaunina (reizi vai divas gadā vai atkarībā no tā, kādā virzienā risks attīstās), lai pārbaudītu, vai tiek īstenoti risku mazināšanas pasākumi un vai tiek sasniegti plānotie rezultāti. Risku reģistram var izmantot modeli, kas aprakstīts **7. pielikumā “Risku reģistrs”**.

Novērtēšanas procesa laikā papildus risku kvantitatīvai noteikšanai, izvērtējot risku iespējamību un ietekmi, krāpšanas risku novērtēšanas grupa veic šādus uzdevumus:

- ✓ nosaka risku novēršanas darbības (darbības, kas jāveic augstākajām amatpersonām un vadītājiem);
- ✓ sadala atbildību par risku novēršanas darbībām;
- ✓ nosaka termiņus u. c.

Kā minēts iepriekš, visa šī informācija tiek apkopota *risku reģistrā*.

Paaugstināta riska situācijās risku novērtēšanas grupa var nolemt par to brīdināt sadarbības iestādes.

Vienlaikus vadošo iestāžu augstākajiem vadītājiem būtu jānāk klajā ar *sākotnēju nodomu paziņojumu*, apliecinot savu apņēmību apkarot krāpšanu no paša sākuma, un ar *gada pārskatu par padarīto* (sākotnējam nodomu paziņojumam vajadzētu būt vienkāršākam par gada pārskatu par padarīto, lai būtu vieglāk saprast un ievērot vadošās iestādes rīkojumus krāpšanas apkarošanas jomā).

Galvenie sākotnējā nodomu paziņojuma punkti varētu būt tie, kas minēti **8. pielikumā “Sākotnējā nodomu paziņojuma galvenie punkti”**.

2.2.3.1. Ar KLP budžetu saistīta krāpšanas riska novērtējums

Eiropas Komisijas Lauksaimniecības un lauku attīstības ģenerāldirektorāta padomnieks krāpšanas apkarošanas jautājumos 2016. gadā publicēja praktisku dokumentu ar nosaukumu “Krāpšanas un citu smagu pārkāpumu, kas kaitē KLP budžetam, riska novērtējums”. Šis dokuments ir palīglīdzeklis riska novērtēšanā, ko veic dalībvalstis un kandidātvalstis, un tajā ierosināti iespējami risku mazināšanas pasākumi. Dokumentā ir apskatīti šādi risku veidi:

- ✓ ārējas krāpšanas riski: krāpšana un citi smagi pārkāpumi, ko veic KLP budžeta līdzekļu galasaņēmēji;
- ✓ iekšējas krāpšanas riski: krāpšana un citi smagi pārkāpumi, ko veic to valsts iestāžu darbinieki, kuras ir iesaistītas KLP līdzekļu pārvaldīšanā, kā arī
- ✓ konkrēti risku mazināšanas pasākumi, kas uzskaitīti katram risku veidam.

Kaut arī ārējas krāpšanas risku mazināšana (galvenokārt ar profilakses, atklāšanas un izlabošanas līdzekļiem) ir dalībvalstu vadošo iestāžu un maksājumu aģentūru uzdevums, pašlaik jau ir veikta virkne pasākumu un darbību ES līmenī¹², lai mazinātu šādus ārējas krāpšanas riskus. Turklāt izdodot norādījumus un rīkojot dalībvalstu mītnēs krāpšanas apkarošanai veltītus seminārus, Eiropas Komisija palīdz maksājumu aģentūrām un vadošajām iestādēm, kā arī atbilstīgām kandidātvalstu iestādēm efektīvi un iedarbīgi īstenot jaunus krāpšanas apkarošanas noteikumus.

2.2.4. IT rīki risku noteikšanai

Mūsdienās informācijas tehnoloģiju (turpmāk — IT) rīki ir neaizstājams palīgs krāpšanas shēmu analizēšanai un augstam krāpšanas riskam pakļauto nozaru apzināšanai. Datubāzes, datizraces un riska vērtēšanas rīki, ja tādi ir pieejami, būtu aktīvi jāizmanto.

Vadošo iestāžu un maksātāju iestāžu nozīme krāpšanas atklāšanā kopš 2012. gada ir palielinājusies, un nākamajos gados tā būtu jāturpina paaugstināt saskaņā ar jauno 2014.–2020. gada plānošanas perioda regulējumu. Ņemot vērā uzraudzīto darbību sarežģītību un lielo saņēmēju skaitu, vadošās iestādes/maksājumu aģentūras un revīzijas/kontroles iestādes tiek aicinātas plānot un koncentrēt savas revīziju un kontroles darbības, balstoties uz risku analīzi un izmantojot IT rīkus, piemēram, *ARACHNE*, *IMS* un Eiropas Komisijas izstrādāto krāpšanas risku novērtēšanas rīku, kā arī citus līdzvērtīgus valstu izstrādātus rīkus.

Komisija uzskata, ka sistemātiska un pilnvērtīga atbilstošu IT rīku izmantošana palīdzēs valstu iestādēm cita starpā ievērot 2014.–2020. gada plānošanas perioda un turpmākā perioda jaunā regulējuma konkrētus krāpšanas apkarošanas noteikumus.

2.2.4.1. Pārkāpumu pārvaldības sistēma (Irregularities Management System (IMS))

Lai aizsargātu savas finanšu intereses, Savienības tiesību aktos ir paredzēti ziņošanas noteikumi attiecībā uz Savienības finansiālā atbalsta jomām. Dalībvalstīm, kandidātvalstīm un

¹² Regula (ES) Nr. 1306/2013, Komisijas Deleģētā regula (ES) Nr. 907/2014 un Komisijas Īstenošanas regula (ES) Nr. 908/2014.

iespējamām kandidātvalstīm ir regulāri jāsūta ziņojumi par atklātajiem pārkāpumiem, pārkāpumu summām un ar tiem saistīto administratīvo procesu un tiesvedību gaitu.

Dalībvalstīm, kā arī kandidātvalstīm un iespējamām kandidātvalstīm (Pirmspievienošanās palīdzības instruments) uzliktais ziņošanas pienākums attiecas uz visām Savienības budžeta jomām, ko dalībvalstis pārvalda nepastarpināti (ESI fondi, lauksaimniecība, Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonds/Iekšējais drošības fonds, zivsaimniecība, Eiropas atbalsta fonds vistrūcīgākajām personām).

Saskaņā ar ES uzlikto ziņošanas pienākumu¹³ dalībvalstīm, kandidātvalstīm un iespējamām kandidātvalstīm ir jāziņo Eiropas Komisijai (*OLAF*) par pārkāpumiem, kas saistīti ar minētajiem fondiem (gan par tādiem, kas ir saistīti ar krāpšanu, gan tādiem, kuri nav), izmantojot Pārkāpumu pārvaldības sistēmu (*IMS*) reizi ceturksnī, ja pārkāpumi konstatēti dalītas pārvaldības jomās, kā arī nekavējoties, ja tie attiecas uz pirmspievienošanās palīdzību.

Šo informāciju izmanto, lai veiktu risku analīzi, sagatavotu pārskatus un izstrādātu agrīnās brīdināšanas sistēmas ar mērķi efektīvāk atklāt riskus. Tāpat dalībvalstu veikto pasākumu rezultātu analīze palīdz Komisijas dienestiem veikt Savienības tiesību aktu pilnveidošanu, lai nodrošinātu aizsardzību pret krāpšanu.

Papildus tam, ka ziņojumi par krāpšanu un citiem pārkāpumiem palīdz īstenot pareizu finanšu pārvaldību, tos izmanto arī par informācijas avotu iedzīvotājiem, Eiropas Parlamentam un dalībvalstīm par jautājumiem, kas saistīti ar krāpšanas apkarošanu. Šī informācija tiek iekļauta ziņojumā par ES finanšu interešu aizsardzību atbilstoši LESD 325. pantam.

1) Ziņošanas rīks

Pārkāpumu pārvaldības sistēma (*IMS*) pirmām kārtām tiek izmantota kā ziņošanas rīks. Tai ir vairāk nekā 3200 lietotāju dalībvalstīs, kandidātvalstīs un iespējamās kandidātvalstīs. Šī sistēma būtībā ir unikāla datubāze, kurā apkopota sīka informācija par pārkāpumiem un krāpšanu.

Tajā glabājas sīka informācija par:

- ✓ atbalsta pasākumu, piemēram, fondu, programmu, projektu, budžeta pozīciju;
- ✓ finansiālo ietekmi (izdevumiem un neatbilstošo/nokrāpto summu);
- ✓ iesaistītajām fiziskām un/vai juridiskām personām (kuras izdarījušas pārkāpumu/krāpšanu);
- ✓ ziņas par to, kā attiecīgais pārkāpums/krāpšana tika paveikta (*modus operandi*);
- ✓ pārkāpuma/krāpšanas laiku;
- ✓ pārkāpuma/krāpšanas vietu;
- ✓ pārkāpuma/krāpšanas atklāšanas paņēmieni;

¹³ Ziņošanas pienākuma tiesiskā regulējuma kopsavilkumu skatīt: KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS "Ziņoto pārkāpumu statistiskās novērtēšanas metodika 2015. gada" –PIF ziņojuma pavaddokuments (SWD(2016) 237 final) http://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/methodology_statistical_evaluation_2015_en.pdf

- ✓ lietas turpmāku uzraudzību (administratīvais process, tiesvedība vai sods);
- ✓ piemērotajām sankcijām.

Ziņošanas sistēma darbojas jau daudzus gadus un tajā apkopotās informācijas daudzums ir ļoti svarīgs gan Eiropas Komisijai (*OLAF*), gan valstīm, kuras sniedz ziņojumus. Tā palīdz vairot zināšanas par pārkāpumu un krāpšanas veidiem, krāpšanas shēmām, finansiālo ietekmi, iesaistītajām personām, atklāšanas metodēm u. c. Šīs zināšanas var izmantot neaizsargātāko budžeta jomu noteikšanai un attiecīgi — atbilstošu risku mazināšanas pasākumu pieņemšanai. Sistēma var arī vairot to darbinieku zināšanas par krāpšanu, kuru darbs saistīts ar ES līdzekļiem.

Šajā sakarā *IMS* ir ne tikai ziņošanas rīks, bet arī analīzes rīks.

2) Analīzes rīks

Pārkāpumu pārvaldības sistēma (*IMS*) ir Eiropā lielākā krāpšanas gadījumu datubāze, kuru var izmantot krāpšanas gadījumu analīzei. Kopš jaunākās versijas iznākšanas 2016. gada aprīlī sistēma ļauj arī veikt analīzi, vienlaikus apskatot vairākas nozares, jo saņemtie dati tagad tiek kārtoti līdzīgi visiem dalītās pārvaldības budžeta sektoriem. Dažās dalībvalstīs sistēmā jau tiek ievadīti vietējā līmenī pieejamie dati ar mērķi pilnveidot šo valstu risku novērtēšanas analīzes procesu (piemēram, Itālijā).

Saistībā ar *PIF* ziņojumu sniegtā Komisijas analīze¹⁴ galvenokārt balstās uz pārkāpumiem, par kuriem ziņots, izmantojot Pārkāpumu pārvaldības sistēmu (*IMS*). Paredzēts, ka (2017. gadā) valstīm, kuras sniedz ziņojumus, kļūs pieejams jauns iebūvēts analīzes rīks, kas ļaus vēl vairāk uzlabot analītiskās spējas. Visi uz *IMS* informāciju balstītie analīzes dati (kurus var kombinēt ar citiem datiem) ir īpaši vērtīgi cīņā ar krāpšanu un pārkāpumiem, kuri kaitē gan ES, gan valstu finanšu interesēm.

2.2.4.2. Risku novērtēšanas rīks ARACHNE

Komisija ir izstrādājusi integrētu IT rīku datizrači un datu bagātināšanai *ARACHNE*¹⁵ ar mērķi sniegt atbalstu vadošajām iestādēm un starpniekstrukturām administratīvo kontroles pasākumu un pārvaldības pasākumu veikšanai attiecībā uz Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Sociālo fondu. *ARACHNE* ir jaudīgs risku novērtēšanas rīks, kas palīdz novērst un atklāt kļūdas un pārkāpumus projektos, darījumos ar līdzekļu saņēmējiem, līgumos un darījumos ar līgumslēdzējiem.

Rīks var palīdzēt labāk veikt *ex ante* pārbaudes pirms dotāciju nolīgumu un līgumu parakstīšanas, pamatojoties uz aprēķinātiem risku rādītājiem un salīdzinošām diagrammām. *ARACHNE* sistemātiski nodrošina uz riskiem balstītu informāciju par projekta līdzekļu saņēmējiem, līgumslēdzējiem un apakšuzņēmējiem atlases, apstiprināšanas un darbību izpildes posmos. Tādējādi atlases un apstiprināšanas posmos ir iespējams atklāt riskus, kas ir

¹⁴ Komisijas ziņojums Eiropadomei un Eiropas Parlamentam par ES finanšu interešu aizsardzību — cīņu pret krāpšanu.

https://ec.europa.eu/anti-fraud/about-us/reports/communities-reports_en

¹⁵ Papildu informācijai skatīt: *Arachne* aktu V1.0, 2016-01-07:

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14836&langId=en>

saistīti ar interešu konfliktiem, neatbilstību valsts atbalsta noteikumiem vai uzņēmumu operatīvām, administratīvām un finansiālām spējām paveikt ES līdzfinansētas darbības. Turklāt darbību izpildes laikā vairāki risku rādītāji sniedz vērtīgus brīdinājumus par iespējamām kļūdām vai pārkāpumiem tādās pārbaudāmās jomās kā publiskais iepirkums, darbību atbilstība, projektu un ieinteresēto personu koncentrētība vai izpildes rādītāji.

Sistēma *ARACHNE* ir pieejama visām dalībvalstīm. Kad vadošās iestādes ir nolēmušas izmantot šo rīku, Eiropas Komisija var nodrošināt tehnisko atbalstu sistēmas pieslēgšanai un lietotāju apmācības. Kaut arī rīka izmantošana ir brīvprātīga, to tomēr ir ieteicams izmantot, jo tā var izrādīties iedarbīgs un samērīgs krāpšanas apkarošanas palīglīdzeklis, it īpaši ņemot vērā minēto Regulas (ES) Nr. 1303/2013 125. panta 4. punkta c) apakšpunktu.

2.2.4.3. Krāpšanas apkarošanas valsts datubāzes

PIEMĒRS

Krāpšanas apkarošanas datubāze Itālijā

Itālijas Centrālais krāpšanas apkarošanas birojs (koordinācijas dienests) ir iepilnojis izstrādāt īpašu elektronisku lietotni ar nosaukumu D.N.A. (saīsinājums no "nacionālā krāpšanas apkarošanas datubāze") ar mērķi ievērojami pastiprināt cīņu ar krāpšanu, kuras rezultātā tiek nodarīti zaudējumi ES budžetam.

Šāds pasākums atbilst jaunajiem noteikumiem attiecībā uz ES līdzekļiem 2014.–2020. gada plānošanas periodā, kuros ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāveic atbilstīgi pasākumi krāpšanas novēršanai cita starpā, izstrādājot IT rīkus. Šim nolūkam tiks izstrādātā krāpšanas apkarošanas programmatūra, kura:

- ♦ *nodrošinās uzraudzības iestādes (ministriju vai reģionu līmenī) ar visu individuālo un apkopoto informāciju par Eiropas finansējuma plūsmām saistībā ar projektiem vai Eiropas finansējumu konkrētajā teritorijā;*
- ♦ *veiks risku analīzi, ko izmantos operatīvajā līmenī ar mērķi apkarot krāpšanu.*

1) Krāpšanas apkarošanas valsts IT lietotnes funkcijas un uzbūve

Krāpšanas apkarošanas valsts IT lietotnei vajadzētu būt veidotai **uz vienas platformas**, kas apkopo datus no dažādiem avotiem. It īpaši lietotnē izmantotajiem datiem vajadzētu būt ņemtiem no divu veidu avotiem, proti, informācijas datubāzēm un operatīvajām datubāzēm.

Informācijas datubāzes satur informāciju par ES finanšu plūsmu izmantošanu un saņēmējiem, ko pārrauga iestādes (vai struktūras), kuras ir atbildīgas par šā finansējuma pārvaldību. Šajā kontekstā sistēmai vajadzētu izgūt ziņas par:

- ✓ maksājumiem no darbības programmām, kas tiek finansētas no strukturālajiem fondiem; Ekonomikas un finanšu ministrijas vai citu kompetentu iestāžu (piemēram, *Banca Dati Unitaria centrale* jeb Centrālās vienotās datubāzes) apkopoto informāciju;

- ✓ finansējumu saistībā ar kopējo lauksaimniecības politiku un kopējo zivsaimniecības politiku; Lauksaimniecības, pārtikas un mežsaimniecības politikas ministrijas, Lauksaimniecības maksājumu aģentūras vai citu kompetentu iestāžu (piemēram, *Sistema Informativo Agricolo Nazionale (S.I.A.N)*) jeb Valsts lauksaimniecības informācijas sistēmas) apkopoto informāciju;
- ✓ pārkāpumiem un krāpšanas gadījumiem, kuru rezultātā ir radušies zaudējumi ES budžetam, par kuriem ir ziņojuši krāpšanas apkarošanas dienesti visās dalībvalstīs un kuri ir reģistrēti Eiropas Komisijas Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai (*OLAF*) pārvaldītajā pārkāpumu pārvaldības sistēmā (*IMS*);
- ✓ papildu informāciju saistībā ar reģionos un vietējās pašvaldībās izmantoto ES līdzekļu pārvaldību (piemēram, *Sistemi Informativi Locali* jeb vietējās informācijas sistēmas);

Operatīvās datubāzes satur informāciju, kas pārbaudīta, izmantojot salīdzinošo metodi, un papildināta ar datiem no informācijas datubāzēm, lai veiktu risku analīzi;

- ✓ datubāze satur iespējamo finansējuma saņēmēju nodokļu informāciju;
- ✓ datubāze satur ziņas par uzņēmumiem un to finanšu rādītājiem;
- ✓ ziņas par iepriekšējo sodāmību saistībā ar specifiskiem noziegumiem (valsts apkrāpšanu, korupciju, publiskā iepirkuma procedūru pārkāpumiem un tml.), ko pastrādājušas fiziskas un juridiskas personas;
- ✓ ziņas par iepriekšējiem finansiāliem zaudējumiem publisko finanšu sektorā, kas attiecināmi uz fiziskām un juridiskām personām.

No šīm datubāzēm iegūtā informācija būtu regulāri jāatjaunina saskaņā ar iepriekš apstiprinātu termiņu, kas katrai attiecīgajai datubāzei ir citāds.

2) Datubāzu funkcijas

Kad informācija no minētajām datubāzēm ir izgūta, sistēmai būtu jāveic virkne darbību, izmantojot īpašas, iepriekš noteiktas funkcijas, kuras var iedalīt šādās divās kategorijās: analīzes funkcijas un informācijas funkcijas.

A) Analīzes funkcijas

Analīzes funkcijas var ietvert konteksta analīzi, riska analīzi un ziņojumus attiecībā uz datu apstrādi un salīdzinošo pārbaudi, ko veikusi analīzes programmatūra, lai sagatavotu skaidru pārskatu par to, kā ES finansējums tiek sadalīts visā valstī, vai lai atlasītu atsevišķus gadījumus ar neatbilstību pazīmēm, kas rezultātā var ietekmēt darbību.

Konteksta analīze ir pirmā funkcija, ar kuras palīdzību tiek iegūtas īpašas informācijas kombinācijas, izmantojot vienīgi no informācijas datubāzēm iegūtos datus (it īpaši no vienotās datubāzes, ko pārvalda Ekonomikas un finanšu ministrija, Lauksaimniecības ministrija un reģionu pašpārvaldes).

Šī funkcija ļauj sagatavot vispārīgu kopsavilkumu par finanšu plūsmu saņēmējiem un izmantošanu visā Itālijas teritorijā. Analīzes process sākas, vispirms automātiski sadalot finansētos projektus pēc izmantotā fonda, saņēmēja veida, īstenošanas vietas un projekta veida. Piemēram, piemērojot filtrus GADS un REGIONS, sistēma sagatavos kopsavilkumu

(grafika vai tabulas veidā) ar visiem projektiem, kas saņēmuši finansējumi atlasītajā gadā un reģionos katram fonda veidam.

Iegūtos rezultātus iespējams atsijāt vēl sīkāk, izmantojot atbilstošus meklēšanas filtrus, kas cita starpā ļauj izveidot koka diagrammu, kurā norādīti rezultātu iegūšanas posmi pēc katras individuālu meklēšanas iestatījumu piemērošanas reizes.

Piemēram, atlasot projektus, kas saņēmuši finansējumu no Eiropas Sociālā fonda konkrētā reģionā, var piemērot teritorijas filtru, lai iegūtu projektu skaitu katrā šā reģiona provincē (detalizācijas pakāpē, ko iespējams iegūt, izmantojot tādus pašus iestatījumus, lai finansētos projektus sadalītu sīkāk par katru vietējo pašpārvaldi).

Risku analīze ir vēl viena funkcija, ko krāpšanas apkarošanas platformai būtu jāspēj veikt, un ar tās palīdzību sagatavo sarakstus ar publiskā finansējuma saņēmējiem, attiecībā uz kuriem pastāv pārkāpuma risks.

Sistēma aprēķinās šo risku attiecībā uz fiziskām personām, kā arī uzņēmumiem, balstoties uz subjektīvu individuālu profilu atbilstīgi konkrētiem faktoriem, kas tika noteikti platformas izstrādes laikā.

Būtībā par katru reģistrēto ES finansējuma saņēmēju šai krāpšanas apkarošanas sistēmai vajadzētu spēt aprēķināt “kopējo riska koeficientu”, izmantojot iestatījumu viendabīgo kategoriju svērtās kombinācijas. Piemēram, lai aprēķinātu saņēmēju riska pakāpi un tml., sistēmu varētu iestatīt uz šādām piecām iepriekš atlasītu iestatījumu kategorijām:

- ✓ “Iepriekšēja sodāmība”, kas ļauj apzināt visas (iespējamā finansējuma saņēmēja) iepriekšējās sodāmības par krāpšanu, kuras rezultātā ES vai valsts budžetam tika nodarīti zaudējumi.
- ✓ Papildus šādiem nodarījumiem sistēma spēj atsijāt iepriekšējas sodāmības gadījumus arī par cita veida nodarījumiem, kas uzskatāmi par cieši saistītiem ar krāpšanu, kā rezultātā ES vai valsts budžetam tika nodarīti zaudējumi, piemēram, noziedzīgi nodarījumi pret valsts pārvaldi (korupcija un kukuļošana), ar nodokļiem saistīti noziedzīgi nodarījumi un nelikumīgi (tostarp noziedzīgi) iegūtu līdzekļu legalizēšana;
- ✓ ziņas par agrāk nodarītiem finansiāliem zaudējumiem, atsijājot visus līdzšinējos gadījumus (attiecībā uz iespējamo finansējuma saņēmēju);
- ✓ nodokļu risks, kurā ņem vērā nodokļu maksāšanas saistību izpildes novirzes un pārkāpumus, piemēram, deklarāciju neiesniegšana, kā to paredz nodokļu reglamentējošie tiesību akti, vai gadījumos, kad fiziskā vai juridiskā persona ir veikusi darījumus ar ārvalstu partneriem;
- ✓ finansēšanas risks; tiek noskaidrots, cik bieži attiecīgā fiziskā vai juridiskā persona saņem finansējumu no ES budžeta, kā arī vai finansējumu saņemošā uzņēmuma juridiskā adrese vispār atrodas reģionā, kurā tiek īstenots finansētais projekts;
- ✓ korporatīvais risks, kas ļauj izvērtēt aspektus, kas liecina par novirzēm uzņēmuma struktūrā un akcionāru sastāvā. Runa ir par īpašumtiesībām uzņēmumā, kurš veic saimnieciskās darbības, kas tiek finansētas no projektiem, vai kuras tiek pārtrauktas tiklīdz tiek saņemti maksājumi.

Šie parametri būtu jāņem vērā attiecībā uz personām, kuras tiek pārbaudītas, un attiecībā uz citām personām, kuras ir ar tām saistītas, piemēram, ģimenes locekļi, kas dzīvo pie šīm personām, vai pilnvarotās personas meitas uzņēmumā.

Pārskata rezultāti būtu jāizkārto grafiski vai arī iekrāsojot vārdus ar sarkanu, dzeltenu vai zaļu krāsu atkarībā no riska pakāpes, vai norādot attiecīgo personu riska pakāpi (procentos).

Specifisku risku analīzes pārskatus krāpšanas apkarošanas sistēma var sagatavot automātiski. Šajos pārskatos tiek ņemtas vērā specifiskas risku situācijas, kas izstrādātas, pamatojoties uz nozares uzkrāto darba pieredzi. Turpinājumā sniegti daži šādu specifisku risku analīzes pārskatu piemēri.

- ✓ *ES budžetam nodarīti zaudējumi* Šāda veida pārskatos katram saņēmējam atbilstošā formātā būtu jānorāda ziņojumu skaits par krāpšanas gadījumiem, kad nodarīti zaudējumi ES budžetam, un kopējais krāpšanas gadījumu ziņojumu skaits, lai raksturotu tieksmi veikt pārkāpumus šajā jomā.
- ✓ *Projektu īstenošanas vieta/zemes atrašanās vieta* Šajā sadaļā var būt uzskaitīti visi ES finansējuma saņēmēji, kuru reģistrētā adrese atrodas citā reģionā, nekā tas, kur tiek īstenots projekts jeb kurā atrodas zeme (gadījumos, ja finansējums tiek saņemts saistībā ar kopējo lauksaimniecības politiku).
- ✓ *Neraksturīgi apstākļi* Citi gadījumi, kad sistēma var brīdināt par iespējamām pārkāpumiem, kurus tāpēc varētu pārbaudīt rūpīgāk. Šajā kontekstā jāmin *rēķinu dublēšanas pārskats*, kurā norāda personas, kuras varētu būt izmantojušas vienus un tos pašus attaisnojuma dokumentus, lai pamatotu izdevumus (rēķinus) vairāk nekā vienā publiski finansētā projektā.

B) Informācijas funkcijas

Informācijas funkcijas, tostarp pielāgotas meklēšanas un profilēšanas cilne, ir paredzētas galvenokārt faktu meklēšanai, jo spēj kodolīgi un strukturēti sakārtot sistēmā pieejamo informāciju par reģistrētajām personām.

Personalizētai meklēšanas funkcijai vajadzētu būt vienai no funkcijām, kas ļauj lietotājam meklēt informāciju, atlasot (atbilstošajās sadaļās) konkrētus, iepriekš noteiktus iestatījumus, piemēram:

- ✓ projekta darbības teritorija;
- ✓ saņēmēja dzīvesvieta;
- ✓ nodokļu maksātāja numurus/PVN numurs.

Profila cilnes funkcijai vajadzētu spēt sagatavot pilnīgu informācijas datni, izmantojot sistēmā pieejamās ziņas par katru reģistrēto personu, tai skaitā informāciju par šo personu riska kategoriju. Šai datnei būtu jāklūst pieejamai, ievadot attiecīgajā laukā nodokļu maksātāja numuru vai PVN numuru, vai noklikšķinot uz iepriekš aprakstītajā analīzes rīkā sniegtajām saitēm.

Datnē iekļautajai informācijai ir jābūt sadalītai atsevišķās sadaļās pēc temata, lai atvieglotu meklēšanu, ko katrs lietotājs var iestatīt atbilstoši savām vajadzībām. Piemēram,

sadaļā “Finansējums” vajadzētu būt sniegtai informācijai par kopējo finansējuma dotāciju skaitu, ko saņēmusi attiecīgā fiziskā vai juridiskā persona, kā arī šā finansējuma kopējā summa. Šo summu vajadzētu varēt sadalīt pa visiem gadiem, kuros šī persona ir saņēmusi maksājumus.

Jāatzīmē, ka krāpšanas apkarošanas sistēmas kodolam ir jābūt tieši profila cilnei, kurai, pateicoties spējai izgūt un apkopot uzkrāto informāciju par reģistrētajām personām, vajadzētu pārvērst sistēmu par sava veida ES finansējuma saņēmēju reģistru.

2.2.5. Informācijas avoti risku noteikšanai

Dalībvalstu rīcībā ir plašs tādu dokumentu klāsts, kas katru gadu tiek izstrādāti valsts un starptautiskā līmenī. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO), Starptautiskais Valūtas fonds, Pasaules Banka, Eiropas Komisija un Eiropas Parlaments izdod dažādus pārskatus, kas dalībvalstīm varētu būt noderīgi.

Daži jaunākie dokumenti, kurus varētu izmantot un citēt, ir šādi:

- Komisijas gada pārskati par ES finanšu interešu aizsardzību;
- konkrēti dokumenti, piemēram, brīdinājuma zīmju saraksti¹⁶, pamatnostādnes par interešu konfliktiem un viltotiem dokumentiem; rokasgrāmata par revidentu nozīmi u. c.
- *OLAF* kopsavilkums par anonimizētiem gadījumiem, kas attiecas uz strukturālajām darbībām (2011);
- Komisijas revidentu revīzijas ziņojumi;
- Eiropas Revīzijas palātas revīzijas ziņojumi;
- valsts revīzijas iestāžu revīzijas ziņojumi;
- vadošās iestādes pārbaužu rezultāti;
- ES ziņojumi, piemēram, ES ziņojums par korupcijas apkarošanu;
- *Price Waterhouse Coopers* pētījums par korupcijas izmaksām publiskajā iepirkumā;
- profesionālo standartu norādījumi (starptautiskie revīzijas standarti), ko izdevusi Starptautisko grāmatvedības standartu padome attiecībā uz kontroles pasākumu un kontroles vides riska novērtēšanu/revīziju un procedūrām;
- valstu publiskā iepirkuma portāli;
- piemērojamie tiesību akti;
- regulatīvo iestāžu atbilstības nodrošināšanas sistēma attiecībā uz ziņošanu par pārkāpumiem, krāpšanu un korupciju.

Var noderēt arī citi avoti, piemēram: aptaujas; semināri un tikšanās ar atbildīgajām personām un darbiniekiem; semināri, konferences un pasākumi, lai apmainītos ar paraugpraksi valsts un starptautiskajā līmenī.

¹⁶ Brīdinājuma zīme ir rādītājs, ka pastāv krāpšanas, korupcijas un tml. iespēja. Tas ir signāls, ka radusies neparasta situācija un vajadzētu veikt padziļinātu izmeklēšanu.

3. Izstrādes posms

3.1. Mērķu noteikšana

Šajā iedaļā ir aprakstīts krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas mērķu noteikšanas process, proti, kā izstrādāt pasākumus, kurus īstenojot, būtu jāsasniedz stratēģijas mērķi, un kā noteikt izpildes rādītājus, lai izmērītu rezultātus. Būtībā krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas mērķi ir dalībvalsts ceļvedis cīņā pret krāpšanu budžeta izdevumu un ieņēmumu daļās nākamajos gados.

Mērķi būtu tieši un loģiski jāsaista ar pašreizējā stāvokļa analīzes rezultātiem un sagatavošanas posmā veiktā krāpšanas riska novērtējuma rezultātiem. Būtu jāņem vērā arī dalībvalsts kopējās valsts prioritātes attiecībā uz budžeta izdevumu un ieņēmumu daļām un krāpšanas apkarošanu. Tas nozīmē, ka mērķiem būtu jāizriet un/vai vismaz jābūt saistītiem ar potenciālu krāpšanas apkarošanas vai korupcijas apkarošanas valsts stratēģiju, ja tāda jau ir izstrādāta. Visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi, — izvirzot mērķus, būtu jāņem vērā arī ES ieteikumi.

Mērķiem vajadzētu būt konkrētiem, izmērāmiem, sasniedzamiem, reālistiskiem, atbilstošiem un ar noteiktu izpildes termiņu. To skaitam nevajadzētu būt pārāk liels, tādējādi nodrošinot pienācīgu un reālistisku krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas īstenošanu un turpmāku uzraudzību. Tiem būtu skaidri jādefinē un jāatspoguļo dalībvalsts noteiktās prioritātes krāpšanas apkarošanas jomā. Mērķiem vajadzētu būt reālistiskiem, ņemot vērā pieejamos resursus.

Katrs mērķis būtu jāformulē izteiksmīgi, sniedzot norādi, kā tas sasniedzams. Piemēram, mērķis “Spēju veidošana” nav jēgpilns. Daudz izteiksmīgāks ir formulējums “Administratīvo spēju uzlabošana, lai labāk novērstu krāpšanu, kas nodara kaitējumu ES un valsts budžetam”.

Mērķiem būtu jāaptver visi krāpšanas apkarošanas cikla posmi. Ir svarīgi izvērtēt katru posmu, proti, novēršanu, atklāšanu, izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, kā arī līdzekļu atgūšanu un sankcijas. Tomēr jāatzīmē, ka krāpšanas apkarošanas cikla posmi nav nošķirti, bet ir savstarpēji cieši saistīti. Ne mazāk svarīgi par katra posma izpildi ir pareizas informācijas plūsmas un sadarbības nodrošināšana starp struktūrām, kas atbild par katru konkrēto posmu.

Galvenās informācijas ātra nodošana un pilnīga sadarbība starp tiesībsardzības struktūrām un vadošajām iestādēm, sertifikācijas vai revīzijas iestādēm pirms izmeklēšanas, tās laikā un pēc izmeklēšanas nodrošinās izmeklēšanu efektivitāti. Tādējādi vadošās iestādes varēs arī pieņemt pareizu lēmumu par lietu uzraudzību, it īpaši attiecībā uz piesardzības pasākumiem, piemēram, maksājumu bloķēšanu vai atlikšanu. Visbeidzot, papildus līdzekļu atgūšanai spēcīgs atturošs līdzeklis ir arī izlēmīgi atbildes soļi un veikto darbību atbilstība.

Turpinājumā ir sniegti daži mērķu piemēri:

- nodrošināt no krāpšanas drošu vidi (atbilstīga tiesiskā regulējuma izveidošana);
- informēt sabiedrību un darbiniekus par krāpšanas novēršanu;

- maksimāli uzlabot kontroles pasākumu efektivitāti;
- noteikt politiku ziņošanai par pārkāpumiem;
- izstrādāt krāpšanas izglītības, apmācību un informēšanas programmu;
- ieviest pilnvērtīgi funkcionējošu sistēmu nodarīto zaudējumu atgūšanai.

Mērķu veidne ir sniegta **9. pielikumā “Mērķu noteikšanas veidne”**. Turklāt dokuments “Praktiskie soļi krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādē”¹⁷ var būt piemērs, kā strukturēt mērķus un kā tos tiešā veidā sasaistīt ar novērtēšanas posma rezultātiem.

3.2. Pasākumu noteikšana

Mērķi atspoguļo vēlamu rezultātu, bet veicamie pasākumi rāda ceļu, kā šos rezultātus sasniegt. Tas nozīmē, ka pasākumi ir daudz konkrētāki nekā mērķi. Tāpat vienu mērķi var sasniegt, īstenojot vairāk nekā tikai vienu pasākumu. Tādēļ ir svarīgi izvēlēties tādu pasākumu vai pasākumus, kuri no mērķa sasniegšanas viedokļa ir visefektīvākie un iedarbīgākie. Visbeidzot, katram pasākumam vajadzētu būt papildinātam ar atbilstošu izpildes rādītāju.

Turpinājumā uzskaitīti daži iespējami pasākumi:

- ✓ politikas izstrāde ziņošanai par nelikumīgām darbībām;
- ✓ koordinācijas un sadarbības stiprināšana starp valsts kompetentajām iestādēm attiecībā uz zināšanu apmaiņu par krāpšanas shēmām;
- ✓ tiesību aktu un metodisko pamatnostādņu stiprināšana;
- ✓ sabiedrības informētības paaugstināšana;
- ✓ tādas procedūras izstrādāšana, ar kuras palīdzību izskatītu ar budžeta izdevumu un ieņēmumu daļām saistītos atklātos pārkāpumus un iespējamus krāpšanas gadījumus;
- ✓ datizraces un riska vērtēšanas rīka veiktspējas uzlabošana, lai tas spētu noteikt katra konkrētā projekta riska faktorus;
- ✓ sadarbības paplašināšana starp valsts pārvaldes struktūrām, kas iesaistītas publiskajā iepirkumā un konkurences uzraudzībā;
- ✓ godīguma stiprināšana un interešu konfliktu novēršana publiskajā iepirkumā;
- ✓ publiskajā iepirkumā iesaistītajiem ierēdņiem paredzētas rokasgrāmatas izstrāde par pārkāpumu, krāpšanas un korupcijas apkarošanu saistībā ar ES finansējumu;
- ✓ pieredzes apmaiņas pastiprināšana starp valsts iestādēm un Eiropas partneriem (*OLAF*, atbilstīgajiem Komisijas ģenerāldirektorātiem un citām dalībvalstīm).

¹⁷ Ref. Ares(2015)5642419 - 07/12/2015

Ar mērķiem saistītu pasākumu piemēri:

Mērķi	Pasākumi
Nodrošināt no krāpšanas drošu vidi (atbilstīga tiesiskā regulējuma izveidošana)	Analizēt pašreiz spēkā esošo tiesisko regulējumu, kas reglamentē pret ES finanšu interesēm vērstas krāpšanas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu sadarbībā ar izmeklēšanas un tiesu iestādēm
	Atkarībā no tiesiskā regulējuma, kas reglamentē pret ES finanšu interesēm vērstas krāpšanas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, analīzes rezultātiem, sagatavot un pieņemt grozījumus spēkā esošajos noteikumos vai pieņemt jaunus noteikumus
Informēt sabiedrību un darbiniekus par krāpšanas novēršanu	Izstrādāt un pieņemt saziņas stratēģiju, kas būtu vērsta uz budžeta izdevumu un ieņēmumu daļas pārkāpumu un krāpšanas novēršanu un ko iekļautu vispārējā saziņas stratēģijā
	Īstenot saziņas darbības atbilstoši saziņas rīcības plānam, kas pievienots saziņas stratēģijai
Uzlabot lietās izskatīto personu kriminālvajāšanu	Visaptveroši izvērtēt apmācības vajadzības
	Izstrādāt un koriģēt apmācības programmas, lai ņemtu vērā pārvaldības un kontroles sistēmas struktūru, izmeklēšanas un tiesu iestāžu darbinieku apmācību vajadzības
	Atbilstošas apmācības nodrošināšana pārvaldības un kontroles sistēmas struktūru, izmeklēšanas un tiesu iestāžu darbiniekiem

Vairākus mērķus var palīdzēt sasniegt kāds cits noderīgs pasākums, proti, starptautiskā sadarbība mācību brauciena veidā.

Mācību brauciens ir īstermiņa uzturēšanās uzņemošajā valstī (dažas dienas vai nedēļas), kas noorganizēts atsevišķai personai vai personu grupai. Parasti šādas mācības sastāv no prezentācijām un vietējo iestāžu apmeklējumiem. Turklāt tās ir ļoti piemērota vieta diskusijām, informācijas un pieredzes apmaiņai, kā arī kopējo interešu jautājumu apgūšanai. Mācību braucieniem papildu vērtība ir iespēja veidot kontaktus un tīklus ar kolēģiem no dažādām valstīm.

Tāpat kopīgs darbs, ar darbu saistītu jautājumu pārrunāšana un dalīšanās ar dažādiem uzskatiem sniedz mācību rīkotājiem un dalībniekiem stabilu pamatu darba paņēmieni un procedūru uzlabošanai un var noderēt turpmākiem kopīgiem projektiem.

PIEMĒRS

Horvātijas speciālistu mācību braucieni

Programmas TAIEX un programmas Hercule II ietvaros Horvātijas Pārķāpumu un krāpšanas apkarošanas dienesta (turpmāk — dienests) pārstāvji devās braucienā uz Bulgārijas, Maltas un Rumānijas krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestiem. Mācību braucieni noritēja ļoti veiksmīgi. Šā iemesla dēļ kolēģi no uzņēmējām valstīm (Bulgārijas, Maltas un Rumānijas) ieradās Horvātijā, lai vēl papildus apmainītos ar darbā iegūtajām zināšanām un pieredzi ne tikai ar vietējā dienesta pārstāvjiem, bet arī ar citu valsts iestāžu pārstāvjiem.

3.3. Izpildes rādītāju noteikšana

Izpildes rādītājiem ir liela nozīme, jo tie parāda veikto progresu vai sasniegtos rezultātus ceļā uz mērķu sasniegšanu. Tie tiks izmantoti ziņošanai par krāpšanas apkarošanas stratēģiju un palīdzēs izvērtēt stratēģijas īstenošanas rezultātus.

Izpildes rādītāji var būt kvantitatīvi vai kvalitatīvi.

- ✓ Kvantitatīvie rādītāji var būt šādi:
 - skaits — piemēram, to sadarbības līgumu skaits, kurus noslēgušas kompetentās iestādes (piemēram, revīzijas iestādes un tiesu iestādes) (gab.);
 - procentuāla daļa, kas parāda faktu — piemēram, apmācības sesiju skaits (gab.) vai dalībnieku skaits pa programmām gadā;
 - procentuālā daļa, kas parāda panākto virzību — piemēram, FC (gads N) - FC (gads $N-1$)/ FC (gads $N-1$) * 100 (kur FC = to iespējamo krāpšanas gadījumu skaits, par kuriem vadošās iestādes, sertifikācijas vai revīzijas iestādes ir ziņojušas tiesu iestādēm).
- ✓ Kvalitatīvie rādītāji var būt šādi:
 - fakts ar atbildi “jā” vai “nē” — piemēram, ētikas kodekss: jā
 - atbilstības pakāpes novērtējums, izmantojot skalu (augsta, vidēja, zema)

Var uzskatīt, ka kvalitatīvie rādītāji ir subjektīvāki nekā kvantitatīvie rādītāji. Tomēr vienlaikus tie var būt atbilstīgāki un vairāk jēgpilni nekā kvantitatīvie rādītāji. Turklāt jāpatur prātā, ka rādītāji būtu jāanalizē un jākomentē nevis kā atsevišķas informācijas vienības, bet ņemot vērā kontekstu un citus rādītājus. To noteikšana un/vai aprēķināšana nedrīkstētu būt sarežģīta. Proti, to novērtēšanā nevajadzētu ieguldīt sarežģītu darbu, bet šis uzdevums būtu jāveic, izmantojot esošos un uzticamos rīkus (esošās datubāzes, ko izmanto apmācībām vai krāpšanas gadījumu reģistrācijai, piemēram, *IMS*), no kuriem viegli un ātri iespējams izgūt galveno informāciju. Tiem vajadzētu būt arī viegli pārbaudāmiem, lai nodrošinātu pilnīgu pārredzamību un saglabātu sabiedrības uzticēšanos. Veiksmīgi atlasīti rādītāji būs būtiski svarīgi, lai novērtētu stratēģijas īstenošanas ietekmi, kā arī kad pienāks laiks — tās atjaunināšanā un/vai pārskatīšanā. Tas nozīmē, ka rādītāji ir nozīmīgs krāpšanas apkarošanas stratēģijas elements, jo nodrošina iespēju izmērīt mērķu sasniegšanā panākto progresu.

Rādītāju piemēri

Mērķi	Pasākumi	Rādītāji
No krāpšanas drošas vides nodrošināšana (atbilstīga tiesiskā regulējuma izveidošana)	Tāda tiesiskā regulējuma analīze, kas reglamentē pret ES finanšu interesēm vērstas krāpšanas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu sadarbībā ar izmeklēšanas un tiesu iestādēm	Tāda tiesiskā regulējuma analīze, kas reglamentē pret ES finanšu interesēm vērstas krāpšanas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu Visu ieinteresēto personu izstrādāts un apstiprināts ziņojums par tāda tiesiskā regulējuma analīzi, kas reglamentē pret ES finanšu interesēm vērstas krāpšanas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu
	Grozījumu sagatavošana un pieņemšana attiecībā uz spēkā esošajiem noteikumiem vai jaunu noteikumu pieņemšana atkarībā no rezultātiem, kas iegūti, analizējot tiesisko regulējumu, kas reglamentē pret ES finanšu interesēm vērstas krāpšanas izmeklēšanu un kriminālvajāšanu	Noteikumu grozījumi; (skaits) gadā
Sabiedrības un darbinieku informēšana par krāpšanas novēršanu	Tādas saziņas stratēģijas izstrādāšana un pieņemšana, kuras konkrētais mērķis ir pārkāpumu un krāpšanas novēršana budžeta izdevumu un ieņēmumu daļās un ko paredzēts iekļaut vispārējā saziņas stratēģijā	Ir izstrādāta un pieņemta saziņas stratēģija, kuras konkrētais mērķis ir pārkāpumu un krāpšanas novēršana budžeta izdevumu un ieņēmumu daļās
	Saziņas darbību īstenošana atbilstoši saziņas rīcības plānam, kas pievienots saziņas stratēģijai	Atbilstība saziņas rīcības plānam, kas pievienots saziņas stratēģijai, kuras konkrētais mērķis ir pārkāpumu un krāpšanas novēršana budžeta izdevumu un ieņēmumu daļās
Kriminālvajāšanas uzlabošana	Apmācības vajadzību novērtēšana ES finanšu interešu aizsardzības jomā	Veikta apmācības vajadzību analīze Izstrādāta izglītības stratēģija ES finanšu interešu aizsardzības jomā
	Apmācību programmu izstrāde/koriģēšana tādas krāpšanas apkarošanas jomā, kas kaitē ES finanšu interesēm, ņemot vērā izmeklēšanas un tiesu iestāžu darbinieku	Atbilstība izglītības stratēģijai ES finanšu interešu aizsardzības jomā

	apmācību vajadzības	
	Atbilstošu apmācību organizēšana izmeklēšanas un tiesu iestāžu darbiniekiem par cīņu ar krāpšanu budžeta izdevumu un ieņēmumu daļās	Par cīņu ar krāpšanu budžeta izdevumu un ieņēmumu daļās apmācīto izmeklētāju skaits Par cīņu ar krāpšanu budžeta izdevumu un ieņēmumu daļās apmācīto prokuroru skaits
Nodrošināt pilnvērtīgi funkcionējošu sistēmu nodarīto zaudējumu atgūšanai		Tiesvedībā atgūto līdzekļu vidējā summa

4. Rīcības plāna sagatavošana

4.1. Rīcības plāna saturs

Krāpšanas apkarošanas stratēģija būtu jāpapildina ar sīki izstrādātu rīcības plānu, kurā mērķi tiek pārvērsti darbībās/pasākumos. Rīcības plāns būtu jāizstrādā dienestam, kurš ir atbildīgs par krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju, izmantojot izveidotas ekspertu grupas atbalstu. Visu iesaistīto struktūru sadarbība šajā posmā ir īpaši svarīga, lai tām visām nodrošinātu iespējas un spējas paveikt uzticēto uzdevumu, kā arī lai tiktu noteikti saprātīgi noteikumi, kuros būtu ņemtas vērā visas nepieciešamās procedūras. Tas ir īpaši svarīgi gadījumos, kad īstenošanas iestādei ir ierobežotas juridiskās tiesības nodrošināt pasākumu izpildi, jo pretējā gadījumā rīcības plānam nebūs nekāda praktiska nozīme.

Šajā posmā svarīgs kļūst izmaksu un ieguvumu izvērtējums un cilvēkresursu pieejamība. Galvenās pūles būtu jāvelta prioritārajiem pasākumiem. Esošās situācijas analīzes rezultātiem un krāpšanas riska novērtējumam būtu jārada skaidrs pārskats par prioritātēm.

Dalībvalstu rīcībā ir plašs rīku klāsts, lai izstrādātu iedarbīgas un efektīvas darbības. Tām būtu jāapsver iespēja veikt pasākumus šādās jomās:

- tiesību aktu izstrāde;
- organizācija;
- pārvaldība;
- procedūras;
- līdzekļi un resursi;
- kompetento iestāžu sadarbība valsts līmenī;
- sadarbība ES līmenī (ar Komisiju un citām dalībvalstīm).

Rīcības plāna pamatā ir noteiktās **prioritātes un saistītie mērķi**. Tajā tiek noteikta attiecīgo iestāžu atbildība par šo prioritāšu un atbilstošu turpmāko pasākumu īstenošanu. Šīm prioritātēm būtu jāatbilst galvenajām jomām, kurās stratēģija var veicināt krāpšanas apkarošanas darbību uzlabošanu. Plānā būtu arī jānosaka konkrētu dalībnieku vai dalībvalsts krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta partneru pienākumi, vajadzības gadījumā sadarbojoties ar citiem partneriem, piemēram, ES un/vai valsts iestādēm.

Rīcības plānā būtu jāizklāsta konkrēti **uzdevumi**, kas uzticēti par to izpildi atbildīgajām struktūrām, kā arī šo uzdevumu izpildes termiņi. Šie uzdevumi būtu jāsadala pa jomām, kas noteiktas krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijā.

Katrs uzdevums ir jāizvērtē nolūkā panākt sinerģiju un veicināt iekļaujošu pieeju. Piemēram, rīcības plānā ņem vērā to, ka ES finansējums tiek izmantots, lai uzlabotu ES pilsoņu dzīves apstākļus, veicinātu izaugsmi un radītu darba vietas. Ja budžeta līdzekļus izmanto ļaunprātīgi, šā mērķa sasniegšana tiek kavēta.

Lai sasniegtu krāpšanas apkarošanas stratēģijā izvirzītos mērķus, atsevišķas darbības ir iespējams veikt projektu veidā. Lai īstenotu krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju un tai pievienoto rīcības plānu, katrā dalībvalstī būtu jāizveido strukturēts iestāžu tīkls. To uzdevums būtu nodrošināt krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas un rīcības plāna sistemātisku īstenošanu, izvērtēšanu un uzraudzību, kā arī vajadzības gadījumā to atjaunināšanu un pārskatīšanu.

4.2. Laikposms, uz kuru attiecas rīcības plāns

Tā kā rīcības plāns balstās uz krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijā noteiktajām prioritātēm un no tā izrietošajiem mērķiem, plāns ietvers konkrētus uzdevumus. Tas nozīmē, ka visā rīcības plāna darbības laikā tas tiks pastāvīgi atjaunināts vai grozīts. Rīcības plāna darbības termiņu nevajadzētu sasaistīt ar stratēģijas darbības termiņu. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija ir dalībvalstu vispārēji norādījumi termiņā, kas atbilst daudzgadu finanšu shēmas laikposmam vai pārsniedz to, savukārt rīcības plāns ir saistīts ar konkrētu uzdevumu izpildi.

Ir ieteicams izstrādāt *ikgadēju* rīcības plānu, kuru izvērtē katra kalendārā gada beigās.

PIEMĒRS

Bulgārijas rīcības plāns

Bulgārijas Republikā 2014.– 2020. gada Valsts stratēģiju cīņai pret pārkāpumiem un krāpšanu, kas kaitē Eiropas Savienības finanšu interesēm, un tās novēršanai papildina rīcības plāns 2015.–2016. gadam, kurš 2016. gadā jau ir atjaunināts. Bulgārijas pieredze liecina, ka pat divu gadu termiņš ir pārāk garš un ka tas ir liedzis maksimāli labi risināt aktuālos uzdevumus un stratēģijā uzskaitītos jautājumus. Sākot ar 2017. gadu, rīcības plānam tiks noteikts termiņš kalendārā gada robežās un katra kalendārā gada beigās plāns tiks izvērtēts.

Rīcības plāna izvērtēšanu būtu jāveic regulāri (laikposmos no 6 mēnešiem līdz 2 gadiem). Panāktais progress būtu laiku pa laikam jāsalīdzina ar noteiktajiem mērķiem un, pamatojoties uz šāda salīdzinājuma rezultātiem, stratēģija būtu attiecīgi jāatjaunina. Pierādījies, kā rīcības plānu ir lietderīgi publiskot kā atsevišķu dokumentu, lai katru reizi, kad tas tiek izvērtēts vai pārskatīts, nevajadzētu veikt izmaiņas stratēģijā.

4.3. Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta iespējamie pienākumi rīcības plāna izstrādē

Atkarībā no organizācijas katrā dalībvalstī rīcības plāna īstenošanu varētu uzraudzīt krāpšanas apkarošanas koordinācijas valsts dienests. Dienests var uzņemties vadošo lomu, mobilizēt attiecīgos partnerus un mudināt tos ierosināt pasākumus un tiekties pēc rezultātiem, proti, izpildīt rādītājus vai uzdevumus.

Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests reizi gadā varētu iesniegt ziņojumu par rīcības plāna īstenošanu (aptverot laikposmu no 1. janvāra līdz 31. decembrim). Dienests pēc diviem gadiem varētu pārskatīt rīcības plānu, izmantojot līdzīgu formātu, kāds izmantots pieņemtajā plānā.

III. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izvērtēšana un atjaunināšana

Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas uzraudzības un novērtēšanas mērķis ir noskaidrot, cik labi tā ir izstrādāta, lai spētu sasniegt mērķus no krāpšanas apkarošanas un Savienības finanšu interešu aizsardzības efektivitātes un iedarbības viedokļa.

Tādēļ stratēģijai vajadzētu būt dokumentam, kas tiek pastāvīgi pielāgots un atjaunināts, ņemot vērā galvenās strukturālās un/vai organizatoriskās izmaiņas, krāpšanas shēmu evolūciju laika gaitā u. c.

1. Stratēģijas izvērtēšana

Izvērtēšanas kritēriju mērķim vajadzētu būt noteikt:

- ✓ kādā mērā stratēģijas īstenošanas rezultāti atbilst stratēģijā uzskaitītajiem mērķiem;
- ✓ attiecību starp faktiskajām izmaksām, kas radušās, lai iegūtu paredzētos rezultātus, un izmaksām, kas aprēķinātas stratēģijas formulēšanas posmā;
- ✓ vai ir izpildītas rīcības plānā izklāstītās darbības un termiņi.

Lai maksimāli atvieglotu stratēģijas uzraudzību un izvērtēšanu, ir ieteicams šim nolūkam izstrādāt norādījumus vai rokasgrāmatu.

Attiecīgās valsts krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestam vai citai atbilstošai iestādei, kas koordinē krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādes procesu, būtu jāuzņemas vadošā loma stratēģijas uzraudzībā un izvērtēšanā. Vajadzības gadījumā valdība var izraudzīties šādu iestādi. Lai nodrošinātu raitu uzraudzības un izvērtēšanas procesu, ir svarīgi, lai šai iestādei būtu pilns attiecīgās dalībvalsts valdības politiskais atbalsts.

Izraudzītajai iestādei būtu jāievāc dati un informācija no ieinteresētajām personām, proti —

- iestādēm, kuras ir atbildīgas par pārvaldību, īstenošanu, sertifikāciju, revīziju, izmeklēšanu, tiesībaizsardzību, kriminālvajāšanu un sankciju piemērošanu (piemēram, vadošās, sertifikācijas, kontroles un izmeklēšanas iestādes, starpniekstruktūras, krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesti, tiesas u. c.);
- būtu jāsadarbības arī ar iestādēm, kuras ir atbildīgas par tādu projektu uzraudzību un uzraudzību, kas saņem Savienības finansējumu (piemēram, konkurences, iepirkuma iestādes, nodokļu un muitas pārvaldes).

Lai stratēģijas izvērtēšana tiktu veikta pienācīgi, liela nozīme ir sekmīgai sadarbībai ar plašu krāpšanas apkarošanā ieinteresēto personu loku. Turklāt izvērtēšanas procesā varētu būt lietderīgi sadarboties ar NVO ekspertiem, piemēram, lai iegūtu objektīvu skatījumu uz procesu un motivētu tajā iesaistīties arī sabiedrību.

Uzraudzība var būt vai nu nepārtraukta vai periodiska. Parasti uzraudzībā izmanto kvantitatīvas metodes un tā nekoncentrējas uz cēloņsakarībām. Tās mērķis ir apkopot datus par noteiktu uzdevumu, mērķu izpildi un līmeņu sasniegšanu.

Izvērtēšana būtu jāveic periodiski ar noteiktu intervālu (piemēram, reizi pusgadā, gadā vai divos gados), kā arī apskatot stratēģiju īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā. Veicot starpposma jeb vidusposma izvērtēšanu, ir lietderīgi izvērtēt, vai stratēģija ir jāatjaunina, lai nodrošinātu izvēršamo mērķu sasniegšanu. Būtu jāsaprot starpposma izvērtēšanas ziņojums.

Galīgā izvērtēšana būtu jāveic stratēģijā norādītā perioda beigās. Tajā tiks apkopoti īstenošanas rezultāti, kā arī tiks nodrošināts pamats nākamajai stratēģijai.

Veicot stratēģijas izvērtēšanu, galvenā uzmanība būtu jāpievērš īstenošanas sistēmai, kā arī jānoskaidro priekšrocības un trūkumi, kas nevēlami ietekmē krāpšanas apkarošanā ieinteresēto pušu spējas atklāt un novērst krāpšanas riskus. Izvērtēšanā tiek noskaidroti cēloņi, kas bijuši par iemeslu tam, ka nav izdevies sasniegt mērķus un ievērot prioritātes.

Īpaša uzmanība būtu jāpievērš tam, vai krāpšanas risku analīzes rezultāti tika iekļauti krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijā.

Izvērtēšana pati par sevi nav galīgais mērķis. Pareizi veiktai izvērtēšanai būtu:

- ✓ jāaptver viss krāpšanas apkarošanas cikls un visas krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas daļas, tostarp rīcības plāns;
- ✓ jāizvērtē, vai noteiktie pasākumi un darbības ir atbilstošas, efektīvas un iedarbīgas saistībā ar nospraustajiem mērķiem, un cik lielā mērā;
- ✓ jānoskaidro attiecība starp faktiskajām izmaksām, kas radušās, lai iegūtu paredzētos rezultātus, un izmaksām, kas aprēķinātas stratēģijas formulēšanas posmā;
- ✓ jānosaka, kādā mērā ir izpildītas darbības un ievēroti termiņi, kas noteikti rīcības plānā;
- ✓ jānosaka, kādi uzlabojumi ir panākti un kādas ir tendences un ietekme uz nākamo periodu;
- ✓ jāpalīdz gūt skaidrs priekšstats par gūto progresu cīņā pret krāpšanu;
- ✓ jāpalīdz pielāgot krāpšanas apkarošanas mehānismus, instrumentus un rīkus, veikt labojumus, grozījumus un atjauninājumus krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijā un attiecīgi tai pievienotajā rīcības plānā. Tajos būtu jāņem vērā gan galvenās strukturālās un/vai organizatoriskās izmaiņas, kuras varētu būt notikušas, gan novērotās krāpšanas shēmu tendences;
- ✓ jāietver priekšlikumi konkrētām izmaiņām/grozījumiem krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijā un tās sastāvdaļās, lai paaugstinātu Savienības finanšu interešu aizsardzības efektivitāti un iedarbību;
- ✓ jāsniedz secinājumi, kuri varētu palīdzēt izstrādāt ieteikumus saistībā ar dokumenta atjaunināšanu un pielāgošanu, lai panāktu vērā ņemamu progresu un sasniegtu taustāmus rezultātus un iznākumu cīņā ar krāpšanu un ES finanšu interešu aizsardzībā;
- ✓ jāierosina problēmu risinājumi, kā arī jāsniedz apraksts, kā novērst šķēršļus pilnvērtīgai krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas īstenošanai.

Sniegtā/iegūtā informācija satur pietiekami skaidrus un konkrētus datus, kas tiks izmantoti to pasākumu un uzdevumu izvērtēšanā, kas noteikti stratēģijai pievienotajā rīcības plānā.

Lai novērtētu rādītājus, galvenais uzdodamais jautājums ir, vai šis konkrētais kvantitatīvais rādītājs spēj sniegt jēgpilnu, objektīvu un pārlicinošu informāciju. Papildus var izvērtēt cēloņsakarības (piemēram, “Ja..., tad”) starp darbībām un rezultātiem. Vērtētājs var uzdot šādus jautājumus: Kas notiek, ja nav veikta risku analīze? Kas notiek, ja kāds rādītājs nav izmērāms? Kā rīkoties, ja nav konstatētas nekādas izmaiņas?

Lai gūtu labāku izpratni par gūto progresu un tendencēm attiecībā gan uz krāpšanās shēmām, gan krāpšanas apkarošanu, izmantotajā metodikā būtu jāliek uzsvars uz kvalitatīviem rādītājiem (piemēram, Savienības interešu aizsardzībā iesaistīto personu apgūtās jaunās prasmes; tiesību aktu nepilnību novēršana, priekšlikumu sagatavošana grozījumi tiesību aktos, lai izslēgtu krāpšanas iespējas utt.), atspoguļojot kvantitatīvos datus (piemēram, pieņemtie pasākumi, kas saistīti ar daudzumu, skaitu, procentuālo daļu un tml.).

Izvērtēšanas beigās būtu jāsapatavo izvērtēšanas ziņojums gan par starpposma, gan galīgo izvērtēšanu. Ziņojumā būtu jāiekļauj šāda informācija:

- ✓ izvērtēšanas metodikas apraksts;
- ✓ mērķu sasniegšanas pakāpes novērtējums;
- ✓ secinājumi un sekojoši ieteikumi, kuriem vajadzētu būt skaidri un nepārprotami formulētiem, viegli uztveramiem, balstītiem uz pārbaudāmiem konstatējumiem, un kuriem vajadzētu būt saistībā ar konstatētajiem krāpšanas riskiem un problēmām.

2. Stratēģijas atjaunināšana

Stratēģijas atjaunināšana un pielāgošana var ietvert šādas darbības:

- mērķu atjaunināšana un/vai pārskatīšana;
- resursu plānošanas un pārvaldības pielāgošana;
- rādītāju pielāgošana;
- termiņu atjaunināšana;
- esošo pasākumu, darbību un rīcību pielāgošana un/vai atjaunināšana;
- jaunu pasākumu, darbību un rīcību ieviešana.

Katras krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izvērtēšanas rezultāti būtu jā dara zināmi krāpšanas apkarošanā ieinteresētajām personām, kā arī jāpublicē gada pārskatā.

Rīcības plāna un stratēģijas atjaunināšana, nosakot garāku darbības termiņu nekā nekā to pašreizējais termiņš:

Stratēģijas un rīcības plāna atjaunināšana var attiekties ne tikai uz šo dokumentu saturu, bet arī uz to darbības termiņu. Tā kā rīcības plāna pamatā ir stratēģijā noteiktās prioritātes un ar to saistītie mērķi, plānā ir jāiekļauj konkrēti uzdevumi, proti, plāns ir pastāvīgi jāatjaunina vai jāgroza visā tā darbības laikā, taču to nevajadzētu pagarināt uz termiņu, kas pārsniedz stratēģijas darbības termiņu. Ir ieteicams izstrādāt rīcības plānu vienam gadam, kuru izvērtē katra kalendāra gada beigās. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas gadījumā tā ir piemērotāka atjaunināšanai, ja nav saistīta ar attiecīgo darbības programmas periodu.

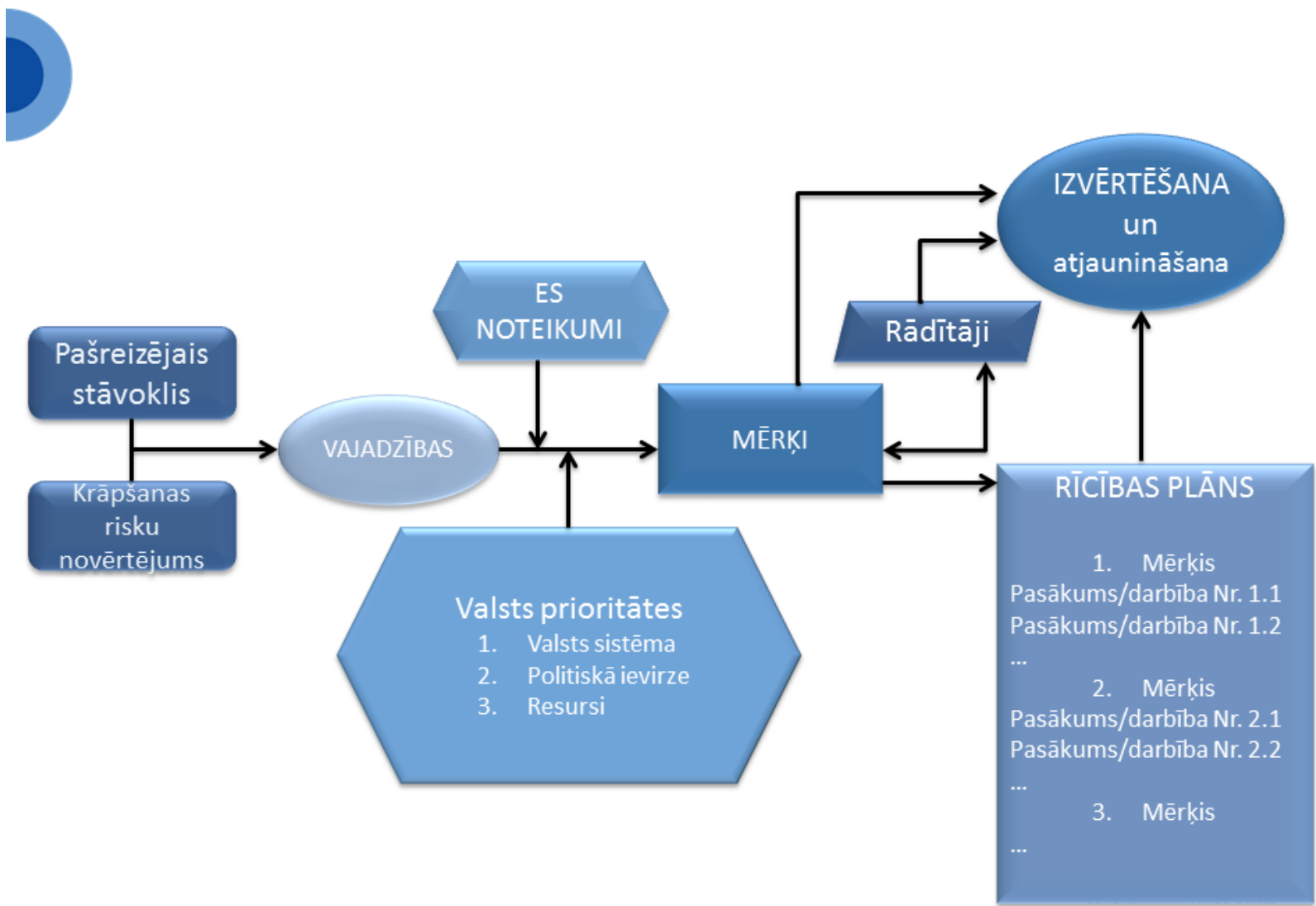
Atjaunināšanā būtu jāņem vērā vairāki apstākļi, piemēram:

- stratēģijas un rīcības plāna pašreizējais darbības termiņš;
- stratēģijas un rīcības plāna atjaunināšanas iemesli;
- stratēģijas un rīcības plāna rādītāju izpilde;
- kam dot priekšroku: pašreizējās stratēģijas un rīcības plāna termiņa pagarināšanai vai jauna dokumenta izstrādei;
- vai ES un valsts līmenī ir stājies spēkā tiesiskais regulējums, kas paredz dziļāku izmaiņu veikšanu;
- vai tuvojas pašreizējā plānošanas perioda beigas.

Stratēģijas un rīcības plāna atjaunināšanas procesā varētu izmantot šo dokumentu izstrādē iegūto zinātību.

Pielikumi

1. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas procesa shēma

2. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas struktūras veidne

1. Ievads. Vispārīgais konteksts

Šajā nodaļā būtu jāsniedz tiesiskā regulējuma apraksts (piemēram, atsauces uz valsts un ES tiesisko regulējumu); jānosaka stratēģijas darbības joma atbilstoši valsts noteiktajām galvenajām prioritātēm krāpšanas, korupcijas un citu nelikumīgu darbību apkarošanas jomā; un atbildīgā dienesta un stratēģijas izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā iesaistīto iestāžu noteikšanu. Stratēģijā būtu arī jāiekļauj saites uz citām valsts stratēģijām un politiku. Konkrētāk, šajā nodaļā būtu jāiekļauj šādi punkti:

1.1. Tiesiskais regulējums

- ✓ Atsauce uz Eiropas tiesisko regulējumu: Līgumu, regulām un tml.;
- ✓ atsauce uz valsts tiesisko regulējumu;
- ✓ atsauce uz valsts galvenajām prioritātēm, kuras varētu ietekmēt cīņu pret krāpšanu, korupciju vai nelikumīgām darbībām;
- ✓ atsauce uz citām valsts stratēģijām un politiku cīņai ar krāpšanu, korupciju un visiem finanšu noziegumu veidiem; piemēram, korupcijas apkarošanu, cīņu ar organizēto noziedzību, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu u. c. Ideālā gadījumā šīm stratēģijām vajadzētu būt saistītām ar krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju;
- ✓ vispārēja apņemšanās īstenot šo politiku un iestāžu vēlme darīt visu iespējamo, lai apkarotu krāpšanu, it īpaši, ja tā skar ES līdzekļus;
- ✓ iespējama sasaiste ar citiem valsts politikas virzieniem vai politiskām prioritātēm.

1.2. Iestāžu sistēma

- ✓ Norādiet, kura valsts iestāde vai ministrijas departaments ir atbildīgs par stratēģijas (un rīcības plāna) izstrādi, kā arī par to īstenošanas uzraudzību;
- ✓ uzskaitiet ministrijas, iestādes un dienestus, kas ir iesaistīti ES līdzekļu pārraudzībā un cīņā ar krāpšanu, korupciju un citām nelikumīgām darbībām, kas kaitē ES budžetam;
- ✓ ES līdzekļu pārraudzības struktūras veids: centralizēta, decentralizēta, cita.

1.3. Stratēģijas mērķis

- ✓ Aprakstiet stratēģijas mērķi un galvenos apsvērumus tās izstrādei;
- ✓ norādiet stratēģijas aptverto laikposmu.

1.4. Metodika

- ✓ Aprakstiet pamatus, uz kuriem ir veidota stratēģija (informācijas avoti, piemēram, risku novērtējums, starpiestāžu darba grupas, aptaujas un tml., kā arī informācijas iegūšanas veidu).

2. Sagatavošanās posms Pašreizējā situācija un krāpšanas risku novērtējums

2. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas uzbūves veidne

Šīs nodaļas mērķi:

- ✓ noteikt galvenās jomas, kurās pašreizējās situācijas pārbaudes laikā tika apzinātas priekšrocības un trūkumus, kā arī norādīt šādu trūkumu iemeslus. Nav nepieciešams sīki izskatīt katru jomu (tiesību aktus, organizatorisko struktūru, pārvaldību un dalībniekus, procedūras, līdzekļus un resursus, kompetento iestāžu sadarbību valsts līmenī un sadarbību ES līmenī) — jāpievērš uzmanība tikai galvenajām jomām, kurās ir vajadzīgi uzlabojumi un kuras būs aplūkotas kādā no mērķiem;
- ✓ apkopot krāpšanas riska novērtējuma galvenos konstatējumus un vērst uzmanību uz tiem, kuri stratēģijā būs jāizstrādā īpaši;
- ✓ noslēgumā aplūkot jomas, kurās ar stratēģijas palīdzību būtu jānovērš nepilnības un jāuzlabo cīņa ar krāpšanu;
- ✓ nosaukt principus un vērtības, kas papildina stratēģiju;
- ✓ uzskaitiet mērķus un sniedziet nelielu katra mērķa aprakstu. Vajadzētu norādīt arī noteiktās vajadzības.

3. Izstrādes posms Mērķi un izpildes rādītāji

Izstrādes posmā būtu jānosaka mērķi un ar tiem saistītie izpildes rādītāji. Mērķi atspoguļo dalībvalsts vajadzības, turklāt tie kalpo kā ceļa rādītāji un palīdz dalībvalstīm formulēt redzējumu krāpšanas apkarošanas jomā. Mērķi būtu jāpārvērš konkrētos pasākumos. Tāpat katram pasākumam būtu jānosaka izpildes rādītāji, jo ar to palīdzību būs iespējams novērtēt panākto progresu. Mērķus un pasākumus iekļauj rīcības plānā.

Mērķi būtu jānosaka, ņemot vērā visus krāpšanas apkarošanas cikla posmus, proti — 1) krāpšanas novēršana, 2) krāpšanas konstatēšana, 3) izmeklēšana un kriminālvajāšana un 4) līdzekļu atgūšana un sankcijas. Mērķus ieteicams uzskaitīt krāpšanas apkarošanas cikla secībā. Viens mērķis var būt attiecināms uz vairākiem posmiem.

Nosakot mērķus, ir svarīgi:

- ✓ paskaidrot, kādēļ šis mērķis ir prioritārs;
- ✓ aprakstīt gaidāmos rezultātus, kurus paredzēts sasniegt ar šo mērķi;
- ✓ noteikt izpildes rādītāju, ar ko tiks mērīts, vai mērķis ir veiksmīgi sasniegts.

Šajā nodaļā būtu arī īsumā jāapraksta galvenie līdzekļi un resursi, kuri tiks izmantoti stratēģijas īstenošanā (specializētie krāpšanas apkarošanas dienesti, koordinācijas komitejas, starpdienestu tīkli, starpdienestu nolīgumi, IT sistēmas, procedūras un pamatnostādnes).

Proti, tajā būtu:

- ✓ īsumā jāapraksta par ES līdzekļu pārvaldību, sertifikāciju un revīziju atbildīgie dienesti;
- ✓ īsumā jāapraksta tie dienesti, kuri ir atbildīgi par cīņu pret krāpšanu, korupciju un citām nelikumīgām darbībām, kas kaitē ES finanšu interesēm;
- ✓ attiecīgā gadījumā jāsniedz informācija par IT sistēmu nozīmi krāpšanas apkarošanā;
- ✓ jāsniedz informācija par apmācības politiku un apmācības resursiem.

2. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas uzbūves veidne

Saistībā ar mērķiem būtu jānorāda arī šādas ziņas: krāpšanas apkarošanas cikla posma nosaukums, trūkumi un pašreizējais stāvoklis, pasākums un izpildes rādītājs, kā arī galvenie dalībnieki (atbildīgās iestādes) un termiņi. Šīs ziņas var sniegt x/s tabulas veidā.

Šāds formāts ļauj uzskatāmāk parādīt saikni starp riskiem/trūkumiem, mērķiem un atbilstošiem risku/trūkumu mazināšanas pasākumiem. Dokuments "Praktiskie soļi krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādē"¹⁸ var būt piemērs, kā strukturēt mērķus un kā tos tiešā veidā sasaistīt ar novērtēšanas posma rezultātiem.

4. Rīcības plāns

Rīcības plāns ir krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas īstenošanas instruments. Tas ir stratēģijas neatņemama sastāvdaļa. Tajā ir ierosināta virkne darbību/pasākumu un noteiktas attiecīgo dalībnieku atbildības jomas, norādot mērķu sasniegšanas termiņus un grafiku. Termiņus nosaka atbilstīgi prioritātes pakāpei.

Rīcības plāna īstenošanu uzraudzīs [kompetentās iestādes nosaukums], un tas tiks novērtēts [biežumu noteiks kompetentā iestāde: piemēram, reizi gadā vai divos gados]. Izstrādāto ziņojumu iesniedz [kompetentās iestādes nosaukums: piemēram, valdība, ministrija utt.].

Rīcības plāns aptver visus krāpšanas apkarošanas cikla posmus: 1) krāpšanas novēršanu, 2) krāpšanas konstatēšanu, 3) izmeklēšanu un kriminālvajāšanu un 4) līdzekļu atgūšanu un sankcijas.

Tabulas slejas "Mērķis", "Darbība/pasākums", "Atbildīgais dienests", "Termiņš/grafiks" un "Galvenais izpildes rādītājs" ir jāaizpilda obligāti, savukārt divas pēdējās slejas — "Riski" un "Finanšu resursi un cilvēkresursi" nav obligāti jāiekļauj, tomēr tas būtu ļoti vēlams. Dalībvalstis var apsvērt iespēju pievienot papildu slejas atbilstīgi savām konkrētajām vajadzībām.

5. Stratēģijas izvērtēšana un atjaunināšana

Stratēģija ir pastāvīgā attīstībā esošs dokuments, tādēļ to nepieciešams regulāri izvērtēt un veikt attiecīgus labojumus. Pēc starpposma izvērtēšanas tiek izlemts, vai krāpšanas apkarošanas stratēģija un ar to saistītais rīcības plāns ir jāatjaunina. Stratēģijas atjaunināšanu veic, reaģējot uz izmaiņām, kas notikušas stratēģijas īstenošanas laikā, lai nodrošinātu par tās īstenošanu atbildīgās struktūras pārskatatbildību un tās spējas pieņemt stratēģisko struktūru un veikt tajā izmaiņas.

Tādēļ šajā nodaļā būtu jāiekļauj atsauce uz izvērtēšanas norises kārtību, kā arī jānorāda par stratēģijas izvērtēšanu atbildīgais dienests, stratēģijas starpposma un galīgās izvērtēšanas grafiks un tml. Katra izvērtēšana būtu sīki jāapraksta ziņojumā, kurā:

- ✓ apraksta izvērtēšanas metodiku;
- ✓ novērtē mērķu sasniegšanas pakāpi;

¹⁸ Ref. Ares(2015)5642419 - 07/12/2015

2. pielikums. Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas uzbūves veidne

- ✓ beigās norāda veicamās darbības.

Pēc starpposma izvērtēšanas tiek izlemts, vai krāpšanas apkarošanas stratēģija un ar to saistītais rīcības plāns ir jāatjaunina. Stratēģijas atjaunināšanu veic, reaģējot uz izmaiņām, kas notikušas stratēģijas īstenošanas laikā, lai nodrošinātu par tās īstenošanu atbildīgās struktūras pārskatatbildību un tās spējas pieņemt stratēģisko struktūru un veikt tajā izmaiņas.

Stratēģijas atjaunināšana un pielāgošana vajadzības gadījumā ietver:

- ✓ mērķu pārskatīšanu;
- ✓ resursu labāku un precīzāku pārdali, plānošanu un pārvaldību;
- ✓ pasākumu un/vai termiņu atjaunināšanu;
- ✓ atbildīgo dienestu izvērtēšanu.

3. pielikums. Krāpšanas riska novērtējuma dokumenta iespējamā struktūra un saturs

DOKUMENTA DAĻA	SATURS
Titullapa	- Dokumentu izdevusī iestāde - Dokumenta nosaukums (-redakcija) - Datums un vieta
Satura rādītājs	Satura rādītājs
Saīsinājumi un glosārijs	Saīsinājumi un definīcijas
Ievads	- Juridiskais pamats un iestāžu sistēma - Dokumenta mērķis - Īstenošanas joma (fonda veids un laikposms) - Dokumenta saņēmēji, piezīme par konfidencialitāti
Saturs	- Metodikas un tās rīku apraksts - Norādījumi attiecībā uz risku novērtēšanas procesa darbību izstrādi, pienākumiem, rezultātiem, ziņošanas kārtību un termiņiem
Pielikumu saraksts	Risku novērtēšanas rīki Risku reģistra veidne Rīcības plāna veidne
Papildinājums	Atsauces uz noderīgiem informācijas avotiem risku noteikšanai

4. pielikums. Krāpšanas riski

Risks	Cēlonis	Sekas
Nepareiza projekta pieteikuma atlase	Nenorādīta interešu konflikta, kukuļu un/vai slēptu komisijas maksu dēļ vērtēšanas komisijas locekļi apzināti ietekmē vērtējumu un pretendentu atlasī, vērtēšanas procesā dodot priekšroku konkrētam pretendentam un nekritiski izskatot viņa iesniegto pieteikumu, vai izdarot spiedienu uz citiem komisijas locekļiem.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās atlases procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Kļūdaina projekta pieteikuma atlase	Lai veiksmīgi izturētu pieteikumu iesniegšanas procedūru, pretendenti pieteikumā norāda melīgu informāciju, lai maldinātu vērtēšanas komisiju un liktu tai domāt, ka viņu pieteikums atbilst atlases kritērijiem.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās atlases procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Projekta/darbības divkārtīga finansēšana	Pretendenti izvairās norādīt, ka ir pieteikušies finansējumam vienam un tam pašam projektam no vairākiem ES fondiem un/vai dalībvalstīm.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās atlases procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Nepareiza piedāvājumu atlase	Nenorādīta interešu konflikta, kukuļu un/vai slēptu komisijas maksu dēļ vērtēšanas komisijas locekļi apzināti ietekmē vērtējumu un piedāvājumu atlasī, vērtēšanas procesā dodot priekšroku konkrētam konkursa dalībniekam un nekritiski izskatot viņa iesniegto pieteikumu, vai izdarot spiedienu uz citiem komisijas locekļiem.	Tirgus konkurences kropļošana Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās konkursa norises procesam Iestādes un dalībvalsts uzticamības zaudēšana
Līguma piešķiršana pretendentam, kuram tas neizdotos, ja procedūra balstītos uz konkurences principiem	Personīgas ieinteresētības dēļ konkursa rīkotāji procedūrā izvairās izmantot konkurences principus, tādējādi dodot priekšroku konkrētam pretendentam, lai tas uzvarētu konkursā un noslēgtu līgumu vai to pagarinātu, veicot šādas darbības: - neveicot konkursa procedūru; - sadalot iepirkumu tā, lai netiktu pārkāpts iepirkuma summas sliekšnis; - nosakot par uzvarētāju vienu pretendentu bez pienācīga pamatojuma, vai - nepareizi pagarinot līgumu.	Tirgus konkurences kropļošana Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās konkursa norises procesam Iestādes un dalībvalsts uzticamības zaudēšana

4. pielikums. Krāpšanas riski

Risks	Cēlonis	Sekas
Līguma piešķiršana pretendētam, kurš neiegūtu tiesības to slēgt, ja konkursa rīkotāji neveiktu mahinācijas konkursa procedūrā	Personīgas ieinteresētības dēļ konkursa rīkotāji procedūrā, kas balstīta uz konkurences principiem, dod priekšroku konkrētam pretendētam, veicot šādas darbības: - pielāgo konkursa nolikumu tā, lai tas atbilstu konkrēta pretendēta vajadzībām; - nopludina konfidenciālu informāciju, lai palīdzētu kādam atbalstītam pretendētam sagatavot izdevīgāku piedāvājumu; - veic mahinācijas ar piedāvājumiem pēc to saņemšanas ar mērķi panākt, lai tiktu atlasīts kāds īpaši atbalstīts pretendēts.	Tirgus konkurences kropļošana Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās konkursa norises procesam Iestādes un dalībvalsts uzticamības zaudēšana
Līguma piešķiršana pretendētam, kurš līguma slēgšanas procedūrā ir veicis mahinācijas un kurš pretējā gadījumā nebūtu izcīnījis tiesības slēgt līgumu.	Lai uzvarētu konkursā par līguma slēgšanu, pretendēts veic mahinācijas sacensības procedūrā, bet konkursa rīkotāji to nepamana. Mahinācijas izpaužas kā slepenas norunas ar citiem uzņēmumiem, viltus pretendētu izveide vai atsevišķu izmaksu nenorādīšana piedāvājumā.	Tirgus konkurences kropļošana Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās konkursa norises procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Nepamatota maksājuma veikšana līgumslēdzējam	Lai gūtu nepamatotu finansiālu labumu, līgumslēdzējs veic mahinācijas izmaksu pieprasījumos vai rēķinos, duplicējot izmaksu pieprasījumus vai iesniedzot apzināti nepatiesus rēķinus, rēķinus par lielāku summu vai iesniedzot divus vienādus rēķinus.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes un maksājumu procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Maksājuma veikšana līgumslēdzējam, kurš ir pārkāpis līguma noteikumus.	Lai gūtu nepamatotu finansiālu labumu, līgumslēdzējs pārkāpj līguma noteikumus, nepiegādājot līgumā paredzētos produktus vai aizstājot tos ar zemākas kvalitātes produktiem.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes procesam Drošības riski (piemēram, ja infrastruktūras projektos tiek izmantoti zemākas kvalitātes materiāli) Projekta/darbības mērķu apdraudējums (ja līgumā paredzētās darbības ir priekšnosacījums citām darbībām) Iestādes uzticamības zaudēšana

4. pielikums. Krāpšanas riski

Risks	Cēlonis	Sekas
Maksājuma veikšana līgumslēdzējam, pamatojoties uz nepareizi noslēgtu līgumu.	Lai gūtu nepamatotu finansiālu labumu, līdzekļu saņēmējs un līgumslēdzējs izdara grozījumus spēkā esošajā līgumā, iekļaujot līgumslēdzējam labvēlīgākus nosacījumus tādā apmērā, ka sākotnējais iepirkuma lēmums vairs nav derīgs.	Tirgus konkurences kropļošana Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Nepamatotu izdevumu apmaksāšana	Lai gūtu nepamatotu finansiālu labumu, līgumslēdzējs veic paredzētās darbības, izmantojot nepietiekami kvalificētu darbaspēku, bet pieprasa segt izmaksas tā, it kā šīs darbības būtu paveicis kvalificēts darbaspēks. Līgumslēdzējs un līdzekļu saņēmējs apzināti vilto darbinieku veikto uzdevumu aprakstus, lai panāktu, ka norādītās izmaksas tiek uzskatītas par atbilstīgām.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Nepamatotu izdevumu apmaksāšana	Līgumslēdzējs un līdzekļu saņēmējs veic mahinācijas ar darbaspēka izmaksām, lai gūtu nepamatotu finansiālu labumu. Iespējamo mahināciju uzskaitījums: prasība segt nepamatotas darbaspēka izmaksas vai izmaksas par virsstundām, prasība segt darbaspēka izmaksas, kas nav aprēķinātas pareizi, prasība segt darbaspēka izmaksas par darbiniekiem, kuru nav, vai par darbiem, kas nav veikti paredzētajā izpildes laikā.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Nepamatotu izdevumu apmaksāšana	Lai gūtu nepamatotu finansiālu labumu, līdzekļu saņēmējs apzināti nepareizi sadala darbaspēka izmaksas starp ES projektiem un citiem finansējuma avotiem.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes procesam Iestādes uzticamības zaudēšana
Nepareizu maksājumu apstiprināšana	Vajadzīgo prasmju vai resursu nepietiekamības dēļ vadošajā iestādē vai starpniekstruktūrā, kas var būt neprasmīgas personāla plānošanas vai atbilstošu apmācības programmu trūkuma sekas, pārvaldības pārbaudes ne vienmēr var sniegt pienācīgu garantiju, ka krāpšana nenotiek.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes procesam Iestādes un dalībvalsts uzticamības zaudēšana
Nepareizu izdevumu pārbaude	Sertifikācijas iestādes prasmju vai resursu nepietiekamības dēļ, kas var būt neprasmīgas personāla plānošanas vai atbilstošu apmācības programmu trūkuma sekas, izdevumu sertifikācija ne vienmēr var sniegt pienācīgu garantiju, ka krāpšana nenotiek.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās sertifikācijas procesam Iestādes un dalībvalsts uzticamības zaudēšana

4. pielikums. Krāpšanas riski

Risks	Cēlonis	Sekas
Nepareizu maksājumu apstiprināšana	Vadošās iestādes vai starpniekstruktūras darbinieku interešu konflikts rada neatbilstīgu ietekmi uz maksājumu apstiprināšanu atsevišķiem saņēmējiem.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās pārbaudes procesam Iestādes un dalībvalsts uzticamības zaudēšana
Nepareizu izdevumu sertifikācija	Izdevumu sertifikāciju veic sertifikācijas iestāde, kurai ir saistība ar saņēmēju.	Finansiāli zaudējumi Neuzticēšanās sertifikācijas procesam Iestādes un dalībvalsts uzticamības zaudēšana

5. pielikums. Ar krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta darbību saistītie riski

Risks	Cēlonis	Sekas
Neatbilstoša pārkāpumu un (iespējamo) krāpšanas gadījumu pārvaldība	Pārkāpumu pārvaldības procedūru trūkums vai to neatbilstība var izraisīt kļūdas un bezdarbību attiecībā uz pārkāpumu pārvaldību.	Neuzticama ziņošanas sistēma Neuzticami statistikas dati Iestāžu uzticamības zaudēšana
Neatbilstoša pārkāpumu un (iespējamo) krāpšanas gadījumu pārvaldība	Nepietiekama tiesiskā regulējuma dēļ dažādu iestāžu funkcijas pārkāpumu pārvaldības jomā varētu būt neskaidras un būt iemesls vājai sadarbībai un nepareizai informācijas plūsmai.	Neuzticama ziņošanas sistēma Neuzticami statistikas dati Iestāžu uzticamības zaudēšana
Neatbilstoša pārkāpumu un (iespējamo) krāpšanas gadījumu pārvaldība	Nepieciešamo prasmju trūkuma dēļ pārvaldības un kontroles sistēmas struktūrās, kam iemesls var būt atbilstošu apmācības programmu trūkums, pārkāpumu pārvaldībā kļūdas un bezdarbība var būt bieža parādība.	Neuzticama ziņošanas sistēma Neuzticami statistikas dati Iestāžu uzticamības zaudēšana
Saņēmēji un sabiedrība neziņo par pārkāpumiem un aizdomām par krāpšanas gadījumiem.	Tā kā mehānisms ziņošanai par iespējamās krāpšanas pazīmēm netiek pietiekami popularizēts, sabiedrība neziņo par pārkāpumiem vai aizdomām par krāpšanu, vai arī nesniedz vajadzīgo informāciju.	Neuzticama ziņošanas sistēma Neuzticami statistikas dati Finansiāli zaudējumi Dalībvalsts uzticamības zaudēšana
Ziņošana par pārkāpumiem un (iespējamiem) krāpšanas gadījumiem netiek veikta laikus.	Ja augstākās vadības līmenī nav procedūru informācijas nodošanai, tad ziņošanas procesā var veidoties pārrāvumi, kas savukārt var izraisīt bezdarbību vai kavēšanos saistībā ar ziņošanu par pārkāpumiem.	Neuzticama ziņošanas sistēma Neuzticami statistikas dati Finansiāli zaudējumi Iestāžu uzticamības zaudēšana
Organizācijas kultūra veicina krāpnieciskas darbības	Pārvaldības un kontroles sistēmas struktūru darbinieki strādā tādas organizācijas kultūras vidē, kurā valda zemi ētikas standarti (piemēram, iestādē netiek veicināta personīgā atbildība; nav ieviesti kontroles mehānismi, lai novērstu interešu konfliktus; "iestādes vadības sacītais" nepauž nekādu kolektīvu lepnumu par iestādi). Tas var sekmēt attaisnojuma apziņas veidošanos darbiniekos (viens no tā dēvētā krāpšanas trijstūra vai	Neuzticama pārvaldības un kontroles sistēma Finansiāli zaudējumi Iestāžu uzticamības zaudēšana

5. pielikums. Ar krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta darbību saistītie riski

Risks	Cēlonis	Sekas
	krāpšanas romba elementiem), tādējādi palielinot iespējamību, ka viņi var iesaistīties krāpnieciskās darbībās.	
Organizācijas kultūra veicina krāpnieciskas darbības	Ja iestādes personāls netiek pienācīgi pārvaldīts (pārāk liela darba slodze nepareizas personāla plānošanas vai uzdevumu sadales dēļ, nekonsekventa atlīdzības sistēma, vērtīgas informācijas noklusēšana, vispārīga personāla vadības nekonsekvence), pārvaldības un kontroles sistēmas struktūru darbiniekiem ir zema motivācija veikt savus pienākumus maksimāli rūpīgi. Tas var izraisīt augstu darbinieku mainību un krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta uzticamības pazemināšanos, kā arī paaugstināt iespējamību, ka darbinieki iesaistīsies krāpnieciskās darbībās (sarežģītas attiecības ar vadītājiem vai slikts finansiālais stāvoklis var būt motivējošs iemesls, kāpēc darbinieki iesaistās krāpšanā, turklāt minētie apstākļi ir tā dēvētā krāpšanas trijstūra vai krāpšanas romba elementi).	Neuzticama pārvaldības un kontroles sistēma Finansiāli zaudējumi Iestāžu uzticamības zaudēšana
Izmeklēšanas un tiesu iestādes nepievērš pietiekamu uzmanību aizdomām par krāpšanu.	Tiesiskais regulējums nenodrošina izmeklēšanas un tiesu iestādēm pietiekamu pamatu efektīvai un iedarbīgai krāpšanas aizdomu gadījumu izskatīšanai. (Izmeklēšana ir dārga un aizņem daudz laika.)	Finansiāli zaudējumi Izmeklēšanas un tiesu iestāžu uzticamības zaudēšana Dalībvalsts uzticamības zaudēšana
Izmeklēšanas un tiesu iestādes nepievērš pietiekamu uzmanību aizdomām par krāpšanu.	Sakarā ar to, ka izmeklēšanas vai tiesu iestāžu darbiniekiem trūkst vajadzīgo prasmju (daļēji atbilstošu apmācības programmu trūkuma/nepieejamības dēļ), krāpšanas aizdomu gadījumu izskatīšana ir apgrūtināta, neefektīva vai neiedarbīga.	Finansiāli zaudējumi Izmeklēšanas un tiesu iestāžu uzticamības zaudēšana Dalībvalsts uzticamības zaudēšana
Sabiedrības izpratne par krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestu ir niecīga un zināmā mērā pat negatīva; ir zaudēta iespēja vairot sabiedrības informētību par publisko	Nepietiekamu sabiedrības informēšanas pasākumu dēļ (attiecībā uz informācijas saturu un informēšanas intensitāti) un/vai neatbilstošu saziņas kanālu izmantošanas dēļ sabiedrības izpratne par krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestu ir vāja, un iespēja paaugstināt sabiedrības informētību ir zaudēta. Jāpiebilst, ka informācija par pārkāpumu tendencēm var tikt (nepareizi) interpretēta. Tā cēlonis var būt nepietiekama informēšanas pasākumu plānošana, nepietiekamas prasmes sabiedrisko	Krāpšanu veicinoši sociālie apstākļi Zems iestāžu uzticamības līmenis

5. pielikums. Ar krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienesta darbību saistītie riski

Risks	Cēlonis	Sekas
līdzekļu aizsardzības nozīmīgumu.	attiecību jomā vai nepietiekams augstākās vadības atbalsts.	
Informācija par pārkāpumiem un krāpšanas aizdomu gadījumiem nav uzticama.	Ziņojumi par pārkāpumiem un (iekšējās) datubāzes nesniedz pietiekami uzticamu un pietiekamu informāciju par pārkāpumiem tāpēc, ka darbiniekiem ir doti nepilnīgi norādījumi, vai viņu zemās motivācijas dēļ.	Uzticamības trūkums iestādēm Neuzticami dati statistikas analīzei un risku pārvaldībai
Līdzekļu atgūšana tiek veikta neefektīvi un ar sliktiem rezultātiem	Līdzekļu atgūšana ilgst ļoti ilgi, jo nav atbilstošs tiesiskais regulējums (piemēram, atgūšana kopumā ir sarežģīta) vai arī par līdzekļu atgūšanu atbildīgajiem darbiniekiem trūkst vajadzīgo prasmju. (Viens no iemesliem varētu būt slikta sociāli ekonomiskā vide (ārējs cēlonis).)	Finansiāli zaudējumi Iestāžu uzticamības zaudēšana Zemi ētikas standarti sabiedrībā

6. pielikums. Brīdinājuma veidlapas galvenie punkti

6. pielikums. Brīdinājuma veidlapas galvenie punkti

<i>Riska apraksts</i>	<i>Riska cēlonis</i>	<i>Riska varbūtība</i>	<i>Riska ietekme</i>	<i>Riskā iesaistītās personas</i>	<i>Iekšējs vai ārējs risks</i>	<i>Veicamie pasākumi</i>
		1. zema 2. vidēja 3. augsta	1. zema 2. vidēja 3. augsta			

7. pielikums. Risku reģistrs

RISKA APRAKSTS			
<i>Reģistrācijas numurs</i>	<i>Riska apraksts</i>	<i>Riskā iesaistītās personas</i>	<i>Iekšējs (vadošajā iestādē) vai ārējs risks</i>

BRUTO RISKS			PAŠREIZĒJĀS PĀRBAUDES/INSPEKCIJAS				NETO RISKS	
<i>Bruto riska varbūtība</i>	<i>Bruto riska ietekme</i>	<i>Riska draudi (varbūtība x ietekme)</i>	<i>Pašreizējo pārbaūžu/inspekciju apraksts</i>	<i>Vai ir pierādījumi, ka pārbaudes/inspekcijas ir veiktas?</i>	<i>Vai pārbaudes/inspekcijas tiek periodiski pārbaudītas?</i>	<i>Pārbaūžu/inspekciju uzticamības līmenis</i>	<i>Pārbaūžu/inspekciju kopējā ietekme uz bruto riska varbūtību, ņemot vērā uzticamības līmeni</i>	<i>Pārbaūžu/inspekciju kopējā ietekme uz bruto riska ietekmi, ņemot vērā uzticamības līmeni</i>
1. zema 2. vidēja 3. augsta	1. zema 2. vidēja 3. augsta							

7. pielikums. Risku reģistrs

NETO RISKS			RĪCĪBAS PLĀNS					MĒRĶA RISKS		
Neto riska varbūtība	Neto riska ietekme	Riska draudi (varbūtība x ietekme)	Jaunas plānotas pārbaudes/inspekcijas (risku mazināšanas kontroles pasākumi)	Atbildīgā persona	Īstenošanas termiņš	Jauno plānoto pārbaūžu/inspekciju kopējā ietekme uz neto riska varbūtību	Jauno plānoto pārbaūžu/inspekciju kopējā ietekme neto riska ietekmi	Mērķa riska varbūtība	Mērķa riska ietekme	Mērķa riska draudi (varbūtība x ietekme)
1. zema 2. vidēja 3. augsta	1. zemi 2. vidēji 3. augsta									

Paskaidrojums

Attiecībā uz katru no pamata procesiem būtu jāveic konkrētu atbilstošo risku analīze, **bruto riska** (riska līmenis pirms vadošā iestāde sāk pārbaudi) kvantitatīva noteikšana, pašreizējo pārbaūžu efektivitātes novērtējums, lai samazinātu bruto riskus, un **neto/atlikušo risku** novērtējums (riska līmenis pēc pārbaudes atkarībā no tās efektivitātes).

Mērķa risks ir risks, kuru vadošā iestāde uzskata par pieņemamu/pieļaujamu pēc tam, kad ir pabeigtas visas pārbaudes/inspekcijas.

8. pielikums. Sākotnējā nodomu paziņojuma galvenie punkti

Sākotnējā nodomu paziņojumā vadošajai iestādei būtu jāaņem:

- a) saukt pie atbildības par krāpšanu, korupciju un interešu konfliktiem, kas ietekmē ES līdzekļu pārvaldību;
- b) veicināt augstus juridiskos, ētikas un morāles standartus, lai pārvaldības un kontroles sistēmās nodrošinātu godprātību, objektivitāti un godīgumu attiecībā uz ES līdzekļiem;
- c) pievērst īpašu uzmanību krāpšanas un korupcijas riskam, kas varētu ietekmēt ES finanšu intereses, izveidojot vadošajā iestādē krāpšanas apkarošanas ekspertu grupu. Krāpšanas apkarošanas grupas pienākumos būtu jāiekļauj pienākums noteikt un novērtēt krāpšanas risku, izstrādāt iedarbīgu krāpšanas apkarošanas plānu un nodrošināt darbinieku informētību par krāpšanu un apmācību;
- d) īstenot krāpšanas apkarošanas plānu un jo īpaši nodrošināt atbilstīgas iekšējās kontroles sistēmas esamību, novērst un atklāt krāpšanu, veikt likumības pārbaudi un piesardzības pasākumus krāpšanas aizdomu gadījumā, veikt koriģējošus pasākumus, tostarp noteikt administratīvus sodus, ņemot vērā lietas apstākļus;
- e) izpildīt krāpšanas gadījumu ziņošanas procedūras gan iekšēji, gan ārēji, ievērojot konfidencialitātes principu un aizsargājot ziņotājus par nelikumībām;
- f) krāpšanas aizdomu gadījumā sadarboties ar sertifikācijas iestādi, revīzijas iestādi, krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestu (Krāpšanas apkarošanas departamentu) un tiesu iestādēm;
- g) īstenot pilnīgas neiecietības politiku attiecībā uz krāpšanu un korupciju, izstrādājot atbilstošu politiku un ieviešot spēcīgu kontroles sistēmu.

9. pielikums. Mērķu noteikšanas veidne

Nr. p.k.	Mērķi	Stratēģijas nodaļa*	Pasākumi	Darbības	Mērķgrupa**	Pienākumi	Īstenošanas termiņš/orientēj ošais datums	Galvenie darbības rādītāji	Riski	Finanšu resursi un cilvēkresursi
1.	1. mērķis		Pasākums Nr. 1							
			Pasākums Nr. 2							
2.	2. mērķis		Pasākums Nr. 1							

* "1) krāpšanas novēršana, 2) krāpšanas konstatēšana, 3) izmeklēšana un kriminālvajāšana un 4) līdzekļu atgūšana un sankcijas.

** krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests, pārvaldības un kontroles sistēmas struktūras (sadarbības iestāde, vadošā iestāde, starpniekstruktūras, sertifikācijas iestāde, revīzijas iestāde), sabiedrība, pretendenti, saņēmēji, ģenerālprokuratūra un tās struktūras, iekšlietu ministrija, izmeklēšanas iestādes.

10. pielikums. Glosārijs

Valsts stratēģijas rīcības plāns: ceļvedis, kurā izklāstītas darbības krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas izstrādei un tās mērķu sasniegšanas virzības uzraudzībai.

Administratīvas vienošanās: tehniskas un/vai operatīvas vienošanās, kuras noslēdzis *OLAF*, lai atvieglotu sadarbību un informācijas apmaiņu starp pusēm, un kuras neuzliek papildu juridiskas saistības.

Administratīva izmeklēšana: visas inspekcijas, pārbaudes vai citi pasākumi, ko *OLAF* veic saskaņā ar 3. un 4. pantu Regulā (ES, Euratom) Nr. 883/2013, lai sasniegtu minētās regulas 1. pantā izklāstītos mērķus un lai vajadzības gadījumā konstatētu izmeklējamo darbību nelikumību; minētā izmeklēšana neietekmē dalībvalstu kompetento iestāžu pilnvaras ierosināt kriminālprocesus.

Krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienests: krāpšanas apkarošanas darbību koordinācijas struktūra, kuras uzdevums ir veicināt efektīvu sadarbību un informācijas apmaiņu ar *OLAF*, tostarp operatīvās informācijas apmaiņu.

Arachne: riska novērtēšanas rīks, kas palīdz noteikt, novērst un atklāt darbības, projektus, saņēmējus un līgumus vai līgumslēdzējus, ar kuriem ir saistīts paaugstināts risks. Tas ir izstrādāts, lai tām dalībvalstu iestādēm, kas ir iesaistītas *ESIF* pārvaldībā, nodrošinātu rīku, ko var izmantot, lai noteiktu paaugstināta riska projektus.

Revīzija: struktūras veikto pasākumu un darbību izvērtēšana, lai nodrošinātu, ka tā pilda tai uzticētos uzdevumus un ka tās darbība atbilst stratēģijā noteiktajiem mērķiem, budžetam, noteikumiem un standartiem. Šāda izvērtēšana būtu jāveic ik pēc noteikta laikposma, lai konstatētu novirzes, attiecībā uz kurām būtu nepieciešams veikt korigējošas darbības.

Revīzijas iestāde: valsts, reģiona vai pašvaldības iestāde vai struktūra, kas ir funkcionāli neatkarīga no vadošās iestādes un sertifikācijas iestādes un kuru katrai darbības programmai ir izraudzījusi dalībvalsts; šī iestāde atbild par pārvaldības un kontroles sistēmas darbības atbilstību paredzētajam nolūkam.

Atbalsta saņēmējs: publiska vai privāta struktūra, un — tikai Regulā par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA regulā) un Regulā par Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu (EJZF regulā) — fiziska persona, kas atbild par darbību sākšanu vai gan sākšanu, gan īstenošanu; un attiecībā uz valsts atbalsta shēmām, kas definētas Regulas (ES) Nr. 1303/2013 2. panta 13. punktā, — struktūra, kura saņem atbalstu; un attiecībā uz finanšu instrumentiem, kas minēti minētās regulas otrās daļas IV sadaļā, tā ir struktūra, kas īsteno finanšu instrumentu, vai attiecīgā gadījumā — fondu.

Aizliegtā pretendenta vienošanās: īpašs uzņēmumu slepenas vienošanās veids, kas var negatīvi ietekmēt jebkura tāda pārdošanas vai pirkšanas procesa rezultātu, kurā tiek iesniegti cenu piedāvājumi.

Kukuļošana: darbība, kad kāda persona tieši vai netieši sola, piedāvā vai dod jebkādas nepelnītas priekšrocības varas pozīcijā esošai personai (piemēram, valsts amatpersonai; jebkuras tādas publiskas asamblejas loceklim, kura realizē likumdošanas vai izpildvaras funkcijas; personai, kura vada valsts vai privātā sektora struktūras vai strādā tajos jebkurā

amatā) vai pieprasa šādai personai vai saņem no šādas personas nepelnītas priekšrocības sev vai citai personai par to, lai šī persona veiktu savas funkcijas vai atturētos no savu funkciju veikšanas, vai pārkāptu savus pienākumus.¹⁹

Centrālā izslēgšanas datubāze: Eiropas Komisijas datubāze, kurā tiek uzglabāta informācija par struktūrām, kurām dažādu iemeslu dēļ, tostarp finanšu pārkāpumu dēļ, ir liegts pieteikties uz ES fondu saņemšanu un kurām piemēro nosacījumus, kas paredzēti Komisijas Regulā (EK, Euratom) Nr. 1302/2008 (2008. gada 17. decembris) par izslēgšanas gadījumu centrālo datubāzi.²⁰

Sertifikācijas iestāde: iestāde, kas atbild par izdevumu deklarāciju un maksājumu pieprasījumu pareizības un godīguma nodrošināšanu pirms šo dokumentu nosūtīšanas Eiropas Komisijai. Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Eiropas Sociālo fondu kopīgi pārvalda minēto fondu dalībvalstis, reģioni un citas starpniecības struktūras. Viena vai vairākas šādas grupas izraugās sertifikācijas iestādi katrai darbības programmai, kuru līdzfinansē no šiem fondiem.

Pārbaude: saskaņā ar Finanšu regulā sniegto definīciju kāda konkrēta ieņēmumu vai izdevumu darbības aspekta pārbaude.

Kopa: neatkarīgu struktūru grupējums —ietverot jaunizveidotus uzņēmumus, mazos, vidējos un lielos uzņēmumus, kā arī padomdevējas struktūras un/vai pētniecības organizācijas —, kas veidota tā, lai veicinātu saimniecisko un inovatīvo darbību, stimulējot intensīvu mijiedarbību starp organizācijām un aprīkojuma, zināšanu un pieredzes apmaiņu, kā arī stimulējot zināšanu pārnesi, kontaktu veidošanu un informācijas izplatīšanu starp kopas uzņēmumiem un struktūrām.

Sabiedrības virzītās vietējās attīstības stratēģija: saskaņots darbību kopums, kura nolūks ir sasniegt vietējos mērķus un vajadzības. Tā sekmē ES stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei īstenošanu un to izstrādā un īsteno vietējā rīcības grupa.

Pabeigta darbība: darbība, kura ir fiziski pabeigta vai pilnībā īstenota un saistībā ar kuru atbalsta saņēmēji ir veikuši visus saistītos maksājumus un atbalsta saņēmējiem ir izmaksāts atbilstošais publiskais ieguldījums.

Interesu konflikts: situācija, kad valsts amatpersonai ir personiskas intereses, kas var ietekmēt vai par ko varētu uzskatīt, ka tās var ietekmēt godīgu un objektīvu valsts amatpersonas oficiālo pienākumu veikšanu.²¹ Ar jēdzienu “personiskas intereses” saprot jebkāda labuma gūšanu šai personai, tās ģimenei, tuviem radniekiem, draugiem un personām vai organizācijām, ar ko tai ir vai ir bijušas darījumu vai politiskās attiecības. Pie tām pieder arī ar iepriekšminēto saistīta finansiālā vai civilā atbildība. Saskaņā ar Padomes Regulu (ES, Euratom) Nr. 966/2012 interešu konflikts ir tad, ja personas, kas iesaistīta budžeta izpildē, vai iekšējā revidenta pienākumu neatkarīgu un objektīvu pildīšanu negatīvi ietekmē iemesli, kas saistīti ar ģimeni, jūtu dzīvi, politisko piederību vai valstspiederību,

¹⁹ Krimināltiesību pretkorupcijas konvencija, Strasbūra, 27.1.1999.

²⁰ OV L 344, 20.12.2008.

²¹ Eiropas Padome. Ministru komitejas Rekomendācijas dalībvalstīm Nr. R (2000) 10 par amatpersonu rīcības kodeksiem, 13. pants.

mantiskajām vai kādām citām interesēm, kas attiecīgajai personai ir kopējas ar atbalsta saņēmēju.

Līgumslēdzējas iestādes: valstu, reģionālās vai pašvaldības iestādes, struktūras, kas ir publisko tiesību subjekti, un apvienības, kuras veido viena vai vairākas šādas iestādes vai viena vai vairākas šādas struktūras, kas ir publisko tiesību subjekti.

Kontrole: saskaņā ar Finanšu regulā sniegto definīciju jebkāds pasākums, kas veikts, lai nodrošinātu pietiekamu pārlicību par darbību efektivitāti, lietderīgumu un saimnieciskumu, ziņojumu ticamību, aktīvu un informācijas aizsardzību, krāpšanas un pārkāpumu novēršanu, atklāšanu un labošanu, kā arī turpmākus pasākumus attiecībā uz tiem, un tādu risku pienācīga pārvaldība, kuri saistīti ar pamatā esošu darījumu likumību un pareizību, ņemot vērā programmu daudzgadu iezīmes, kā arī attiecīgo maksājumu veidu. Kontroles var ietvert dažādas pārbaudes, kā arī jebkādas politikas un procedūru īstenošanu, lai sasniegtu pirmajā teikumā aprakstītos mērķus.

Ekonomikas dalībnieks: ir jebkura fiziska vai juridiska persona vai citas struktūras, kas piedalās fonda sniegtās palīdzības īstenošanā, izņemot dalībvalstis, kas īsteno valsts varu. Šajā dokumentā termins “ekonomikas vienība” un “ekonomikas dalībnieks” uzskatāmi par būtībā vienādiem.

Piesavināšanās, izmantojot dienesta stāvokli (aktīvu novirzīšana): tādu īpašumu vai līdzekļu piesavināšanās, kuri juridiski uzticēti attiecīgajai personai saistībā ar pārstāvja vai aizbildņa oficiālo amata pienākumu izpildi. ANO Pretkorupcijas konvencijā jēdziens “īpašuma izšķērdēšana, piesavināšanās vai cita līdzīga valsts amatpersonas rīcība ar īpašumu” ir definēts kā koruptīvs noziedzīgs nodarījums. Tomēr piesavināšanās, izmantojot dienesta stāvokli, ne vienmēr ir korupcija — tā var būt arī krāpšana (ja to veic viens dalībnieks)²².

ESIF: Eiropas strukturālie un investīciju fondi.

Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (OLAF): Eiropas Komisijas struktūra, kas atbild par cīņu pret krāpšanu, kura nodara kaitējumu Eiropas Savienības budžetam.

Eiropas Investīciju banka (EIB): ES finanšu iestāde, kas izveidota ar Romas līgumu. Tās uzdevums ir atbalstīt ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, veicinot ES iekšējā tirgus līdzsvarotu attīstību.

Eiropas Investīciju fonds (EIF): nodrošina riska kapitālu maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU), jo īpaši jauniem uzņēmumiem un tehnoloģiju uzņēmumiem. Tas sniedz arī garantijas finanšu iestādēm (piemēram, bankām), lai segtu to aizdevumus MVU. EIF nav aizdevējierīcība: tas nepiešķir aizdevumus vai subsīdijas uzņēmumiem, kā arī neveic tiešus ieguldījumus uzņēmumos. Tas darbojas, izmantojot bankas un citus finanšu starpniekus. Tas izmanto vai nu savus līdzekļus vai līdzekļus, kurus tam uzticējusi EIB vai ES.

Krāpšanas un korupcijas apkarošana: plašāka finanšu un organizētās noziedzības izskaušanas procesa daļa, jo īpaši, risinot jautājumu par visu to nelikumīgo darbību apkarošanu, kuras var negatīvi ietekmēt ES finanšu intereses. Šis jēdziens ir pamatots galvenokārt ar Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 325. pantu, kas attiecas uz

²² Pētījums par korupciju veselības aprūpes nozarē, HOME/2011/ISEC/PR/047-A2, 2012. gada oktobris.

darbībām, kuras apdraud ES finanšu intereses; šajā pantā ir noteikta prasība Padomei un Eiropas Parlamentam pieņemt pasākumus saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru pēc apspriešanās ar Revīzijas palātu. No 1999. gada jūnija struktūra, kurai ir uzticēta krāpšanas apkarošana, ir Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (*OLAF*). Pamatojoties uz LESD 4. un 5. sadaļu, kas attiecas uz policijas un tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, arī *Eurojust* un Eiropols ir pilnvaroti atbalstīt dalībvalstis cīņā pret krāpšanu un korupciju.

Galasaņēmējs: juridiska vai fiziska persona, kas saņem finansiālu atbalstu ar finanšu instrumenta starpniecību.

Finanšu instrumenti: finanšu atbalsts, ko piešķir no ES budžeta, lai sasniegtu vienu vai vairākus no ES īpašajiem politikas mērķiem. Šādi instrumenti var būt kapitālieguldījumi vai kvazikapitāla ieguldījumi, aizdevumi, garantijas vai citi riska dalīšanas instrumenti, un attiecīgos gadījumos tos var apvienot ar dotācijām.

ES finanšu intereses: saskaņā ar Regulu (ES, Euratom) Nr. 883/2013 ietver tos ieņēmumus, izdevumus un aktīvus, kas iekļauti ES budžetā un iestāžu, struktūru, biroju un aģentūru budžetos, kā arī budžetos, ko tie pārvalda un pārrauga.

Krāpšana: saskaņā ar definīciju 1. panta 1. punktā Konvencijā par Eiropas kopienu finanšu interešu aizsardzību, kas izstrādāta uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 panta pamata²³²⁴:

(a) Krāpšana attiecībā uz ES budžeta izdevumiem: jebkura apzināta darbība vai bezdarbība, kas ir saistīta ar:

- kļūdainu, neprecīzu vai nepilnīgu paziņojumu vai dokumentu iesniegšanu vai izmantošanu, kas izraisa nelikumīgu līdzekļu piesavināšanos vai nelikumīgu līdzekļu aizturēšanu no Eiropas Kopienu²⁵ vispārējā budžeta vai budžetiem, ko pārvalda Eiropas Kopienas, vai kas tiek pārvaldīti Eiropas Kopienu vārdā;
- informācijas neizpaušanu, ar ko tiek pārkāptas īpašas saistības, kas rada tādas pašas sekas,
- līdzekļu nepareizu izmantošanu mērķiem, kuriem šādi līdzekļi sākotnēji nebija piešķirti.

(b) Krāpšana attiecībā uz ieņēmumiem: jebkura apzināta darbība vai bezdarbība, kas ir saistīta ar:

- kļūdainu, neprecīzu vai nepilnīgu paziņojumu vai dokumentu iesniegšanu vai izmantošanu, kas rada Eiropas Kopienu vispārējā budžeta vai budžetu, ko pārvalda Eiropas Kopienas, vai kas tiek pārvaldīti Eiropas Kopienu vārdā, līdzekļu nelikumīgu samazināšanu;

²³ OV C 316, 27.11.1995., 49. lpp.

²⁴ Eiropas Parlaments savā 2012. gada 10. maija rezolūcijā par Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzību vērš uzmanību uz to, ka LESD 325. pants attiecas uz krāpšanu, nevis pārkāpumiem. Vēl tas norāda, ka krāpšana ir apzināta ļaundarbība un noziedzīgs nodarījums un ka pārkāpums ir konkrētu noteikumu neievērošana. Tas aicina arī nošķirt krāpšanu un pārkāpumus un līdz ar krāpšanu apkarot arī korupciju (sk. Eiropas Parlamenta 2012. gada 10. maija rezolūcija par Eiropas Savienības finanšu interešu aizsardzību — krāpšanas apkarošana — 2010. gada ziņojums).

²⁵ Šajā dokumentā saskaņā ar Lisabonas līgumu, kas stājās spēkā 2009. gada 1. decembrī, tiek uzskatīts, ka termins "Eiropas Kopiena" vai "Eiropas kopienas" nozīmē "Eiropas Savienība". Tas neskar iepriekšējos attiecīgos tiesību aktus.

- informācijas neizpaušanu, ar ko tiek pārkāptas īpašas saistības, kas rada tādas pašas sekas;
- likumīgi iegūto priekšrocību ļaunprātīgu izmantošanu tādā pašā nolūkā.

Garantija: rakstisks apliecinājums uzņemties atbildību par trešās personas parāda pilnu summu vai daļu no tās, vai par saistību vai minētās trešās personas sekmīgu saistību izpildi, ja iestājas gadījums, kas izraisa šādas garantijas izmantošanu, piemēram, parāda neatmaksāšana.

Ietekmes novērtējums: rīks, ko izmanto, lai analizētu iespējamus ieguvumus un izmaksas dažādiem iespējamiem politikas virzieniem, kurus varētu pieņemt konkrētas problēmas risināšanai.

Tīša rīcība:²⁶ darbība, ko tīši veic persona, lai veiktu pārkāpumu vai nodarītu kaitējumu attiecībā uz interesēm, kuras aizsargā tiesību akti, vai par ko persona apzinās, ka tās rīcība, iespējams, varētu izraisīt šādu pārkāpumu vai kaitējumu un ir gatava pieņemt šādas rīcības sekas, ja tādas būtu.

Starpniekstruktūra: jebkura publiska vai privāta struktūra, kas darbojas vadošās iestādes vai sertifikācijas iestādes pakļautībā vai kas šādu iestāžu uzdevumā veic pienākumus saistībā ar atbalsta saņēmēju veiktajām darbībām.

Pārkāpums: Saskaņā ar 1. panta 2. punktu Regulā (EK, Euratom) Nr. 2988/95 par Eiropas Kopienu finanšu interešu aizsardzību jēdziens “pārkāpums” nozīmē jebkādu Kopienas tiesību normu pārkāpumu, kuru rada kāda saimnieciskās darbības subjekta rīcība vai nolaidība, kas kaitē vai varētu kaitēt Kopienas vispārējam budžetam vai Kopienas pārvaldītiem budžetiem, mazinot vai zaudējot ienākumus no Kopienas vārdā tieši izveidotajiem pašu resursiem vai veicot nepamatotus izdevumus.

Attiecībā uz kopējo lauksaimniecības politiku Regulas (ES) Nr. 1306/2013 2. panta 1. punkta g) apakšpunktā ir iekļauta atsauce uz pārkāpuma definīciju, kas sniegta Regulas (EK, Euratom) Nr. 2988/95 1. panta 2. punktā.

Tomēr attiecībā uz *ESIF* un saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 1303/2013 (Kopīgo noteikumu regula) 2. panta 36. punktu jebkurš Savienības tiesību akta vai valsts tiesību akta pārkāpums saistībā ar ES tiesību akta piemērošanu, kas noticis tāda ekonomikas dalībnieka darbības vai bezdarbības dēļ, kurš ir iesaistīts fonda īstenošanā, un kas rada vai varētu radīt kaitējumu ES budžetam, prasot no Savienības budžeta segt nepamatotu izdevumu daļu. Tāda pati definīcija ir sniegta Regulas (ES) Nr. 223/2014 par Eiropas atbalsta fondu vistrūcīgākajām personām 2. panta 16. punktā.

Pārkāpumu pārvaldības sistēma (IMS): informācijas sistēma elektroniskai ziņošanai par pārkāpumiem. Šī sistēma ir svarīgs informācijas avots par dalībvalstu izmantoto līdzekļu apmēru. Šajā sistēmā ir ietverta Komisijas un dalībvalstu kopīgi pārvaldītā budžeta izdevumu puse.

Tehnoloģiskā informācijas uzraudzības sistēma: sistēma, kurā tiek ievadīti visu darbības programmu, projektu, pārbaužu, testu un revīziju dati, lai nodrošinātu visu ar struktūrfondu,

²⁶ Līdzīgi — sk. akta Nr. 300/2005 15. pantu (Slovākijas Kriminālkodekss).

Kohēzijas fonda un Eiropas Zivsaimniecības fonda īstenošanu saistītu procesu efektīvu un pārredzamu uzraudzību. Tajā ir dotas saites uz fonda uzskaites informācijas sistēmu.

Slēpta komisijas maksa: sarunātas kukuļošanas veids, kad kukuļņēmējam par sniegto pakalpojumu tiek samaksāta komisijas maksa. Vispārīgi runājot, iepriekš ir notikusi vienošanās par atlīdzību (nodota nauda, preces vai pakalpojumi). Slēpta komisijas maksa no citiem kukuļošanas veidiem atšķiras ar to, ka tā ir saistīta ar divu pušu slepenu vienošanos (atšķirībā no gadījumiem, kad viena puse pieprasa kukuli otrai pusei). Slēptas komisijas maksas nolūks parasti ir mudināt otru pusi iesaistīties nelikumīgā shēmā.²⁷ Visbiežāk sastopamais slēptas komisijas maksas veids ir situācija, kad pārdevējs iesniedz viltotu vai pārmērīgu rēķinu (bieži — par nevajadzīgām vai mazvērtīgām precēm vai pakalpojumiem, vai abējādi), un cietušā uzņēmuma darbinieks iesaistās samaksas veikšanā. Par palīdzību samaksas veikšanā attiecīgā persona saņem zināmu kompensāciju (naudu, preces vai pakalpojumus) vai labvēlību (piemēram, darba piedāvājumu sev vai saviem radniekiem). Slēptas komisijas maksas gadījumi saistībā ar korupciju bieži vien notiek iepirkuma procedūrās.

Juridiskā bāze (vai juridiskais pamats): parasti tiesību akts, kas pamatots ar Līgumu, kurš piešķir ES pilnvaras rīcībai konkrētā politikas jomā un paredz nosacījumus, kas saistīti ar šīm pilnvarām, tostarp attiecībā uz budžetu. Dažos Līguma pantos Komisijai ir piešķirtas pilnvaras veikt konkrētas darbības saistībā ar izdevumiem, attiecībā uz kurām nav izdots papildu tiesību akts.

Makroreģionāla stratēģija: Eiropadomes apstiprināta integrēta sistēma, kuras mērķis ir risināt kopīgas problēmas konkrētā ģeogrāfiskā apgabalā. Tā attiecas uz dalībvalstīm un valstīm ārpus ES, kuras atrodas vienā ģeogrāfiskajā apgabalā. Stiprinot sadarbību starp ES un trešajām valstīm, minētā stratēģija var palīdzēt sasniegt ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju.

Vadošā iestāde: struktūra, kuru ES vai dalībvalsts ir izraudzījusies valsts, reģionālā vai citā līmenī, lai tā pārvaldītu programmas, kuras saņem atbalstu no struktūrfondi. Tā atbild par iespējamo atbalsta saņēmēju informēšanu, projektu atlasī un īstenošanas uzraudzību.

Uzraudzība: attiecībā uz ES finanšu interešu aizsardzību un ES fondu izmantošanu — kārtējā pārskatīšana un novērtēšana, kas ietver finanšu un nefinanšu datu un informācijas vākšanu un reģistrēšanu, lai gūtu pārskatu par to, kāds ir pašreizējais atbilstības līmenis attiecīgajiem tiesību aktiem un citiem noteikumiem, normām, standartiem, nolīgumiem, līgumiem un procedūrām, un lai nodrošinātu iespēju jau agrīnā posmā atklāt un novērst riskus, kas apdraud ES finanšu intereses.

KAVS: krāpšanas apkarošanas valsts stratēģija.

Krāpšanas apkarošanas valsts stratēģijas dienests: struktūra, kurai uzdots izstrādāt krāpšanas apkarošanas valsts stratēģiju.

Partnerības nolīgums: dokuments, kuru sagatavojusi dalībvalsts, iesaistot partnerus atbilstoši daudzlīmeņu pārvaldības pieejai, un kurā ir izklāstīta minētās dalībvalsts stratēģija, prioritātes un kārtība attiecībā uz ES līdzekļu efektīvu un lietderīgu izmantošanu, lai īstenotu

²⁷ Pētījums par korupciju veselības aprūpes nozarē, HOME/2011/ISEC/PR/047-A2, 2012. gada oktobris.

ES stratēģiju gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei. Partnerības nolīgumus pēc attiecīgā dokumenta novērtēšanas un apspriešanās ar attiecīgo dalībvalsti apstiprina Komisija.

Attiecīgā persona: saskaņā ar Regulā (ES, Euratom) Nr. 883/2013 sniegto definīciju tā ir jebkura persona vai ekonomikas dalībnieks, kuru tur aizdomās par krāpšanu, korupciju vai jebkādu citu tādu nelikumīgu darbību veikšanu, kas ietekmē ES finanšu intereses, un attiecībā uz kuru *OLAF* veic izmeklēšanu.

Programmas darbības teritorija: ģeogrāfiskā teritorija, uz ko attiecas konkrēta programma, vai, gadījumā, ja programma attiecas uz vairāk nekā vienu reģiona kategoriju, ģeogrāfiskā teritorija, kas attiecas uz katru atsevišķo reģiona kategoriju.

ES finanšu interešu aizsardzība: ES budžeta ieņēmumu radīšanas efektivitātes un pārredzamības nodrošināšana (lauksaimniecības nodokļi, cukura nodevas, muitas nodokļi, PVN ieņēmumi un ieņēmumi, kas ir atkarīgi no IKP); efektivitātes, iedarbīguma, taupības un pārredzamības nodrošināšana, izmantojot šo budžetu un ES pārvaldītos budžetus, kā arī izmantojot ES, tās iestāžu un struktūru īpašumu.

Publiskie izdevumi: jebkurš publisks ieguldījums darbību finansēšanai, kura avots ir valsts, reģiona vai pašvaldības iestāžu budžets, ES *ESIF* piešķirtais budžets, publisko tiesību subjektu budžets vai publisko iestāžu vai publisko tiesību subjektu apvienību budžets. Lai noteiktu līdzfinansējuma likmi Eiropas Sociālā fonda programmām, var ietvert jebkādus finanšu resursus, kurus kopīgi iemaksā darba devēji un darba ņēmēji.

Publiskā un privātā sektora partnerība: sadarbības veids starp publiskām struktūrām un privāto sektoru, kuras mērķis ir nodrošināt augstvērtīgāku rezultātu sasniegšanu, veicot ieguldījumus infrastruktūras projektos vai citās publisko pakalpojumu jomās. Partnerības publiskos pakalpojumus var sniegt efektīvāk, jo to priekšrocība ir spēja dalīt risku un izmantot privātā sektora zināšanas, kā arī piesaistīt papildu kapitāla avotus.

Saņēmējs: atbalsta saņēmējs, līgumslēdzējs vai cita fiziska vai juridiska persona, kas saņem kāda finanšu instrumenta dotācijas vai finansējumu.

Ar jēdzienu “**risks**” apzīmē iespējamus draudus, notikumus, darbības vai zaudētas iespējas, kas var būt par iemeslu pārkāpumam, piemēram, nepamatots izdevumu postenis, nepieciešamība veikt finansiālus labojumus vai kaitējums pārvaldības un kontroles sistēmas iestādes reputācijai. Risks var ietekmēt pārvaldības un kontroles sistēmas iestādes darbību vai pat pašas pārvaldības un kontroles sistēmas darbību.

Riska novērtējums: viens no riska pārvaldības procesa posmiem. Tas ietver divu daudzumu mērīšanu, kas saistīti ar risku R — iespējamo zaudējumu L apmēru un varbūtību p , ka zaudējumi radīsies.

Risku pārvaldība — nepārtraukts, apsteidzošs un sistemātisks risku noteikšanas, novērtēšanas un pārvadīšanas process atbilstoši pieņemtajiem risku līmeņiem, ko veic katra pārvaldes un kontroles sistēmas struktūra, lai nodrošinātu pietiekamu pārliecību par mērķu sasniegšanu un krāpšanas novēršanu.

Nopietns trūkums pārvaldības un kontroles sistēmu efektīvā darbībā: saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 1303/2013 IV sadaļā sniegto definīciju trūkums Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Eiropas Sociālā fonda, Kohēzijas fonda un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonda īstenošanā, kura novēršanai ir nepieciešams būtiski uzlabot visu sistēmu, kurš minēto fondu darbībai rada nozīmīgu pārkāpumu risku un kura esamība nav savietojama ar revīzijas atzinumu bez iebildēm attiecībā uz pārvaldības un kontroles sistēmu pareizu darbību.

Pareiza finanšu pārvaldība: kompetentās iestādes darbību atbilstība saimnieciskuma un efektivitātes principiem — labākās attiecības atrašana starp izmantotajiem resursiem un sasniegto rezultātu — un lietderīguma principam, sasniedzot konkrētus noteiktos mērķus.

Strukturālie un investīciju fondi: finansēšanas instrumenti, kas ES nodrošina iespēju piešķirt finansiālo atbalstu konkrētām nozarēm, reģioniem vai vienlaikus gan nozarēm, gan reģioniem, lai risinātu strukturālas ekonomiskas un sociālas problēmas. Strukturālie un investīciju fondi ir Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Eiropas Sociālais fonds, Kohēzijas fonds, Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds.

Aizdomas par krāpšanu: saskaņā ar 2. pantu Komisijas Deleģētajās regulās (ES) Nr. 2015/1970, 2015/1971, 2015/1972 un 2015/1973²⁸ "aizdomas par krāpšanu" ir neatbilstība, kuras dēļ ierosina administratīvu vai tiesas procedūru valsts līmenī, lai konstatētu tīšu uzvedību, jo īpaši krāpšanu, kā minēts Konvencijas par Eiropas Kopienas finanšu interešu aizsardzību, kas izstrādāta, pamatojoties uz Eiropas Savienības Līguma K3. pantu, 1. panta 1. punkta a) apakšpunktā²⁹. No 2006. gada dalībvalstīm ir pienākums norādīt, vai pārkāpums rada aizdomas par krāpšanu.

Sistēmisks pārkāpums: saskaņā ar definīciju Regulā (ES) Nr. 1303/2013 tas ir jebkurš pārkāpums, kas var atkārtoties, saistībā ar kuru pastāv liela iespēja, ka tas notiks līdzīga veida darbībās, un kurš izriet no nopietniem trūkumiem pārvaldības un kontroles sistēmu efektīvā darbībā, tostarp no tā, ka nav izdevies izveidot piemērotas procedūras atbilstīgi šai regulai un konkrētu fondu noteikumiem.

²⁸ OV L 293, 10.11.2016.

²⁹ Konvencija stājās spēkā 2002. gada 17. oktobrī ar tās Pirmo protokolu un Protokolu par konvencijas interpretāciju Tiesā. Otrais protokols stājās spēkā 2009. gada 19. maijā.